

Proessen

familievoldsrettssaker i Oslo tingrett

Liv-Kari Kirkerud

Masteroppgave Sosialantropologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2009

Sammendrag

Temaet for oppgaven er familievoldsrettssaker og hvordan disse foregår. Feltarbeidet er utført i Oslo tinghus/tingrett våren 2006 hvor jeg var tilstede ved 22 rettssaker. Etter definering av hva familievold er velger jeg å se på den tiltalte og stiller spørsmålet om det er forskjell på hvordan man velger å fremstå ut i fra hvilken bakgrunn man har. Jeg ser også på det samme når det gjelder fornærmede, som i disse sakene alltid var en kvinne.

For å forstå rettssaken velger jeg å definere den som et rituale, nærmere bestemt liminalfasen, og bruker i hovedsak teorier som er utviklet fra ikke-statlige samfunn. Det er van Gennep og Turners definisjoner jeg i hovedsak bruker. Jeg går så videre til rolleinnhaverne og ser på hvordan de utfører sine roller, hvilke rammer de må forholde seg til. Der det kommer til uttrykk ser jeg også på hvilke forventninger de har til rettssaken.

Rettsantropologien har vært en fagdisiplin i mer enn 150 år, med utgangspunkt i bl.a. advokatene Maines og Morgans interesse for og forskning på andre rettsystemer enn den vestlige tradisjonen. Jeg har foretatt et utvalg av norske og internasjonale forskere og viser at det finnes mange innfallsvinkler til rettsantropologien.

Jeg tar også for meg tolkens rolle i rettssaken, som ikke bare brukes til å oversette meningsfylt, men også får spørsmål som berører tiltaltes eller fornærmedes kulturelle bakgrunn. Her trekker jeg inn den antropologiske debatten fra 1997 om hvorvidt det er moralsk riktig som antropolog å være sakkyndig i rettssaker.

Avslutningsvis trekker jeg trådene sammen og ser på om det finnes ulike måter en opptrer på i retten, basert på skillet vestlig/ikke-vestlig bakgrunn.

Forord

Jeg har valgt ”Proessen” som hovedtittel på oppgaven min. Det er Franz Kafkas roman med hovedpersonen Josef K som har inspirert til dette etter som jeg gjennom feltarbeidet så at mange av mine informanter ”ble tatt på sengen”, de visste ikke hva en rettssak dreide seg om, og i noen tilfeller så fremkom det at de synes rettssaken ikke angikk dem.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Marit Melhuus. Hun har gitt meg god veiledning i utforming av oppgaven, fått meg til å se kritisk på mitt eget arbeide og gitt meg gode råd når det gjelder aktuell litteratur. Streng, men konstruktiv, en ”sparring-partner” jeg har satt stor pris på. Videre vil jeg takke Unni Wikan. Ikke bare har hun vært en faglig inspirasjonskilde, hun har også oppfordret meg til å tørre å forske på det området jeg ville i en tid da instituttet frarådet det.

En takk går også til mine informanter, uten dem ville jeg ikke kunne fått et datagrunnlag for oppgaven.

Mine medstudenter fortjener også en takk. Gjennom mange gode faglige diskusjoner har jeg fått muligheten til å bli kjent med mange forskjellige retninger innen antropologien og fått mange gode tilbakespill på min oppgave. Det er blant annet slike samtaler som har ført til at jeg fant det nødvendig å gjennomgå hele rettssaksritualet. Det viser seg at ikke mange har kjennskap til hva som foregår i en norsk rettssal.

Det er en av mine medstudenter jeg vil rette en spesiell takk til: Kjersti M. F. Olsen. Hun har lest igjennom oppgaven underveis og kommet med konstruktiv kritikk, vist empati og fått meg til å fortsette når jeg var nær ved å gi opp. En slik medstudent er gull verdt!

Min mann Rolf Magne Meland, har fristet tilværelsen som gressenkemann under mine fire semester på hybel i Oslo. Hans støtte har vært uvurderlig! I innspurten har han gitt meg ”teknisk support” noe en datakløne som meg virkelig har behov for.

Selv om jeg har fått mye støtte og hjelp under arbeidet med oppgaven er jeg alene ansvarlig for alt som står i oppgaven, slik at alle feil er mine.

Liv-Kari Kirkerud, mai 2009

Innhold

SAMMENDRAG.....	2
FORORD	3
INNHold	4
1. ETT SAMFUNNSPROBLEM.....	6
RETTSANTRPOLOGI – EN MANGEFASETTERT RETNING INNEN ANTROPOLOGIEN.....	9
INNRAMMING AV OPPGAVEN – METODISK TILNÆRMING.....	11
2. ET ANTROPOLOGISK BLIKK PÅ RETTSSAKEN.....	14
METODE OG TILGANG TIL FELTET	14
OFFENTLIG – IKKE ALLTID LIKE OFFENTLIG	15
HVILKEN BAKGRUNN HAR TILTALTE I FAMILIEVOLDSSAKER?.....	17
OBSERVATØR ELLER DELTAKER?.....	18
3. BESKRIVELSE AV OSLO TINGRETT.....	21
OSLO TINGHUS	21
RETTSSALEN.....	24
HVA SKJER FRA TILTALTE BLIR SIKTET OG FRAM TIL RETTSSAKEN STARTER?.....	26
4. RETTSANTROPOLOGIENS UTVIKLING	29
TIDLIG RETTSANTROPOLOGISK FORSKNING	29
RETTSANTRPOLOGI I NORGE.....	37
5. RETTSSAKEN SOM RITUALE	44
EN KONKRET RETTSSAK.....	46
RITUALET'S OPPBYGGING.....	60
OPPSUMMERING.....	67

---

6. ROLLER I RETTSSAKEN	68
TILTALTES FORKLARING	70
HVA HAR VI FÅTT FORKLART I DISSE RETTSSAKENE?	89
FORNÆRMEDE	94
TOLKEN	109
AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	115
7. KONKLUSJON	117
KILDELISTE	119

Vedlegg:

1. Eksempel på tiltalebeslutning
2. Eksempel på bevisoppgave
3. Eventyret ”God dag mann” – ”Økseskaft”
4. Yrkesetiske regler for tolker

1. ETT SAMFUNNSPROBLEM

Temaet for min oppgave er hvordan familievold blir behandlet i retten. Hva skjer i rettssalen? Hvordan kan noe som kan sees på som et internt problem mellom to eller flere personer i en nær relasjon være ett samfunnsproblem? Svaret ligger selvsagt i de følgene det får både for den enkelte og for samfunnet. Samfunnet får problemer på mange måter, som oftest uttrykt gjennom bruk av det offentlige; blant annet helsevesen, barnevern, politi, rettsvesen, fengselsvesen. Videre skal krisesentra og ulike andre tiltak bekjempe og forebygge familievold. Det kan nevnes mange andre ting som fravær fra arbeid, skole eller studier. Det er nesten ikke det området denne volden ikke berører. De involverte i familievold vil kunne få en rekke både fysiske og psykiske problemer som kan gå utover arbeidsevne og mulighet til å forsørge seg selv eller å utføre enkle oppgaver i hverdagen. Problemene er overgripende mellom den private sfære og den offentlige, så å finne bakgrunnen for problemene og å løse dem må ses på som en oppgave for samfunnet. At denne formen for vold er et samfunnsproblem kommer også til syne ved at familievold i stigende grad har vært tilstede i offentlig debatt. Det er mange som har satt fokus på familievold, blant annet krisesentra, regjering og Storting. Dette kommer klart til syne gjennom media.

Familievold er blitt definert som et samfunnsproblem og det er gjort flere forsøk på å ordne opp i dette. Krisesentervirksomheten har vært i gang i Norge i cirka tretti år, og det er lagt fram offentlige rapporter og utredninger på området. De fleste konkluderer med at den som utøver volden skal straffes, og på bakgrunn av disse arbeidene er det innarbeidet nye paragrafer i lovverket.

Hva er så familievold? I NOU 2003:31 "Retten til et liv uten vold" defineres familievold som vold i nære relasjoner. Å lage nye paragrafer og å utvide gamle til også å innbefatte denne typen vold har skjedd både ved innføring av forbud mot tvangsekteskap og den nye paragraf 219 i straffeloven.

Gjennom media har det fremkommet at det er en viss overrepresentasjon av innvandrere når det gjelder familievold. Derfor ønsker jeg å se nærmere på rettssaker hvor utenlandske menn, eller menn av utenlandsk opprinnelse står tiltalt. Dette kalles av Statistisk sentralbyrå for innvandrerbefolkningen og deres definisjon er slik:

”Innvandrerbefolkningen omfatter personer med to utenlandsfødte foreldre, eller mer presist; personer som verken har foreldre eller besteforeldre som er født i Norge. Innvandrerbefolkningen inkluderer førstegenerasjonsinnvandrere, som selv har innvandret, og personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre.” (Daugstad, Gunlaug 2005).

Hvordan forklarer tiltalte med invandrerbakgrunn seg? Bruker de argumenter som er fremmede for etniske nordmenn? Blir lovgivers intensjoner oppfylt? Kjenner de til norsk lovverk? Hvordan forklarer fornærmede seg? Har fornærmede andre forventninger til en rettssak enn den dommen som vil bli avsagt og hvordan kommer dette i tilfelle fram?

Lovens intensjon er et uttrykk som ofte dukker opp i rettssaker og beskriver hva lovgiveren, altså Stortinget ønsker å anvende loven til. Slike meninger kan finnes i selve loven eller i lovens forarbeider. Straffeloven har lenge vært under endring og en ny lov er vedtatt, men ikke i verksatt. Derfor anvendes fortsatt den gamle loven av 1902, med diverse endringer. I straffeloven kan man generelt si at lovgiver ønsker å forhindre straffbare handlinger og graderer disse etter alvorlighet med bakgrunn i strafferammen for den enkelt paragraf. De sakene jeg har sett på har alle hatt en strafferamme på fra seks måneder til et år. Aubert skriver:

”Det viktigste ved rettshåndhevingen er ikke at den slår ned i alle de tilfelle hvor loven hjemler inngrep. Hovedsaken er at myndighetene opprettholder den populære troen på at politi og domstoler effektivt håndhever lovene. Blir straffelovene oppfattet som sanne utsagn om hvordan sanksjonsapparatet fungerer, så fyller rettshåndhevingen en funksjon selv om realitetene ikke

svarer til normene. Om folk faktisk vil tolke lovene slik, avhenger av at en viss håndheving finner sted” (Aubert: 1990 (1954)).

Vi ser her at det ikke nødvendigvis er viktig at alle lovovertrедelser blir straffet, men at loven faktisk blir brukt i enkelte tilfeller, og at dette medfører at man har respekt for loven. Det vil si at man ikke med viten og vilje bryter den. Dette har sammenheng med et annet uttrykk som ofte dukker opp i tiltale og prosedyre: ”allmennpreventiv virkning”. På den måten som Aubert forklarer vil altså loven fungere som en brems på forbrytelser fordi den faktisk blir brukt og lovbrøtere blir straffet. Dommene blir da stående som eksempler på dette. Kjennskap til lovene er en forutsetning for at lovene og dommene skal kunne ha denne virkningen.

Det sies at familievold er utbredt i alle samfunnslag, men likevel skjer det oftest i familier med lav inntekt (NOU 2003:31). Dette fikk jeg bekreftet i rettssalen. Hva som er årsaken til dette er det ulike meninger om. Familievoldskonflikter løses ofte gjennom en form for økonomisk kompensasjon der det finnes økonomi til det som en av mine informanter med bakgrunn fra krisesenter fortalte meg. Det kan også tenkes at man løser saker ved hjelp av sitt sosiale nettverk. Det kan hende at kvinnen ikke ønsker en opprivende rettssak dersom forholdet er avsluttet og volden har opphørt. I slike tilfeller er problemet ute av verden for kvinnens del. En skal heller ikke glemme at i noen få tilfelle erkjenner mannen at han har et problem, og henvender seg til helsevesenet eller institusjoner som *Alternativ til vold* eller *Reform* for å få hjelp til å endre sin adferd.

Da mange av deltakerne i rettsakene jeg har vært tilstede i ikke fullt ut behersker norsk brukes det ofte tolk. Det er viktig at tolken oversetter begge veier på en måte som gjør at alle opplysninger fremkommer. Tolken må derfor ha gode kunnskaper som går ut over det å kunne oversette ord for ord. Det er derfor noen spørsmål som er spesielt interessante å se på i denne forbindelse: Hvordan utfører tolken sin oppgave?

Hvilke rammer legges for tolkens mulighet til å utføre sine oppgaver? Går tolken utover sin normative¹ oppgave?

I større rettssaker, så som i drapssaker brukes ofte fremmedkulturelles bakgrunn som forklaring på forbrytelsen. Det kan derfor være interessant å se om det samme er tilfelle også i saker med en strafferamme på inntil ett år, slik som sakene jeg har fulgt har.

Det hevdes at rettssaken er et rituale, blant annet sier Hydle dette (Hydle 1999). Jeg har ikke funnet noen analyse av dette og det blir da interessant for meg å avklare om dette stemmer eller ikke.

Rettsantropologi – en mangefasettert retning innen antropologien

Det er utført antropologiske studier både på rettssaker og lovverket av norske og utenlandske antropologer. Jeg vil forsøke å gi ett innblikk i denne forskningen og begynner litt tilbake i tid og ser først på internasjonale forskere og hva de har gjort før jeg går til Norge og noen norske antropologiske arbeider. Av utenlandske forskere vil jeg se nærmere på Maine², Malinowski, Gluckman og Bohannan. Alle disse kan omtales som innflytelsesrike antropologer som har hatt forskjellige innfallsvinkler til rettsantropologien. Norske forskere har også gitt viktige bidrag til rettsantropologien. Disse ligger nærmere min forskning, både temamessig og tidsmessig. De norske forskerne jeg ser nærmere på er Marit Melhuus, Unni Wikan og Ida Hydle. Utvalget har jeg tatt med bakgrunn i den relevans de har for min oppgave. Melhuus har fokusert på hvordan lover blir til og endres i takt med samfunnsutviklingen, samtidig som hun har fulgt de offentlige debattene rundt dette. Spesielt ser hun på hvordan assistert befruktning og lovverket rundt dette griper inn og legger føringer for

---

¹ Tolkens normative oppgaver fremkommer i retningslinjer for god tolkeskikk.

² Maine var ikke antropolog, men jurist og utførte rettsantropologisk forskning.

familiene. Wikan har utført mange feltarbeider i Midtøsten, der mange av de tiltalte i de sakene jeg har fulgt kom fra. Spesielt relevant for min oppgave er hennes forskning på rettssakene etter et drap på en ung kurdisk kvinne i Sverige. I denne saken ble kvinnens far dømt for drapet. Disse rettssakene gikk over lengre tid enn de jeg har fulgt, og Wikan fikk derfor ett dypere innblikk i det som var motivet for handlingen. Imidlertid ser jeg at jeg ved å rette blikket mot forklaringene bedre kan forstå bakgrunnen for hvordan tiltalte handlet som han gjorde. Hydle har jeg tatt med fordi hun i sin doktoravhandling har valgt rettssalen som felt og har vært opptatt av handlingen som utspiller seg i og rundt rettssalen, også i forhold til makt. Av andre norske antropologer som har fattet interesse for temaet vil jeg også nevne Tordis Borchgrevink (1997), Reidar Grønhaug (1997) og Tone Sommerfelt (2006) som alle har sett på antropologens rolle som sakkyndig i rettssaker. Dette er relevant for meg i forbindelse med analysen av tolkens rolle.

I Norge har det vært flere drap som er forklart med bakgrunn i tiltaltes kultur. Det har vært omtale av dette i pressen og det har vært antropologisk forskning på det, spesielt av Unni Wikan. Dette har ledet meg til å tenke på om også andre forbrytelser blir begått, og forklart, ut i fra tiltaltes kulturelle bakgrunn. Høsten 2005 var familievold et mye debattert tema i hovedstadsavisene. Det var artikler i Dagsavisen, Dagbladet og Aftenposten om hvordan imamer mente Koranen legitimerte ”mild vold” mot kvinner. Dette ble det reagert kraftig på både fra politisk hold og blant andre samfunnsstopper. Mange av disse hadde selv bakgrunn fra fremmede kulturer, og tok sterk avstand fra slike uttalelser. Spørsmålet som naturlig følger av dette er om tiltalte i familievoldssaker bruker nettopp slike forklaringer på volden, eller om det fremkommer andre typer av forklaringer.

Jeg vil se om tiltalte i en drapssak (Wikan 2003) forklarer seg på samme måte som tiltalte i de sakene jeg har vært tilstede i. Strafferammen er svært forskjellig, da jeg kun har fulgt saker hvor den maksimale straffen er ett år. Da det ikke har vært forsket på denne typen saker i norsk antropologi er det interessant å se på hvilke svar dette kan gi oss. Det er forsket på lignende fenomen innen antropologi generelt. Renteln

---

(2004) har sett på dette hovedsakelig i USA³, men har da gått igjennom dommene, uten å se hva som fremkommer i rettssalen. Denne forskningen har i hovedsak fokusert på tiltaltes rett til å bruke forklaringer fra minoritetskulturer. Her finner vi at tiltalte i stor grad får bruke kulturelle forklaringer, men at det ikke nødvendigvis fører til lavere straff. Når det er snakk om familievold hevder hun at det ikke finnes kulturelle forklaringsmodeller som kan brukes som formildende omstendigheter. Fokuset jeg vil ha på tiltalte vil være for det første hvordan han forklarer seg, for det andre om det finnes elementer av forklaringer som kan kalles "kulturelle". Det vil si der en forklarer seg ut i fra den kulturen man er sosialisert inn i. Som et eksempel hevdet en av de tiltalte at det språket han hadde brukt til å true tidligere ektefelle med var språkbruk fra "Klanen", den supportergruppa han tilhørte (og som var den viktigste delen av livet hans utenom ungene) og derfor helt naturlig for ham. Et spørsmål er også hvordan det reageres på en kulturell forklaringsmodell fra rettens side og sist, men ikke minst, hvordan kommer slike forklaringer til syne i dommen, er det slike forklaringer som retten legger til grunn når de skal vurdere tiltaltes troverdighet?

I disse rettssaker er også fornærmede⁴ selv tilstede som vitne. Dette i motsetning til i drapssaker hvor fornærmede representeres av andre. Fornærmedes forklaringer er det også interessant å se på med samme blikk, forekommer det kulturelle forklaringer her og er de annerledes enn tiltaltes forklaring?

Innramming av oppgaven – metodisk tilnærming

Oppgaven min baserer seg på feltarbeid i Oslo tingrett hvor jeg har fulgt strafferettssaker som omhandler familievold, også kalt vold i nære relasjoner. Det jeg først fokuserer på er hvordan dette ritualet utføres, og om det oppfyller den todelte

---

³ I Norge har kriminologer vært opptatt av familievold, i første rekke Kristin Skjorten som har skrevet flere bøker om emnet (Når makt blir vold, Voldsbilder i hverdagen, Familievold).

⁴ den forbrytelsen har gått ut over

hensikten staten har: Strafferettssaken skal dømme i straffbare forhold, og den skal sørge for at dommene fører til at andre ikke velger å foreta straffbare handlinger.

Jeg vil se nærmere på hvordan jeg fikk tilgang til feltet, for så å beskrive det fysiske feltet, Oslo tinghus, slik jeg opplevde det. Deretter ser jeg på gjennomføringen av selve ritualet, gjennom en konkret strafferettssak. Her diskuterer jeg om rettssaken oppfyller statens hensikt. Så går jeg videre til forklaringene fra tiltalte og bruker eksempler fra flere forskjellige rettssaker for å vise hvordan dette skjer. Diskusjonen her vil fokusere på om tiltalte oppgir ulik årsak til volden ut i fra forskjellig etnisk bakgrunn. Når jeg ser på forklaringene til fornærmede fokuserer jeg på ulikhetene sammenlignet med tiltaltes forklaring og viser til at fornærmede ofte har andre forventninger til rettssaken enn det rettssystemet gir. Til slutt vil jeg se på tolken som oversetter både av språk og kultur, og diskutere ulike konsekvenser av dette.

Jeg har valgt ut tre aktører som jeg ser på som viktige i rettssaken; tiltalte, fornærmede og tolken. Mange av de tiltalte har en fremmedkulturell bakgrunn, enten ved at de selv er født og oppvokst i en annen kultur enn den norske, eller at deres foreldre er det. Jeg vil se på om det finnes forskjellige måter å forklare seg på ut fra etnisk bakgrunn. Jeg har også sett på etnisk norske med samme blikk; benytter de seg av tilsvarende forklaringsmodeller?

Da det dreier seg om vold mellom familiemedlemmer har fornærmede ofte samme bakgrunn som tiltalte. Jeg vil se på hvordan hun⁵ forklarer seg også se på hvordan hun uttrykker andre forventninger til strafferettssaken enn den hensikten den har i norsk rettsvesen. Også her vil jeg sammenligne etnisk norske med fornærmede med annen etnisk bakgrunn.

Tolken har en spesiell rolle i rettssaker der den tiltalte, fornærmede eller andre vitner ikke snakker norsk. Da skal det innkalles tolk slik at forklaringene kan forstås av retten og for at tiltalte, fornærmede og vitner skal kunne svare på det de blir spurt om.

---

⁵ Fornærmede var alltid en kvinne i de sakene jeg fulgte.

Tolken skal bare oversette det som blir sagt i retten, slik at den rette meningen fremkommer (Retningslinjer for god tolkeskikk § 7, vedlegg 4) . Tolken skal være nøytral og ikke uttale seg om saken. Det oppstår imidlertid situasjoner hvor det kan være vanskelig å overholde dette. Jeg vil trekke frem noen eksempler på dette og sette spørsmålstegn ved om tolkingen utføres korrekt i forhold til normative retningslinjer som fremkommer i Retningslinjer for god tolkeskikk (vedlegg 4).

I dette kapitlet har jeg skissert en ramme for oppgaven. Oppgaven er videre bygd opp på følgende måte:

I kapittel 2 vil jeg gå igjennom hvordan jeg arbeidet for å komme inn på feltet, se nærmere på tiltaltes bakgrunn og diskutere min rolle i rettssakene.

I kapittel 3 fokuserer jeg på selve feltet og beskriver mitt møte med Oslo tinghus og tingretten. Jeg tar også for meg hva som skjer fra den straffbare handlingen utføres og frem til rettssaken starter.

I kapittel 4 bruker jeg plass på noen av de forskningsarbeider som viser andre rettsystemer enn vårt eget, og andre som ser på vårt eget rettssystem med forskjellige innfallsvinkler.

I kapittel 5 gjennomgår jeg en rettssak i sin helhet for å vise hvordan en rettssak foregår. Jeg bruker denne empirien som grunnlag for å se hvordan rettssaken kan betraktes som et rituale, nærmere bestemt ritualets liminalfase.

I kapittel 6 ser jeg på den enkelte aktørs utøvelse av sin rolle i rettssaken, med hovedvekt på tiltalte og fornærmede, og søker å se forskjeller basert på hvor i verden den enkelte har sin bakgrunn.

I kapittel 7 oppsummerer jeg og ser om jeg har fått svar på mine innledende spørsmål.

2. ET ANTROPOLOGISK BLIKK PÅ RETTSSAKEN

Metode og tilgang til feltet

Alle rettssaker i Norge er offentlige dersom det ikke blir bestemt at hele eller deler av rettssaken skal gå for lukkede dører. Det betyr at det ikke skal være tilhørere tilstede.

Mitt mål var å se på om tiltalte med ikke norsketnisk bakgrunn brukte sin etnisitet eller kulturelle bakgrunn i sin forklaring, for så å se om norsketniske tiltalte gjorde det samme. Jeg har derfor fulgt fem saker hvor tiltalte var vesteuropeiske og femten saker hvor tiltalte kom fra land utenfor Vest-Europa. Fordelingen stemmer overens med anmeldelsesstatistikken, selv om utvalget er tilfeldig og ikke planlagt fra min side.

Det er mange mennesker av ulik etnisk opprinnelse som møter et rettssystem og et lovverk som er helt eller delvis nytt for dem. I Norge er det ingen sterk tradisjon for å bruke etnisk bakgrunn som forklaring på kriminelle handlinger, langt mindre som formildende omstendigheter. Men det har skjedd. Juristen Vår Grytbakk (2003) omtaler flere slike eksempler i sin juridiske spesialoppgave "Kulturelle forholds betydning i norsk rett belyst gjennom rettspraksis i saker som gjelder æresdrap"⁶. Her nevner hun en drapssak i Drammen tidlig på 80-tallet ("Tyrkersaken") hvor en fremmedkulturell forklaringsmodell ble tillagt betydning. Det har også vært andre saker hvor fremmedkulturelle har påberopt seg sin kulturelle bakgrunn som forklaring på den kriminelle handlingen. Eksempler på dette er "kroatisk æresdrap" en drapssak fra 2001 hvor en kroatisk muslim hevdet at det var hans kulturelle bakgrunn som forårsaket at han drepte sin norske kone på grunn av mistanke om utroskap, videre har vi dommen "Pakistansk rettsvillfarelse" fra 1979 som gjaldt en pakistaner som voldtok en mindreårig jente. Han påberopte seg sin kulturelle bakgrunn som

---

⁶ Jeg bruker de benevnelsene som Grytbakk anvender, jeg forstår det slik at det er vanlige navn brukt i omtale av sakene.

---

forklaring, og denne ble godtatt i tingretten, men når saken ble anket til Høyesterett ble han dømt uten hensyn til sin bakgrunn. I 2002 i saken ”Misbruk av psykisk utviklingshemmet” ble en irakisk drosjesjåfør tiltalt for voldtekt. Her ble hans kulturelle bakgrunn vektlagt, spesielt hans dårlige norskkunnskaper, dette tiltross for at han hadde bodd 12 år i Norge. I saken ”Pakistansk konemishandling” fra 2001 ble den kulturelle bakgrunnen til tiltalte sett på som skjerpende, da kona følte seg fullstendig avhengig av sin mann og ikke hadde hatt muligheter til å ha kontakt med det norske samfunnet. Grytbakk konkluderer med at det er vanskelig å si om det er en klar tendens til at en kulturell forklaring blir tillagt vekt ved dommer i Norge eller ikke. Slik jeg har erfart det er det ingen tendens til at slike forklaringer blir tillagt vekt. Et annet spørsmål i saker med lavere strafferamme er om tiltalte slipper til med en slik forklaring. Det vil jeg komme tilbake til når jeg ser på tiltaltes forklaring senere i oppgaven.

Offentlig – ikke alltid like offentlig

Det er ikke bare i Norge at man har anvendt sin fremmedkulturelle bakgrunn som forklaring på hvorfor man gjennomførte en kriminell handling. Renteln (2004) tar opp problemet med kulturelle forklaringsmodeller relatert til forsvar i straffesaker, hovedsakelig i USA. Hun argumenterer for at et forsvar bygget på at tiltalte tilhører en fremmed kultur, bør godtas som delvis formildende (Renteln 2004:191). Dette begrunner hun med at dersom motiv er relevant for spørsmålet om skyld, må et kulturelt betinget motiv vektlegges. Det finnes også flere motargumenter mot dette hevder hun. Blant annet vil ikke vektlegging av en fremmedkulturell forklaring ha den samme allmennpreventive virkningen som en dom som ikke tar hensyn til dette vil ha. Dette innbefatter synet ”When i Rome do as the Romans” eller på norsk: ”En får ta skikken dit en kommer”. Altså en må respektere de lover og regler som finnes der man er. De sakene jeg har fokusert på er familievoldssaker (domestic violence). Her er Renteln klar på at kulturelle forklaringsmodeller ikke kan fungere som formildende omstendighet i dommen. Hun hevder at dette da ville føre til forskjellsbehandling av

ofrene, avhengig av hvilken kultur de har sin bakgrunn fra (Renteln 2004:193). I de sakene jeg har fulgt har jeg sett noen forklaringer som spiller på fremmedkulturelles bakgrunn. Kun i en av sakene har dette hatt delvis betydning for straffutmålingen, og da når saken ble anket til lagmannsretten. Selve skyldsspørsmålet i sakene er ikke avgjort på bakgrunn av tiltaltes kultur. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 6.

Oslo tingretts nettside har en oversikt over hvilke saker som skal behandles hver dag. Her er det rom for å legge inn tiltaltes navn, paragrafene det er tatt ut tiltale for, hvem som er dommer, aktor og forsvarer. Så langt syntes alt greit, offentlig og lett tilgjengelig. Jeg hadde ingen tanker om at det skulle bli vanskelig å finne aktuelle rettssaker å følge. Det viste seg raskt at saker som omhandler familievold sjelden skiller seg ut fra andre straffesaker, slik de presenteres på nettsiden. Paragrafen en er tiltalt for er den samme uansett om det er blind gatevold eller familievold. Jeg forsto derfor raskt at jeg måtte finne en annen inngang til å få rede på når saker som var aktuelle for mitt prosjekt foregikk.

I den andre rettssaken jeg overvar var jeg heldig og fikk overvære en rettssak om familievold hvor tiltalte og fornærmede ikke var etnisk norske. Her snakket jeg med aktor og fikk navnet på en politiadvokat som var spesielt engasjert i nettopp familievoldssaker. Etter noen dager møtte jeg politiadvokat Tone Skarnefjell og fortalte om oppgaven min og at det var vanskelig å finne saker å følge. Hun lovet å gi meg beskjed dersom hun fikk rede på rettssaker som skulle gå i nærmeste fremtid. Hun ga meg også noen andre navn innen politiet som jeg kunne kontakte. Jeg fikk etter hvert svar, men ingen konkret kontaktperson, bare et løfte om at "alle" skulle få vite at jeg gjerne ville vite om aktuelle saker. Dette medførte at ingen fikk spesielt ansvar, og jeg fikk ingen tips. Skarnefjell fulgte derimot opp og informerte meg om noen aktuelle saker. Hun hadde bare opplysninger fra den politistasjonen hun arbeidet ved, og jeg forsto raskt at jeg måtte ha flere kilder.

Etter noen dagers tenking og leting oppdaget jeg at pressen har en utvidet tilgang til informasjon om kommende rettssaker. Da Oslo tingrett har en egen kontaktperson for pressen tok jeg kontakt med ham . Da jeg fikk presentert prosjektet mitt for ham fikk

---

jeg tilgang til det såkalte presserommet hvor alle tiltalene finnes i ringpermer. Her kunne jeg bla igjennom og finne frem til saker som var aktuelle for meg. Det eneste problemet som gjensto nå var å velge hvilke saker jeg skulle prioritere. Sakene hadde nemlig en tendens til å gå samtidig, gjerne flere enn to saker på samme dag, for så å ”glimre med sitt fravær” i en uke eller to.

Hvilken bakgrunn har tiltalte i familievoldssaker?

Hva som kan være bakgrunnen til fordelingen av hvem som oftest utøver familievold kan ha mange årsaker. En kan spørre om vold er mer utbredt blant innvandrere fra land utenfor Vest-Europa, om politiet oftere tar ut tiltale mot disse mennene eller om det er andre grunner som for eksempel dårlig integrering, post traumatisk stresslidelse eller fattigdom. I en artikkel som omhandler forskjeller blant amerikanere i det å bruke rettssystemet til å løse konflikter, hevder Greenhouse (1989) at baptistene i byen Hopewell var mindre tilbøyelig til å bruke rettssystemet enn andre innbyggere i byen. For å finne årsaken til dette måtte hun gå tilbake i historien. På 1800-tallet var det store endringer i det politiske landskapet i området Hopewell tilhørte. Her var det viktig for store jordeiere å ha makt og å ha et sted for å løse konflikter med andre. Av viktige politiske temaer nevnes statens styringssett og fjerning av Cherokee-indianerne. På denne bakgrunnen skapte baptistene skillet mellom den verdslige loven og Guds lov ved å ta avstand fra diskusjoner. Det var ved konfliktvegring baptistene hevdet forskjellen på frelste og ufrelste og derfor ble ikke rettsvesenet benyttet av baptistene.

Fortsatt bruker Hopewellbaptistene konfliktvegring som skille mellom seg og de andre, men det er få som er klar over bakgrunnen for skillelinjen. I dag forklares skillet med at de andre er gudløse forretningsfolk og selvopptatte bymennesker. Baptistene søker sitt fellesskap i kirken og har denne som utgangspunkt for sosialt samvær i alle aldersklasser. Det kan altså ligge mange grunner til hvorfor man anmelder, det behøver ikke nødvendigvis være knyttet til etnisitet. Som vi ser i

eksemplet til Greenhouse er det sannsynligvis religion som kan være forklaringen på manglende anmeldelser. Det kan derfor være viktig å skrape i overflaten for å kunne finne ut hva som er bakgrunnen for de valg som foretas. Jeg har ikke materiale som kan gi en slik forklaring, men vil påpeke at etnisitet ikke nødvendigvis er den eneste forklaringen da familievold forekommer blant alle etnisiteter og samfunnslag.

Observatør eller deltaker?

Jeg var som regel tidlig ute til rettssakene, noe også aktor ofte var. På denne måten fikk jeg snakket litt om saken før den begynte. Dette førte også til flere samtaler i pauser utover dagen, også med de andre involverte i saken. Slik ble jeg trukket inn som deltager i prosessen, gjerne gjennom å diskutere saken med de andre aktørene i rettssalen.

Som oftest var det aktor som informerte meg om saken og noen ganger også tanker rundt saken, som han eller hun hadde. Dette kunne dreie seg om saker der tiltalen var blitt endret i siste liten og vitner var frafalt, det kunne være tanker rundt tidligere utsettelse av saken og det kunne være mer hverdagslige tanker, som hvordan dommeren var eller hvor erfaren tiltaltes forsvarer var. Ofte introduserte aktor meg for forsvareren. Det var selvsagt ikke alle som var like åpne, og jeg var tilstede i en rettssak hvor jeg ikke fikk kontakt med advokatene utover å presentere meg selv. Når det gjaldt aktører var det lettest å komme i kontakt med de yngste, kanskje på grunn av at det ikke var så lenge siden de var studenter selv, eller at de fant det interessant at noen utenfor deres eget fagfelt var interessert i hva som foregår i rettssalen. Blant forsvarerne var det lettest å snakke med de som hadde lengst erfaring. Det kan ha sammenheng med at erfaringen gjør dem tryggere i sin rolle og at de derfor har tid til å snakke med andre og ikke bare konsentrere seg om saksforberedelse.

Kontakten med de andre aktørene varierte veldig. Tolkene som også var en aktør som var på arbeid i rettssalen snakket jeg også noen ganger med. Samtalene kunne dreie seg generelt om tolking, arbeidsforholdene i retten og spesielle

---

oversettelsesproblemer. Noen dommere kom jeg også i snakk med, noen var interessert i mitt prosjekt, andre synes det var interessant å få mitt syn på den pågående saken, uten at dommeren røpet sitt syn, vel og merke. Fornærmede fikk jeg sjelden i tale, hun kom inn etter at retten var satt og gikk bestandig, utenom i ett tilfelle, ut av rettssalen etter at hun hadde avlagt sitt vitnemål. De tiltalte hendte det at jeg snakket med, enten sammen med deres forsvarer eller alene. De var ikke så mye ute etter å forsvare seg overfor meg, men snakket heller om det vanskelige med å møte i en rettssak eller de var opptatt av helt andre ting, som politikk eller å tilrettelegg best mulig for meg. Eksempelvis mente en av de tiltalte at jeg kunne legge en diktafon i vitneboksen for å få med meg alt og en annen lurte på om jeg fikk notert det jeg hadde behov for. Selv om jeg ikke hadde noen formelle samtaler med aktørene i løpet av tiden rettssakene varte opplevde jeg å bli en del av den lille gruppen av aktører som var tilstede hele tiden. Det var som regel de tre dommerne, aktor, forsvarer, tiltalte, tolken og jeg som tilhører.

Deltakende observasjon ble derfor en viktig metodisk innfallsvinkel for meg, hvor så vel deltakelse som observasjon ble nyttige metoder. De uformelle samtaler med de andre aktørene innbefattet i liten grad andre tilhørere. Dette har to årsaker; for det første var det sjelden andre enn meg som satt på tilhører benken. Når det var andre var det som regel skoleklasser fra videregående skole. Den andre årsaken til at det var vanskelig å få kontakt var at tilhørerne enten fulgte fornærmede og kun var tilstede under hennes forklaring eller at de var venner eller i familie med tiltalte, og forsvant ut av tinghuset sammen med tiltalte i pausene.

I tillegg til observasjon/deltakende observasjon og uformelle samtaler har jeg hatt to strukturerte samtaler eller intervjuer, det ene med Reforms⁷ Ulf Richter-Svendsen og det andre med dommerfullmektig Beate Vesterås i Oslo tingrett. Av skriftlig materiale har jeg innhentet samtlige dommer i de sakene jeg overvar, og avisartikler som omhandlet en av sakene. Jeg fulgte hovedstadsavisene for å sjekke omtale av de

---

⁷ Reform er en organisasjon som tilbyr behandling til menn med aggresivitetsproblemer.

sakene jeg var til stede i, men det var bare en sak som ble omtalt. De 20 rettssakene jeg fulgte varte fra 1 – 2 dager. I tillegg kom ofte en tid avsatt for domsavsigelse. Jeg har kun vært tilstede på en slik, da det som oftest ble avtalt at tiltalte sammen med sin advokat skulle møte på tingrettens kontor ”etter nærmere avtale” for å få dommen opplest. Jeg fikk alle dommene skriftlig i etterkant.

Anonymisering har vært et viktig spørsmål for meg. Jeg har fått tilgang til mange intime opplysninger om de som har vært tiltalt og/eller har vitnet i sakene. Dette er mennesker som ikke til daglig betraktes som offentlige personer og derfor mener jeg at det ikke er riktig å bruke fullt navn på mine informanter. Jeg har derfor valgt å ikke bruke fiktive navn, men benytte informantenes rette fornavn samtidig som jeg utelater etternavnet. Dette vil gjøre det vanskeligere å identifisere informantene ved for eksempel et internettsøk. Alle dommene jeg referer til oppgir jeg, slik at den som ønsker å sette seg inn i dommene har en mulighet til det. Da advokater og dommere spiller en perifer rolle i min oppgave ser jeg ingen grunn til å navngi dem, men de kan selvsagt også finnes i dommene.

3. BESKRIVELSE AV OSLO TINGRETT

For å gi ett innblikk i hva som skjuler seg bak tinghusets fasade vil jeg beskrive hvordan jeg opplevde møtet med denne moderne monumentalbygningen.

Oslo Tinghus

Oslo tinghus er en imponerende bygning beliggende på Hambros plass i Oslo sentrum. Første gang jeg skal i retten blir jeg stående litt på den andre siden av Hambros plass for å betrakte det. Huset er stort og hvitt, i marmor, det har en gedigen inngangsdør i eik og det går folk ut og inn av den hele tiden. Huset er ganske nytt, ferdigbygd i 1995 som en moderne monumentalbygning. Den er en av tre rettsbygninger, de andre er Høyesterett og Borgarting lagmannsrett. Bygningen skiller seg ut fra disse på forskjellige måter, Høyesterettsbygningen som ligger to kvartaler unna er en eldre lavere bygning i mørk stein og forsvinner litt i de omkringliggende høye moderne kontorbygningene. Borgarting lagmannsrett som også opprinnelig hadde sete i Oslo tinghus har flyttet til en moderne kontorbygning ett kvartal unna. Alle rettsinstansene i hovedstaden befinner seg altså i umiddelbar nærhet av hverandre, uten at det har noen betydning i min oppgave.

I Oslo tinghus er det Oslo tingrett som befinner seg, og det er i disse lokalene jeg skal utføre mitt feltarbeid. Jeg nærmer meg huset og går oppover trappene av granitt og inn den store eikedøren. Innenfor den ligger en karuselldør av glass og gjennom den kommer jeg inn i foajeen. Jeg stopper opp litt og ser meg rundt. Rommet minner meg om en katedral med stor takhøyde og overlys som kommer fra vinduer og fra taklamper. Det er et rom som er åpent opp til glasstaket ti etasjer opp.

Det første jeg møter er resepsjonen som ligger rett til høyre for inngangsdøren. Publikum bli geleidet tett inntil skranken ved hjelp av lave flyttbare metallstolper som er forbundet med bånd, slike som vi finner mange andre steder hvor det er behov for å ordne køen, som for eksempel på flyplasser. Bak ekspedisjonsskranken sitter det rettsbetjenter som her har til oppgave å hjelpe publikum med å finne fram. Disse er i sivil, noen ganger befinner det seg uniformert politi som tilsynelatende gjør samme jobb bak skranken. Det er et avslappet miljø blant de som arbeider, det smiles og prates, noen drikker kaffe og noen ganger har de boller eller smørbrød som de forteller meg at er blitt til overs etter møter i tinghuset.

Til venstre for inngangsdøren, på andre siden av båndet henger tre tv-skjermer hvor dagens saker er listet opp. Bildene skifter ganske ofte fordi det ikke er plass til alle sakene på en gang på skjermen. Her står det en blanding av mennesker, noen kledd i dress og andre i mer avslappet påkledning. Noen politifolk og sikkerhetsvakter haster forbi, en sikkerhetsvakt stiller seg opp og betrakter de som kommer inn. I en sofagruppe mellom venstre trapp og tv-skjermene sitter noen mennesker og prater sammen. Kanskje de venter på noen eller noe? De har i hvert fall blikket rettet mot inngangsdøren.

På hver side av midtgangen går det trapper oppover til de øvrige etasjene og også her er det mennesker som går, opp eller ned. Det er folk med advokatkapper over armen og andre som ikke viser slike ytre tegn på hvem de er. Noen har koffertene og andre ryggsekker, atter andre bærer ikke på noe i det hele tatt eller de har som meg ett kaffekrus i hånda. På veggene i trappegangen er det store steintavler hvor enkelte lovtekster er skrevet, ofte med speilskrift som kunstneren har brukt som et symbol på at lovene ikke alltid er enkle å tolke. Det er også noen skulpturer som er plassert i nisjer oppover i etasjene. De har navn som Paragrafrytter, Skilsmisse, Lov, Lansebærer og lignende og henspiller på virksomheten i huset (www.domstol.no). I kjelleren har jeg fått vite at kjellermesteren regjerer. Han er ansvarlig for de fangene som av en eller annen grunn skal møte i tingretten. Her sitter de i små celler uten noen

---

utsmykning. Det er en egen enhet av Oslo politiet som har ansvaret for kjelleren (samtale med 2 politibetjenter 16.03.2006).

I annen etasje ligger kantinen til de ansatte og denne benyttes også av aktorer og forsvarere og av tolkene. Her finnes også en liten kafé for andre folk, som vitner, journalister og en antropologistudent. Vitnestøttene har også kontor i denne etasjen. Vitnestøtte er en ordning som er under utprøving og er basert på frivillig arbeid og Røde Kors er involvert. Oppgavene til vitnestøttene er å hjelpe vitner i rettssaker til å finne fram i huset og til å vite noe om det som skal foregå i en rettssak. Noen ganger er de tilstede i rettssalen dersom et vitne ønsker å ha en person å forholde seg til før og etter vitneforklaringen (Årsmelding Oslo tingrett 2005). Jeg har sett vitnestøtte i rettssalen i tre rettssaker hvor fornærmede benyttet seg av tjenesten. Vitnestøttene sirkulerer i gangene utenfor rettssalene og spør folk om de skal vitne og om de har behov for råd og støtte, det er slik jeg selv har opplevd møtet med dem.

Man kan spekulere på hva alle disse menneskene skal i tinghuset så tidlig på morgenen (klokka er halv ni). Det er selvsagt mange personer som arbeider her som er på vei til sin daglige dont, enten som dommere, saksbehandlere, kontorpersonale eller sikkerhetsvakter. Oslo tingrett har da også 170 ansatte (Årsmelding 2005, Oslo tingrett). Ellers er det mange brukere av huset, de som skal i en rettssak, eller andre som ønsker informasjon om sakene, så som journalister og andre interessenter. Ved større saker sees ofte politiet i sterkere grad og metalldetektorer står utplassert foran rettssalene. Nå har jeg ikke vært tilstede i en sånn rettssak hvor det er skjerpet sikkerhet, men observert det og fått det forklart av politifolkene som står vakt.

Mitt ærend er å studere hva som foregår i rettssalen, så jeg orienterer meg på tv-skjermene før jeg om nødvendig henvender meg i resepsjonen for å få hjelp til å finne fram. Deretter gjør jeg som de andre, tar trappene oppover i etasjene, eller heisen som befinner seg noen meter lengre inne i foajeen.

Rettsalen

Oppover i etasjene ligger rettsalene i den delen av bygningen som vender mot Hambros plass, altså over inngangspartiet. Fra trappen eller heisene går jeg derfor alltid til venstre mot rettsalene. Som regel er det seks rettsaler i hver etasje, men dette varierer noe alt etter størrelse på rettsalene. Jeg har på langt nær vært i alle rettsalene, så min beskrivelse blir fra de salene jeg har vært i.

Rettsalen har en inngang for dommerne og en for de andre, så som aktor, forsvarer, tiltalte, vitner og publikum. Jeg kaller denne for publikumsinngangen. Dersom tiltalte satt i varetekt hendte det at de ble ledet inn i salen gjennom samme dør som dommerne benyttet. Når man kommer inn i rettsalen gjennom publikumsinngangen møter man alltid tilhørerbenken først. Denne er plassert bakerst i salen, med plass til 10-12 personer. Bakerst i rommet til høyre eller venstre for tilhørerbenken(e) er det plass for å henge av seg yttertøyet. Noen ganger er det flere tilhørerbenker, opp til tre rader med to benker i hver rad. I disse salene er det ikke plass for publikum til å henge av seg yttertøyet, da er klesknaggene plassert innen for en lav skillevegg mellom publikumsbenkene og resten av salen. De minste rettsalene er ganske kvadratiske og på veggen tvers over for tilhørerbenken har dommerne plass.

Dommerens plasser er opphøyet med ett gulv som ligger ca 20 cm over gulvet i resten av salen. Plassene er atskilt med en vegg som går litt høyere enn dommerbordet. Bak dommerbordet er det tre eller fem høyryggede stoler med hjul og med muligheter til å svinge rundt som en vanlig kontorstol. På dommerbordet er det stablet opp en rekke bøker. Jeg gjenkjenner Norges lover og antar at resten av bøkene også er juridisk litteratur. Fagdommeren plasserer seg alltid i midten og på veggen rett bak han/henne henger riksvåpenet, det er en løve som vi ser i profil stående på to med en øks i hånden og med krone på hodet og på toppen av det hele er det nok en krone. Selve figurene er i gull, mens bakgrunnen er rød.

Midt foran tilhørerbenken står vitneboksen, en talerstol som har plass til en person og hvor høyden tilsier at det er forutsatt at man står. Vitnet står med ansiktet mot

---

dommeren og med ryggen til tilhørerne. Til venstre for vitneboksen er det ett langt bord med plass til fire personer, her er det også stoler, men ikke fullt så høyryggede som dommernes og uten muligheter for regulering eller hjul. Ved dette bordet plasserer aktor seg. Aktor er påtalemyndighetenes representant, altså en politiadvokat eller politifullmektig. Noen ganger er det også en bistandsadvokat for fornærmede tilstede. Denne plasserer seg ved siden av aktor, nærmere tilhørerbenken. På motsatt side av rommet er det ett tilsvarende bord. Her plasserer forsvarsadvokaten seg sammen med tiltalte og eventuelt tolk. På aktor og forsvarers plass skal det være mulig å heve og senke bordplaten, alt etter om en står eller sitter. Jeg har riktignok observert at mekanismen ikke alltid fungerer og at advokatene har stått krumbøyd over bordet når de skal stå oppreist samtidig som de skal lese eller notere i papirene. I en rettssal fantes det en liten boks til å sette oppå bordet og denne flyttet advokatene vekselvis fra aktor til forsvarer og tilbake igjen etter hvem som hadde behov for den.

Bygningen er ganske ny og det gjenspeiles som tidligere nevnt i arkitekturen. Det ser vi også innendørs. Utover den kunstneriske utsmykningen fremstår bygningen som lys også innvendig. Der veggene ikke er utsmykket er de malt i en tilnærmet hvit farge og gulvene er belagt med ett lysegrått belegg. Dørene er i lys bøk, og det samme er de fleste møblene inne i rettssalene. De eneste mørke møblene som finnes i de lokalene jeg har hatt tilgang til er sofaer og benker trukket i sort skinn som er plassert utenfor rettssalene. Der venter vitner på å komme inn å avlegge forklaring og der er det mulighet for alle til å hvile i pausene i rettssakene eller ta en prat med andre som sitter der.

I en rettssak er det også retningslinjer for hvordan man kler seg. På domstolenes hjemmeside, en felles internettportal for alle domstolene (www.domstolene.no) kan man blant annet lese at man skal møte i "vanlige, pene klær". Advokatene stiller i sorte ankelside kapper som har knapping foran, fagdommerne stiller i samme type kapper, men disse er kantet med en ca 12 cm bred kant av sort fløyel rundt halsen og ned langs begge framkantene. Fra en av aktorene fikk jeg vite at ikke alle har egen advokatkappe, så derfor er det mulig å leie dette i tinghuset. Det er forklaringen på at

jeg så mange vandrende med advokatklapper over armen, ut fra en dør i første etasje i huset!

Selv vet jeg svært lite om saken før rettssaken begynner. Jeg har som regel lest tiltalen, ett lite dokument med oversikt over hva tiltalte skal ha gjort og under hvilke lovparagrafer dette hører hjemme (se vedlegg 1).. Noen ganger står det også nevnt hvilken strafferamme de forskjellige paragrafene har. Dokumentet er undertegnet av påtalemyndigheten. Dette dokumentet har i de sakene jeg har sett på aldri oversteget to sider, som regel har det vært på en halv side. Å sitte inne med lite opplysninger om saken har jeg til felles med dommerne. De har ikke lest igjennom avhør eller sett tekniske bevis før saken kommer for retten. Det er for at de skal være best mulig i stand til å foreta en objektiv vurdering av saken.

Så langt har jeg forsøkt å beskrive hvordan det ser ut i rettssalen, hvem som er tilstede og hva som er kjent om saken før rettssaken starter. Og det er her jeg kommer inn i saken. Det har altså skjedd en god del ting før jeg får kjennskap til de involverte, og jeg vil forlate disse menneskene om noen ganske få timer etter å ha fått ett innblikk i deres historier om en handling som ligger tilbake i tid. Jeg vil møte i tillegg til dommere og advokater, tiltalte og fornærmede, vitner og tolker i en fortettet atmosfære som er preget av klare regler, og uvisshet om utfallet av saken.

Hva skjer fra tiltalte blir siktet og fram til rettssaken starter?

Etter hvert som jeg overvar flere rettssaker slo det meg at dette kunne være et rituale. Jeg vil forsøke å forklare ritualet ved hjelp av min empiri, for så å gå over til å diskutere hvorfor jeg mener det er et rituale og hva andre innen antropologien mener skal til for at noe kan kalles et rituale.

Den type rettssak jeg har overvært er straffesaker og jeg har kun sett på såkalte meddomssaker. Det er saker hvor det er tre dommere, en av disse er fagdommer ansatt

---

i Oslo tingrett og er rettens administrator, det vil si at denne leder rettssaken og har ansvaret for å skrive en protokoll fra saken som kalles rettsbok og dommen. De to andre dommerne er legdommere som er trukket ut fra en liste⁸. Det er bestandig en legdommer av hvert kjønn tilstede. En rettssak er høytidelig og det finnes rammer for hvordan den skal foregå. Det er flere faser og jeg har sett like mange måter å gjennomføre saker på som jeg har sett saker, men hele tiden har jeg kjent igjen fasene og standardformuleringene.

I en familievoldssak får politiet kjennskap til en eller flere hendelser som faller inn under straffeloven. Enten ved at de blir tilkalt ved husbråk eller at fornærmede anmelder ett forhold. Politiet foretar en granskning, etterforskning av hendelsen og bestemmer om gjerningsmannen skal siktes. Dersom de bestemmer seg for at gjerningsmannen skal siktes foretas avhør av de berørte partene og eventuelle vitner. Politiet foretar også ofte en åstedsgranskning, en teknisk åstedsbefaring, hvor det ofte blir tatt bilder og eventuelle gjenstander som kan være av interesse beslaglegges. Det kan også foretas undersøkelser av gjerningsmannen og offeret hos lege. I tillegg innhentes også uttalelser fra leger og psykolog/psykiater. Når politiet mener at bevisene er gode nok tas det ut tiltale mot den siktede, og han får status som tiltalt.

Tiltalte har rett til forsvarer under hovedforhandlingen, rettssaken i meddomssaker, med unntak av enklere saker som for eksempel kan være trafikkforeseelser eller andre forelegg (straffeprosessloven § 96). Også når man er siktet i en sak, pågrepet og det er klart at han ikke vil bli løslatt innen 24 timer fra pågripelsen skal han ha forsvarer (straffeprosessloven § 98). Det er politiet som formidler kontakt. De har en liste over tilgjengelige forsvarsadvokater, men dersom siktede/tiltalte ønsker en spesiell forsvarer forsøker man å etterkomme det.

---

⁸ De velges av kommune- eller bystyret. En liste over disse sendes til retten som trekker ut to som oppnevnes som meddommere i den enkelte rettssaken (www.domstol.no).

Det er to forskjellige typer rettssaker som politiet kan anmode om. Den ene typen er enedomssaker hvor tiltalte har erkjent straffeskyld etter tiltalen og politiet mener at bevisene er tilstrekkelige for å få en dom. I slike tilfeller sender politiet over tiltale, bevisoppgave (se vedlegg 2) og alle andre dokumenter de har i saken, inkludert utskrifter av politiavhør. Dommeren får tilgang til dette og retten settes med en tingrettsdommer og en saksbehandler bistår dommeren med referat fra rettssaken. Slike rettssaker har jeg ikke vært til stede i da jeg har valgt å fokusere på meddomssaker.

Alle sakene som kommer inn til Oslo tingrett fordeles uten hensyn til hvilken type saker det er. Det er to hovedtyper av saker; sivile saker og straffesaker. Straffesakene blir sendt til strafferettsekspedisjonen som fordeler sakene til dommerne etter at de er berammet, det vil si når tidspunktet for saken er bestemt og det er bestemt hvilken rettsal som skal benyttes. I alle avdelingene er det hele tiden en eller flere dommere som har strafferettsturnus. Det vil si at de arbeider utelukkende med strafferettssaker i en periode, vanligvis i en til to måneder (Samtale med dfm Vesterås, 2006).

Tiltalene er offentlige, men ikke før de leses opp i rettsalen. Pressen har tilgang til tiltalene fra sakene er berammet i et spesielt presserom og kan lese de samme opplysningene som dommerne. Jeg fikk også tilgang til disse opplysningene, slik at jeg hadde mulighet til å velge ut familievoldssaker, da det var disse jeg ville fokusere på.

---

4. RETTSANTROPOLOGIENS UTVIKLING

I dette kapitlet tar jeg for meg noen av de som har sett på rettsantropologien før meg. Ved å se på utviklingen av juridiske systemer kan man sette spørsmålsteget ved om våre valgmuligheter når det gjelder straffutmåling er mer avanserte enn det vi ser i andre samfunn hvor man ikke har en stat å forholde seg til. Jeg velger å gå ganske detaljert til verks i min beskrivelse av forskjellige tilnæringsmåter til rettsantropologien. Dette for å gi lesere som ikke beskjeftiger seg med rettsantropologi en bedre mulighet til å se ulike innfallsvinkler til denne delen av faget. Tekstene er valgt ut med bakgrunn i at de omhandler strafferettslige og/eller familierettslige problemstillinger.

Tidlig rettsantropologisk forskning

Flere tidlige antropologer var i utgangspunktet jurister, og fattet interesse for ”de andre” og deres rettssystemer. Dette gjelder for eksempel Henry Maines som skrev ”Ancient Law” og Lewis Henry Morgan som skrev ”Ancient Society”. Etter hvert sto sosialantropologien på egne ben som fagdisiplin. Bronislaw Malinowski, som står som grunnleggeren av feltarbeidets betydning som metode innenfor antropologien, hadde også interesse for rettsantropologi (Eriksen : 1998). Hans skrev om hvordan lover og regler ble håndhevet blant trobrianderne i boken ”Crime and Custom in Savage Society” (Malinowski 1926).

Straff i førstatlige samfunn og i tidlige statssamfunn

Sir Henry Maine utgav altså sin bok ”Ancient Law” i 1861. Som jurist hadde han god kjennskap til de gamle bystatene Aten og Romas rettssystem og utviklingen av dette. Han gir ingen kronologisk beskrivelse av utviklingen av rettssystemene i disse antikke statene, men ser på hvordan samfunnet utviklet seg og at rettssystemet og

lovgivningen kom som en følge av dette. Han sier at de første dommene som ble avsagt ikke ble avsagt i følge ett lovverk, verken muntlig eller skriftlig overlevert eller iverksatt av noen. Det var dommer som ble avsagt ut i fra den aktuelle situasjonen for å løse et aktuelt problem (Maine, 1924:4-5)

Maine konsentrerer seg i første rekke om sivilretten, enkelt forklart som de saker der en juridisk person saksøker en annen juridisk person og en tredje part, dommeren, tar en avgjørelse i saken. Den skadelidte søker altså den som har utført udåden for å få en kompensasjon for skaden. I romersk lov forteller Maine at straffen for kriminalitet som å stjele, rane, overfalle eller drepe ble ilagt i form av bøter. Bøtene skulle til å begynne med betales til den skadelidende. Videre skriver han at i anglo-saxisk lovgivning var det satt opp en ”prisliste” på hvor høye bøter som skulle betales for å skade eller drepe en fri mann. Her varierte prisen ut fra hvilken skade vedkommende var påført, og listen var slik detaljert (Maine 1924:360).

De første strafferettslige lovene, eller dommene da det ikke eksisterte lovverk til å begynne med, oppsto når noen gjorde opprør mot herskerne og derigjennom ble straffet. Man skulle ikke lenger gjøre opp for seg overfor den skadelidende person, hvis man for eksempel hadde drept en av statens soldater, men ble stilt til ansvar overfor staten og idømt en straff. Bøter ble nå betalt til staten og ikke til den skadelidende eller dennes familie.

En annen side ved disse dommene i tidligere samfunn var straffeutmålingen. Det var ikke spørsmål om gjerningsmannens motiv eller årsak til handlingen. Som Maine selv skriver:

” It is curious to observe how little the men of primitive times were troubled with these scruples, how completely they were persuaded that the impulses of the injured person were the proper measure of the vengeance he was entitled to exact.” (Maine 1924:389).

Grunnen til at straffelovgivningen oppsto var at staten ble oppfattet som en juridisk person i seg selv. Maine bruker som nevnt bystatene Aten og Roma til å

---

eksemplifisere utviklingen av strafferetten. Når det vi i dag kaller kriminelle handlinger under straffeloven tidligere ble behandlet som oppgjør mellom enkeltmennesker i sivile domstoler og betegnet som feil eller forvoldt skade utviklet den seg til å bli nettopp kriminalitet og til å bli behandlet i en egen domstol.

Selv om straffene også i denne domstolen først ble ilagt ut i fra hvilken skade som var påført gikk utviklingen i den retning domstolene idømte på Maines tid (og også i dag), slik at den kriminelles motiv og handlingens bakgrunn og omstendigheter vektlegges.

Lov og orden i et statsløst samfunn

I 1926 utkommer en liten bok av en av de mest betydningsfulle innen antropologien. Det er Bronislaw Malinowski som utgir "Crime and Custom in a Savage Society". Her beskriver han sivilrettslige og strafferettslige emner, akkurat som Maine gjorde det. De sivilrettslige er blant annet dyrkingen av yams for sin datters ektemann, og økonomiske forpliktelser i forbindelse med fiske og bytte mellom innland og kyst. Disse blir regulert både mellom enkeltmennesker, mellom landsbyer og mellom familier. Det finnes ingen domstol som dømmer dersom avtaler brytes. Han hevder at de sivilrettslige lovene blir overholdt fordi trobrianderne vet at dersom de ikke overholder sine forpliktelser vil det gå utover dem selv, ved at de ikke får de godene de ønsker som for eksempel fisk eller grønnsaker. Når Malinowski hevder at trobrianderne vet dette betyr det også at slike straffer faktisk blir gjennomført, og at de som ikke oppfyller sine forpliktelser vil bli skadelidende gjennom en eller annen form for sanksjoner (Malinowski 1926:59).

Går vi litt dypere i det ser vi at magi brukes for å straffe og henger da over befolkningen som et mulig resultat når de utfører en kriminell handling. Samtidig brukes magi til å påføre andre uhell og lidelser og er i så måte også et verktøy for kriminelle (Malinowski 1926:85-86).

Malinowski forteller at høvdingene kunne straffe sine undersåtter dersom de ikke oppførte seg som de skulle ved seremonier, ikke var høflige nok mot ham eller brøt tabuer og var utro med noen av hans koner. Da kunne alle fysiske avstraffelser, også døden, være straff for forbryteren. Etter at engelskmennene tok den overordnede makten hadde ikke lenger høvdingene denne retten. Det ble derfor brukt magi for å straffe de som ble mistenkt⁹. Dersom den straffede døde som følge av magien ville en se årsaken til straffen når liket ble gravd opp igjen kvelden etter begravelsen. Merker på liket eller måten liket lå på kunne fortelle dødsårsaken.

I tillegg til magi var selvmord en straffereaksjon. Det var tradisjonelt slik at den som ble utsatt for en offentlig fornærmelse ikke kunne overleve med æren i behold og derfor måtte gjennomføre selvmord. Selvmordet ble utført på en av to måter; den ene ved å hoppe fra toppen av et palmetre, den andre ved å innta gift fra fisk eller planter. Den hyppigste årsaken til slike selvmord var offentlig avsløring av utroskap. Offentliggjøringen foregår ofte ved at den som føler seg krenket roper ut sine anklager til den som har krenket.

Det foreligger altså hos trobrianderne regler for hva som er rett og galt, slik at gjør man noe galt straffes man. Det er ingen domstol som avgjør, men det er skikk og bruk som tilsier hva som er rett og galt og hva straffereaksjonen er. Det viktigste Malinowski viser ved disse studiene er at det finnes strafferettslige regler og reaksjoner som ikke har forankring i religion eller gjennom herskerens makt. Det siste selv om herskeren kan straffe de som gjør urett mot ham og hans hus. Han har ingen jurisdiksjon til å påberope straff for noe som har rammet samfunnet.

---

⁹ Malinowski bruker begrepet *culprit* (Malinowski 1926:94)

Rettsystemer som ikke er basert på romerretten (vestlig tradisjon)

Antropologer har ofte vært opptatt av å lete etter et rettsapparat i andre kulturer som kan ha likhetstrekk med det vi finner i den vestlige verden. Gluckman utførte feltarbeid i ett område som kalles Barotseland i dagens Zambia perioden 1940 til 1947 med kortere og lengre besøk i regionen (Gluckman 1967). Folket som var det herskende i område var Lozi. De så på seg selv som gode lovskapere og mente de hadde et godt utviklet rettsystem. I hvert av de fire administrasjonssentraene hadde de et tinghus sentralt plassert i byen. Det var flere nivåer i rettsystemet deres, med mulighet for å anke til høyere rettsinstanser. Det laveste nivået var landsbyretten som ledes av en lokal dommer og den høyeste var kolonimakten Storbritannias Supreme Court. Alle saker som ikke inkluderte hvite menn ble ført i Lozidomstoler, med høyeste ankemulighet til Supreme Court.

Lozi bruker ingen advokater i rettssalen og alle vitner er tilhørere under hele rettssaken. Juryen sitter åpent og uttaler seg etter at partene og vitnene har sagt sitt. De foretar også den utspørring de mener er nødvendig. Jurymedlemmene uttaler seg i en bestemt rekkefølge hvor den første er det jurymedlem som har lavest rang og den siste er med mest autoritet, den øverste dommeren. Denne avgjørelsen vil så i Lozienes høyeste rett bli lagt frem for kongen som kan godkjenne den, be om å få utdypet saken eller forkaste den. Gluckman mener at dette rettsystemet har store likheter med det han kaller "highly developed societies" (Gluckman, 1967:17) og han vil vise hvordan rettsystemet har sitt utspring i det sosiale systemet hos Loziene slik det eksisterte før koloniseringen.

For Loziene er det essensielt at relasjoner innen slekt og familie opprettholdes. Det viktigste for dommerne er derfor å finne fram til kompromisser. Dommerne ser derfor ikke bare på den enkelte episoden som saksøkte er stevnet for, men setter saken inn i en videre sammenheng. Gluckman mener at Lozifolket har lett for å havne i disputer og de fleste har en eller annen gang i livet vært i retten. Det finnes klare lover i samfunnet, men det er ingen skriftlige nedtegnelser av disse. Dette fører til at dommerne ikke kan plukke ut en spesiell paragraf og dømme etter denne. Det at et

lovsystem eksisterer gjør at dommeren kan komme opp i et dilemma når noe er juridisk riktig, men moralsk forkastelig. Da kan dommerne velge å gi en dom som legger vekt på det moralske i saken. Gluckman mener at denne dimensjonen mangler i den vestlige tankegangen (Gluckman 1967:24).

Straffer er økonomisk oppreisning til den skadelidte. Gluckman understreker at det han ser på i boken er det juridiske systemet og hvordan det virker. Han går ikke dypt inn i strafferetten eller som han selv kaller det "Law of Wrongs". Han begrunner det med at dette er overtatt av britene og dermed ikke kommer til syne i stor grad. I den grad strafferettslige saker dukker opp behandles de som sivilrettslige saker. Et eksempel på en slik sak er "Case 14: The Case of the violent Councillor" (Gluckman 1967: 83 ff). Her beskriver han en rettssak mot en dommer i en liten landsby.

Dommeren skal ha skamslått en i landsbyen som følge av en krangel mellom denne og dommerens sønn om landsbymannens søster. Etter en to dagers høring av partene og deres vitner kommer retten fram til at den lokale dommeren er skyldig og må betale ett pund til den skadelidte. Men saken har også en annen side i følge retten.

Oppførte landsbydommeren seg som forventet av en mann i hans stilling?

Argumentasjonen som fulgte viste at han ikke gjorde det, at han lot følelsene løpe av med seg. I stedet skulle han ha kalt sammen den lokale domstolen for å komme fram til enighet i saken. Han valgte å kaste seg inn i slåsskampen selv om han som landsbydommer burde visst bedre. I rettssaken vurderte man om han skulle fratras embetet som landsbydommer. Saken endte med en advarsel om at dersom noe slikt skjedde igjen ville han miste embetet.

Slik jeg forstår Gluckman har han forsøkt å vise hvordan domstolene er en del av det daglige livet i Barotseland. Et sted hvor en får løst konfliktene gjennom å fremlegge begge siders syn på saken. Det at rettsystemet åpner for å anke saken til høyere rettsinstanser gir grunn til å kunne stole på dommernes avgjørelser.

Gluckman vil altså vise at rettsystemet i Barotseland er like logisk som de vestlige rettssystemene. For å gjøre dette har han benyttet de engelske termene og vist hvor gjennomgående like de to systemene er, til tross for at det finnes forskjeller.

Øversettelsesproblemet når en ser på andre samfunns rettssystemer

Paul Bohannan kom i 1957 med boken ”Justice and Judgment among the Tiv”, to år etter Gluckmans bok. Bohannans studier foregikk i Nigeria som på den tiden var en¹⁰ britisk koloni. Han er svært opptatt av oversettelsesproblematikken. Det å skulle oversette fra tivspråket til engelsk er vanskelig og han benytter seg derfor i stor utstrekning av emiske termer som han forklarer. Han mener dette er riktig for ikke å blande sammen det han kaller *folk system* med analytisk terminologi. Han forteller at Tiv-folket ikke har lovverk slik vi kjenner det, de eneste lovene er de som er innarbeidet fra kolonimaktens lovverk.

Det rettssystemet som Bohannan studerer er en del av kolonimaktens rettssystem, men det er Tivfolket selv som er dommere i den laveste retten, Grade-D Court som kalles *jir* av tivene. Denne retten er basert på ættelinjene, og britene brukte det som basis for det rettssystemet de bygget opp i området. Den retten Bohannan gir oss innblikk i består av fire ættelinjer som er innbyrdes sammenlenket. Denne retten har derfor fire dommere, en fra hver ættelinje. Retten møtes en gang hver 4. til 6. uke og pågår hver gang i noen dager, alt avhengig av hvor mange og hvor lange sakene er.

Det finnes ingen rettssal, men dommerne har hver sin stol som de sitter i med fronten mot tilhørerne. Når retten settes ber hoveddommeren (den eldste av dem) tilhørerne om å være stille så sakene kan begynne. Bohannan forteller at det er ikke alltid at man klarer å holde seg i ro og ofte begynner saksøker i neste sak å snakke før dommerne er ferdig med forrige sak. Bohannan gir en kort gjennomgang av 73 saker av forskjellig art. Det er klart at Tivfolkets normer er grunnleggende i slike saker. I sak nr. 9 (Bohannan 1957:25) forteller han om en som er beskyldt for å stjele fra sin mors

---

¹⁰ Bohannan var i ”Tivland” i tre perioder. Materialet til denne boken er samlet inn under feltarbeid i 1952-53 (Bohannan 1957:vi)

ættelinje. Han har tatt fem høner. Ifølge normene har han rett til å ta det han trenger til opprettholdelse av livet fra morens ættelinje, men bonden som er fratatt fem høner mener at dette er å stjele og ikke hevde sin rett til livsoppholdelse (*igba*). Gutten som har stjålet innrømmer at han har tatt hønene, men at det var *igba*. Den ene dommeren spør så hva han har gjort med hønene og hvem han har vist dem til. Gutten svarer at han ikke har vist dem til noen, og før han rekker å si mer bryter saksøkeren ham av. Han hevdet at gutten solgte hønene, men gutten benekter det. *Igba* skal spises på det stedet der maten tas og dommeren spør om gutten gjorde det. Det ble klart at det hadde han ikke gjort. Dommerne ble enige om at gutten skulle gi tilbake to av hønene. Gutten sier at han bare har brukt sin rett og vil ikke gi tilbake hønene. Da eksploderer dommeren og sier at siden gutten har snakket til retten uten å bli spurt skal han levere tilbake alle fem hønene. Etter ytterligere diskusjon ble de enige om at han enten måtte returnere 3 høner eller betale 10 shilling til eieren. Her kan det synes som om retten mente at 1. Gutten hadde rett til *igba*, 2. at 2 høner var innenfor den rammen.

Bohannan bruker nå mye plass på en etymologisk diskusjon om hvordan enkelte begrep har oppstått og har likheter og ulikheter seg i mellom. Dette er en interessant diskusjon som gjør det lettere å forstå språket hos tivene og viser at vi ikke uten videre kan oversette ord og uttrykk. Han er spesielt opptatt av at folkelig og juridisk bruk av samme uttrykk har forskjellig innhold, så også på engelsk. Han foretrekker å bruke de folkelige betydningene, for å spare de juridiske til analytiske formål (Bohannan 1957:120ff).

”It is in the long run, the folk classification that are important to social anthropology, of the ‘precence’ of torts or contracts wich are both folk and analytical concepts in another society.” (Bohannan 1957:212).

Som nevnt tidligere er oversettelsesproblematikken veldig viktig for Bohannan og dette er hans kritikk mot Gluckman. Han er videre enig med Gluckman at også Tivene på linje med Loziene kan bruke et uttrykk tilsvarende ”reasonable man”, når de skal

---

dømme rett eller galt. Han viser også til at det er vanskelig å bruke enkelte juridiske begrep på Tivenes dommer, men at det hos Lozifolket ikke er galt. Den videre diskusjonen som oppsto mellom Bohannan og Gluckman lar jeg ligge på grunn av plassmangel, men for meg viser det at forskjellige folkeslag i områder ikke langt fra hverandre hadde forskjellige måter å dømme og straffe på og viser at rettssystemene utvikles ut fra folkets behov og interesser.

Rettsantropologi i Norge

Også i Norge har det vært interesse for rettssystemer og lovverk blant antropologer. Om man ikke kan trekke en ren faghistorisk linje, er det noen som peker seg ut som viktige bidragsytere. Jeg vil se på forskning på lovverket hvor Marit Melhuus har fokusert spesielt på bioteknologilovgivning, blant annet i artikkelen "Kan skinnet bedra? Noen meninger om assistert befruktning" (2001) og hvor hun sammen med Signe Howell har utdypet likhetene mellom adopsjon og assistert befruktning i artikkelen "Adoption and Assisted Conception: One universe of unnatural procreation (in press). Forskning utført i rettssalen er også gjort tidligere. Ida Hydle har hatt rettssalen som felt i sin doktoravhandling, "Murder without motive" (1999), hvor hun har fulgt en drapssak gjennom tre rettsprosesser. Hun ser også på rettssaken som et rituale. I en artikkel basert på feltarbeidet omtaler hun rettssaken som "det strengeste ritualet vi kjenner i dag" (Hydle, 2003). Unni Wikan har på sin side fulgt drapssaken på Fadime Sahindal som fikk stor oppmerksomhet både i Norge og Sverige (Wikan 2003). En diskusjon som ofte nevnes når stikkordet "rettsantropologi" kommer opp er diskusjonen mellom Borchgrevink og Grønhaug i 1997. Temaet for diskusjonen var om antropologen som sakkyndig eller sakkyndig vitne la frem momenter som førte til en mildere dom, det vil si om "kultur" kan betraktes som formildende omstendighet. Denne diskusjonen tar jeg opp i kapittel 6 når jeg diskuterer tolkens rolle i rettssalen.

I denne oppgaven avgrenser jeg mitt fokus i den forstand at jeg kun velger de bidrag hvor det forskes på et lovverk, sanksjonsmuligheter i juridisk forstand eller hva som foregår innenfor selve rettssystemet.

Lovverk og samfunnsutvikling - en vekselvirkning

Melhuus sin artikkel "Kan skinnet bedra? Noen meninger om assistert befruktning" kom ut i 2001. Her ser hun på diskursen rundt lovgivningen, først på 50-tallet og så på 90-tallet. Når hun ser på diskursen fra 50-tallet viser hun at debatten ble følelsesladet. Som Melhus skriver: " .. et voldsomt følelsesmessig engasjement – og omdreiningspunktet er de moralske aspekter ved inseminasjon" (Melhuus 2001:50). Det er altså snakk om et moralsk dilemma og ikke et spørsmål om helse eller sikkerhet rundt spørsmålet om assistert befruktning.

Diskursen som oppsto på 1990-tallet hadde dreid seg vekk fra familierelasjonen:

"Foreningen mellom ektemann og kone blir fortrent av foreningen mellom mor og barn, forestillingen om barnet som en naturlig forlengelse av ekteskapet blir fortrent til fordel for en forestilling om barn som en (individuell?) rettighet som kan oppnås." (Melhuus 2001:63)

Her viser Melhuus til den endringen som har skjedd i samfunnet, barn er ikke lenger "uekte barn"; de er barn. De blir sett på som selvstendige individer med egne rettigheter. Dette fører også til diskusjonen om når det befruktete egget blir et selvstendig individ. Hun viser i denne artikkelen til lovregulering som skjer på områder som synes å være veldig private og at lovendringene er en reaksjon på samfunnsutviklingen. Vi ser her at det ikke er lovene som driver samfunnet i en retning, men at det er den allmenne endrede oppfatningen som legger grunnlaget for lovendringen.

Melhuus slipper ikke taket i temaet, men utreder det videre i en artikkel sammen med Signe Howell (Melhuus og Howell in press). Her griper de fatt i avisoppslag om kong Olav V's herkomst som baserte seg på forfatteren Tor Bomann-Larsens påstander om at kong Olav V kanskje kunne ha blitt unnfanget ved inseminasjon med sæd fra en annen enn kong Haakon VII. Howell og Melhuus bemerker at dette ikke skapte store bølger i den offentlige debatten eller generelt i befolkningen. Spørsmålet er hvorfor ble ikke dette debattert? Dette er ikke hovedtemaet for artikkelen, men et viktig ”inngangsspørsmål” for å belyse hvordan kunstig inseminasjon, assistert befruktning og adopsjon er akseptert i samfunnet. Som de selv uttrykker det handler det om :

”..Values concerning the meaning of family formation and kin relatedness and the tension between social and biological forms of belonging. By focussing on ‘unnatural’ forms of procreation, assisted conception and adoption, we argue that values about what is natural and normal are thrown into sharp relief”
(Howell og Melhuus in press).

Det verktøyet de bruker for å se på dette er i hovedsak lovverket og forarbeider til lovene. For å kunne sidestille disse to former, adopsjon og assistert befruktning, som to likeverdige måter å lage slektskap på viser de til hvordan samfunnet har utviklet seg fra å være opptatt av relasjoner innen slekten og barnets tilknytning til denne til å se på barnets individuelle rettigheter til å kjenne sitt ”egentlige” opphav – det biologiske. Adopsjonslovgivningen og lovgivning om assistert befruktning berører de samme sosiale områdene og griper dypt inn i den private sfære.

I Norge ble det første prøverørsbarnet født i 1984, og det ble behov for lovregulering på området. I 1987 ble så den første loven som regulerer dette vedtatt, i 1997 ble den endret og plassert i lov om bio-medisinske prosedyrer. Den ble igjen endret i 2003, slik at sæddonor skal være kjent. Det betyr at når barnet oppnår myndighetsalder har det rett til å vite hvem den biologiske faren er.

Noe som fanger forfatterens interesse er at denne loven også pålegger at de som ønsker assistert befruktning skal få informasjon om adopsjon. Det vil si at adopsjon knyttes lovmessig til assistert befruktning. Loven understreker nå også at de vil hindre at en kan velge ut barn ved assistert befruktning. Denne lovhjemmelen sidestiller dermed assistert befruktning med adopsjonslovgivningen fra 1956 hvor bare sterk adopsjon¹¹ ble lovlig.

Disse artiklene har vist at samfunnsutviklingen påvirker lovverket og vice versa. Lovverket virker direkte inn på familielivet og er med på å forme dette. Ved å følge den historiske utviklingen på en spesiell side av slektskap gjennom 100 år har forfatterne klart å vise disse sammenhengene. Denne måten å studere lovverket og lovgivningsprosessen på er spennende og har helt klart overføringsverdi på andre samfunnsområder. Ikke minst burde dette være mulig på det området jeg konsentrerer meg om, nemlig straffeloven.

Andre normer - drapet på en datter

Jeg har valgt ut familievold som mitt tema, og utvalget av rettssaker har gitt meg tilgang til mange mennesker med muslimsk bakgrunn. Unni Wikan har forsket på mennesker med denne bakgrunnen i mange år. I 2003 ga hun ut boken ”For ærens skyld – Fadime til etter tanke”. Denne boken handler om familievold med fatal utgang og det rettslige etterspillet.

Wikan åpner med å fortelle om bakgrunnen for drapet, eller motivet om man vil. Hun forteller om kvinneskjebner, unge kvinner som blir drept av sin egen familie fordi de ikke oppfører seg som det blir forventet. Det hun forteller om er æreskodeksen som finnes i mange muslimske land. For oss nordmenn har den vært knyttet til den

---

¹¹ Sterk adopsjon er den type adopsjon vi har i dag, man har altså ingen angrerett eller mulighet til å ta andre forbehold.

---

musliske religionen, men i Sverige hvor Fadime ble drept er æresdrapet knyttet til etnisitet. I Fadimes sak til hennes kurdiske herkomst. Som Wikan skriver:

”Æresdrap er grunnet på spesifikke ideer som forekommer på tvers av verdensreligionene, og kun i enkelte miljøer. Æresdrap er dokumentert blant så vel kristne som muslimer, hinduer og buddhister.” (Wikan 2003:8).

Jeg skal ikke dvele lenge ved selve æresbegrepet og æresdrap. Det som er viktig å se på er hvordan Wikan forklarer dette slik at vi på en rettsantropologisk måte kan forstå det som motiv for drapet. Metodisk sett bruker Wikan i tillegg til deltagende observasjon under selve rettssakene også et omfattende materiale fra politietterforskningen av saken, samt at hun trekker paralleller til andre drap av lignende karakter hun kjenner gjennom presse eller annen litteratur.

I denne boken om Fadime viser Unni Wikan hvordan en æreskodeks gir visse rettigheter til at man i følge tradisjonen kan sanksjonere mot den som har fratatt sitt kollektiv ære eller rettere sagt æren. Hun viser også at flere land har lover som enten ikke dømmer i æressaker eller at dette gir strafferabatt. Slik strafferabatt gis også gjennom rettspraksis dersom det ikke foreligger et eksplisitt forbud mot det. For at slike drap som drapet på Fadime skal kunne utføres og være æresdrap må det foregå i et samfunn der det gjelder en bestemt æreskodeks. Denne kan defineres slik Wikan gjør det:

”Ære handler om en rett til respekt, i betydningen krav på respekt. Samfunnet har plikt til å yte personen respekt, gitt at reglene for æreskodeksen er overholdt. I motsatt fall mister personen ære:” (Wikan 2003:72).

Dersom reglene i æreskodeksen sier at det at en kvinne har hatt føreketenskapelig omgang med en mann fører til at familien mister æren, vil man i mange tilfeller forsøke å finne en løsning. Ofte gjør man det ved å rådføre seg innad i familien som har mistet eller står i fare for å miste æren. Det er flere måter å gjenopprette en slik ære, blant annet kan kvinnen giftes raskt, kvinnen og/eller mannen kan sendes i eksil

eller saken kan løses ved at en eller begge drepes. Når familien har vist for omverdenen at de har taklet situasjonen og kvittet seg med eller tatt avstand fra den eller de som har brutt æreskodeksen er familiens ære gjenopprettet. I noen samfunn sees slike mordere på som helter. I de fleste sakene Wikan går inn i i denne boken ser vi at det er denne æreskodeksen, den som gjelder kvinnens seksualitet, som er aktuell. Det som er viktig å merke seg er at æren ikke mistes før det blir offentlig at ”noe” har skjedd. Rykter er tilstrekkelig til å utløse reaksjoner bygd på æreskodeksen. Gjennom å vise hvordan æreskodeksen virker viser Wikan at æresdrap på kvinner og andre kriminelle handlinger gjennomført for å gjenopprette æren er rasjonelle og bygget på en logikk som er reell for de som tilhører æreskodeksen.

Wikans bok viser at ordene kultur og ære ikke bør brukes i rettssalene. De skaper ingen resonans hos svenskene. Kultur fordi det er ullent og setter mennesker i båser de kanskje ikke tilhører, ære fordi svensker flest ikke kjenner til æreskodeksen og dermed ikke forstår mekanismene som ligger bak. Dette har jeg selv sett i rettssalen, det nærmeste disse begrepene jeg har kommet er at uttrykket skam er brukt. Kultur er kun brukt i en sak som gjaldt en nordmanns fritidsinteresser.

Møter mellom forskjellige rettstradisjoner

En nordmann står tiltalt for mord på en innvandrer fra Afrika. Ida Hydle følger rettssakene i tingrett og lagmannsrett (Hydle 1993). Hun fokuserer på hvordan den døde slektninger og venner ser på motivet for drapet, og hvordan den tiltalte forklarer motivet, det vil si han hevder at det ikke finnes motiv for drapet. Tittelen på avhandlingen hennes er da også "Murder without motive". Dette må sies å være en sjeldenhet, om man skraper litt i overflaten vil man stort sett kunne finne et motiv selv om det ikke er i øyenfallende.

Tiltaltes bakgrunn var en oppvekst i en vanlig drabantby på Østlandet uten sterke politiske meninger. Tiltalte som hun velger å kalle Olsen har tjenestegjort i norske styrker i utlandet og gjennomgått streng militær trening, og også brukt denne

---

treningen i akutte reelle situasjoner under tjenestegjøringen. Når han kommer hjem får han problemer av psykisk art, søvnproblemer og har liten forståelse for at venner og familie etter hvert går lei av å høre om hans opplevelser, de problemer som de fører til og at han ikke lenger vet hva han vil med livet sitt. Han føler seg ofte truet av gjenger med utenlandsk opprinnelse, så også den dagen han blir drapsmann. Han mener at det er treningen i militæret som får ham til å reagere som han gjør. Han føler seg truet, og ser ingen annen utvei enn å gripe til våpen. Han henter et våpen han har hjemme og skyter mot den gjengen han føler truer ham.

Ida Hydle gjør feltarbeid i drabantbyen Olsen kommer fra, men hoveddelen av feltarbeidet foregår i rettssalen. Hun bruker også kilder som sladder, avisartikler og uformelle samtaler med tiltalte og fornærmedes slektninger i forbindelse med rettssakene.

Hun ser på rettsaken med et antropologisk blikk. Med dette mener jeg her at hun ser på studier som er utført i samfunn med andre rettstradisjoner enn våre og ser på rollene "trickster" (en som kan forlede deg til å tro på noe som ikke er sant) og åndelige ledere som analoge til journalister og psykiatrisk sakkyndige. Videre problematiserer hun hva som er fakta og viser hvordan disse skapes innenfor de juridiske rammene i rettsvesenet.

Det hun belyser er møtet mellom to tradisjoner, og hvordan dette utspiller seg i rettssalen. At hun er opptatt av de sakkyndiges rolle, er interessant i forbindelse med hvordan tolken til tider fremstår i de rettssakene jeg fulgte. Det er viktig å være klar over at de rettssakene som Wikan og Hydle har fulgt er drapssaker. Deres funn er likevel interessante for meg da de belyser systemer og handlingsmønstre jeg gjenkjenner fra rettssakene jeg overvar. De tekstene jeg har gått igjennom i dette kapitlet viser ett mangfold av rettspraksis og lovverk. Dette mangfoldet er det viktig å ha i bakhodet når jeg nå går inn i konkrete rettssaker.

5. RETTSSAKEN SOM RITUALE

I den antropologiske litteraturen finner vi forskning på mange forskjellige ritualer. Langt de fleste er ritualer som kan virke fremmede og endatil eksotiske for oss. Først og fremst finner vi beskrivelser av ritualer fra statsløse samfunn. Ritualene kan være av både religiøs og sekulær art og skal ofte bidra til opprettholdelse av samfunnets struktur. Mange av ritualene er overgangsritualer som fører mennesker over fra en status til en annen. Når jeg velger å se på strafferettssaken som et rituale er det nettopp et overgangsrituale jeg ser. Dette fordi ritualet gir en endring av status. Som tiltalt vil en alltid få en ny status; som kriminell eller frikjent. En kan ikke gå tilbake til status som ikke-tiltalt selv om en får en status som frikjent. En blir på denne måten merket av ritualet i positiv eller negativ forstand. Jeg vil bruke van Gennep og Turners teorier til å belyse dette ritualet. Jeg anvender også Turners begrep "sosialt drama". Dette begrepet kan brukes synonymt med ordet "rituale", men jeg vil vise at Turners begrep er mer omfattende enn van Genneps.

En rettssak er i all hovedsak offentlig. Alle har adgang til å være til stede i en rettssak dersom ikke spesielle forhold tilsier noe annet. Dommene er offentlig tilgjengelige og disse inneholder både tiltale, et referat fra rettssaken og domsslutningen. I Norge har vi domstolene som en av statsmaktene med rett og plikt til å dømme i blant annet straffesaker. Det hele er altså et offentlig anliggende og skal tjene samfunnet og individene slik at en følger lovene, eller blir straffet dersom man ikke gjør det. Domstolene skal gjennom en objektiv vurdering av bevisene i den enkelte sak bestemme om tiltalte er skyldig eller ikke i henhold til tiltalen. De er dermed med på å opprettholde samfunnsorden og ser til at ingen som blir tiltalt kan gå fri for en ugjerning dersom det er bevist at det er utført en straffbar handling. Ritualet er på denne måten også med på å opprettholde makten i samfunnet.

Hvis vi går fra straffesaker generelt til saker som omhandler vold i nære relasjoner vet vi at mye av denne volden ikke skjer i det offentlige rom. Denne typen vold snakkes det ikke om, ingen skryter åpenlyst av å ha banket ektefellen helseløs og om man skulle gjøre det mangler det på respons hos publikum. Dette er et privat anliggende omverdenen helst ikke vil vite noe om. Når det kommer offentligheten for øret er det gjerne fordi fornærmede tar kontakt med krisesenter, familievernkantor eller politiet. Dersom det blir reist tiltale er både denne og rettssaken offentlig. Dette fører altså til at en "privat" sak blir forsøkt løst gjennom et offentlig rituale, tilpasset de offentlige lovene.

Skjørten skriver: "Slik rettergangen er organisert, har offeret en tilbaketrasket rolle. Straffen skal stå i forhold til samfunnet, og staten har overtatt offerets plass som den krenkede" (Skjørten 2002:151). Hun siterer videre Vilhelm Aubert:

"Mye taler for at livet ville bli uutholdelig dersom disse [politi og domstoler] prøvde å få straffet alt det som ifølge rettsnormene skal straffes. Sannsynligvis ville rettssystemet bli utsatt for en voldsom påkjenning hvis det skjedde, med det resultat at store strukturforandringer måtte foretas. Det er åpenbart at håndhevningsorganene ikke kan make å utføre alt det som straffelovgivningen synes å kreve av dem. Avvik fra "dommer-normene" må finne sted i stor stil. Merkelig nok synes disse avvikene også å være funksjonelt viktige for opprettholdelsen av rettssystemet. En viss svikt i likedanningen av myndighetspersoners adferd er funksjonelt nødvendig for opprettholdelsen av rettsnormene. Vi kan også si det slik at uten et visst slingringsmann i rettsanvendelsen blir systemet så stivt at det sprekker." (Aubert 1979: 88-89 sitert i Skjørten 2002: 154-155)

Her er vi igjen tilbake til ritualets rolle i samfunnet. Aubert mener at det er riktig at ikke alle brudd på straffeloven bringes inn i rettssalen. Det er viktig å opprettholde rettssakene som et offentlig rituale, slik at man kan innse at det straffer seg å ikke være lovlydig. Det er slik lover og dommer kan virke til skrekk og advarsel. Dersom ritualet ikke hadde vært offentlig hadde denne samfunnsfunksjonen uteblitt.

For leseren som ikke kjenner til hvordan en rettssak foregår i praksis vil jeg først foreta en detaljert gjennomgang av en hel rettssak. Dette vil gi leseren bakgrunn for å se sammenhengene jeg viser til når jeg argumenterer for at rettssaken er et overgangsrituale.

En konkret rettssak

Den saken jeg nå skal fortelle om kom for retten våren 2006 og det var en mann av tyrkisk herkomst som sto tiltalt for vold mot tidligere ektefelle, også hun opprinnelig fra Tyrkia. Tilfeldighetene ville at de fleste av sakene jeg overvar involverte mennesker fra Asia og Midtøsten. Jeg har ikke bevisst valgt slike saker, jeg måtte ta de jeg fant. Jeg har heller ikke funnet noen statistikk som sier noe om nasjonalitet eller opprinnelig fedreland for tiltalte, så jeg kan ikke bekrefte eller avkrefte at de fleste familievoldssaker involverer mennesker fra Midtøsten.

Denne saken startet som andre saker. Jeg var førstemann på plass i salen sammen med saksbehandleren fra tingretten som sørger for friskt vann i karaflene og at salen er i orden. Jeg har fortalt hvem jeg er og hva jeg gjør, og ber saksbehandleren gi beskjed til fagdommeren. Hun sier at hun godt kan gjøre det, men at det er unødvendig da dommerne er vant til "alle slags" tilhørere. Jeg plasserer meg på tilhørerbenken og får straks selskap av en dame. Jeg spør henne om hun er fra pressen da hun har plassert seg på en av plassene som er merket "presse", men hun forteller at hun er tolk. Litt etter kommer en advokat som jeg har sett som forsvarer i en tilsvarende sak. Aktor lar vente på seg og saksbehandleren ber forsvareren om å ringe fagdommeren når aktor har kommet.

Tiltalte, en mann i midten av 20-årene kommer inn. Tolken snakker med ham og plasserer seg ved siden av forsvareren og tiltalte Sahin. Tolken forteller sannsynligvis hvem jeg er fordi Sahin ser på meg og nikker smilende. Nå kommer tre andre personer inn, jeg antar at de er venner eller slektninger av Sahin, men forsvareren

---

gjenkjenner den ene av dem som fornærmede og forklarer henne at hun må vente ute til hun blir bedt om å vitne. Hun får ikke høre Sahins forklaring. Etter ti minutter er også aktor på plass. Hun kaster på seg advokatkappen og deler ut tiltalen til alle, inkludert meg og de to andre tilhørere som kom inn sammen med fornærmede. Forsvareren ringer til fagdommeren, det er klart, vi kan begynne.

Alle i salen reiser seg så snart vi hører at dommeren tar i døra, vi blir stående til alle dommerne har satt seg og fagdommeren har sagt : "Vær så god og sitt". Jeg vil heretter kalle fagdommeren for dommer og de andre dommerne for meddommere. Dette fordi det er fagdommeren som leder rettssaken og meddommerne er ganske anonyme bisittere.

Habilitetsspørsmålet tas opp først. Dommeren forteller at retten (alle tre dommerne) har gått igjennom listen over tiltalte og vitner og funnet ut at de er habile, det vil si at de ikke kjenner disse eller er i slekt med noen av dem. Sahin blir så bedt om å stille seg i vitneboksen, han blir videre bedt om å oppgi personalia. Tolken tolker hele tiden for ham¹². Deretter leser dommeren tiltalebeslutningen. Da denne oversettes av tolken smiler Sahin og sier at han ikke er skyldig.

Sahin setter seg og dommeren gir ordet til aktor som reiser seg og forteller om politiets syn på saken, det vil si bakgrunnen for anmeldelsen, dette kalles aktors innledningsforedrag . Sahin skal ha slått og sparket fornærmede, Turkan i hjemmet deres. Hun kom seg løs og fikk varslet familien som igjen varslet politiet. Politiet kom til stedet, tok opp vitneforklaring og tok med seg Sahin på politistasjonen hvor han satt i varetekt i to døgn.

Når aktor er ferdig setter hun seg, og dommeren ber Sahin om å stille seg i vitneboksen. Tolken stiller seg ved siden av. Det finnes ikke helt bestemte regler for hvordan en rettssak skal gjennomføres, men på bakgrunn av straffeprosessloven og

---

¹² Jeg vil derfor i det følgende bruke tolkens oversettelse som Sahins uttalelser.

rettspraksis er det utarbeidet veiledning i hvordan en straffesak skal gjennomføres.

Der står det blant annet:

"Tiltalte avhøres først av rettens formann (Straffeprosesslovens § 91 andre ledd). Avhøret bør ta sikte på å få tiltalte til å gi en mest mulig sammenhengende framstilling, og spørsmålene bør være åpne og objektive" (Dommerstyring av straffesaker, god praksis for rask avvikling, Den norske dommerforening, januar 2005).

Derfor er det dommeren som ber Sahin om å forklare seg og dommeren stiller hele tiden spørsmål for å få svar på hva som skjedde:

Dommeren: *Hva skjedde 1. september i fjor?*

Sahin: *Skal jeg forklare alt?*

Dommeren: *Vi har ikke lest dokumentene, så vi må høre fra deg*

Sahin: *Jeg dro fra jobben kl. 19.00. Jeg var veldig irritert på jobben, det var stressende. Hun var ikke hjemme da jeg kom, hun kom ganske sent. Hun hadde vært på jobb.(Tiltalte ser ned, etter hvert ser han opp). Vi hadde snakket om at hun skulle slutte fordi hun ble sliten av to jobber. Hun hadde masse arbeidsoppgaver hjemme, husarbeid og sånt. Jeg var irritert fordi jeg ikke fikk beskjed. Hun sa at jeg ikke hadde noe med det. Vi kranglet og hun brukte en del ord som gikk inn på meg. Hun ville dra og jeg sa bare skill deg hvis du vil. Vi begynte å sloss. Jeg sparket henne i benet, forsiktig. Men hun gjorde det også. Hun slengte seg på gulvet. Jeg satt meg i sofaen. Hun gikk på rommet og satte seg. Hun ringte og broren og moren hennes kom. Moren begynte å snakke til meg. Storebroren ringte til politiet. Fornærmede¹³ hadde ikke tenkt å ringe. Hun ble presset. Inntil politiet kom truet han med å drepe meg eller få noen til å drepe meg. Han ringte en kamerat for å få noen til å banke en person. Moren bannet til meg. Jeg sa unnskyld til Turkan. Det var broren som presset henne*

---

¹³ Dette er tolkens oversettelse. Jeg vet ikke om Sahin omtalte Turkan som fornærmede.

---

og sa at hun skulle legge på mye når hun snakket med politiet, om nødvendig lyve og det viste seg at det ble gjort. Politiet snakket med meg, men jeg ønsket ikke å snakke der. Politiet tok meg med.

Dommeren: La hun seg frivillig eller falt hun?

Sahin: Hadde jeg sparket så hardt hadde benet brukket. Hun la seg frivillig.

Dommer: Ble du sluppet ut av arresten dagen etter?

Sahin: Jeg var ute, visste ikke hvor jeg skulle dra. Jeg fikk besøksforbud, jeg dro ikke hjem. Vi bodde jo i samme hus. Huset sto i hennes navn. Hva skal jeg gjøre? Ble gående ute i kulda. (Tilskuerne på siden av meg fnyser, det er Turkans (fornærmedes) brødre).

Dommer: Hva gjorde du så?

Sahin: Bodde hos en kamerat. Jeg sluttet i jobben jeg hadde, bodde hos en kamerat og begynte å jobbe hos ham.

Aktor (bryter inn): Jeg har rettens kjennelse om besøksforbud

Dommer: Har du hatt kontakt med fornærmede?

Sahin: Nei, ikke med broren og moren, men med lillebroren hennes.

Dommeren: Har dere snakket om det?

Tiltalte: Ja

Dommeren: Hva snakket dere om?

Sahin: Om det jeg har sagt her og jeg har snakket med søsteren som sa ikke skill dere, det er sånt som skjer.

Dommeren: Du er også tiltalt for å ha gjort dette gjennom fem år?

Sahin: *Jeg har ikke gjort det.*

Dommeren: *Kranglet dere mye?*

Sahin (slår ut med hendene): *Bare sånn innimellom.*

Dommeren: *Ble du irritert fordi kona ble sliten av to jobber?*

Sahin: *Hun jobbet 8 timer pluss husarbeidet og så neste jobb. Jeg ønsket ikke at hun skulle bli så sliten.*

Dommeren: *Hadde hun jobbet sånn lenge?*

Sahin: *Nei*

Dommeren: *Synes du det var ålreit at hun jobbet normal tid?*

Sahin: *Egentlig er det jo normalt å jobbe 8 timer. Hadde jeg hatt god råd kunne hun vært hjemme.*

Dommeren: *Har du noen gang slått henne?*

Sahin (med sint stemme): *Hvorfor skulle jeg det? De sa masse usannheter til politiet.*

Når dommeren er ferdig med sin utspørring gir han ordet til aktor som reiser seg og spør hvorfor han sier at han ikke har slått når han i politiavhør har innrømmet det. Han sier da at han nok ikke forsto hva han svarte på fordi han ikke hadde tolk. På spørsmål svarer Sahin at han har bodd i Norge i 7 år, og at han tidligere bodde i Ankara. Han forteller også at Turkan har løyet for politiet på oppfordring fra storebroren sin, hun skulle si at hun ble slått hver dag. Han begynner å se seg litt nervøst rundt og spør om brødrene hennes som sitter på tilhørerbenken har lov til å være der, Sahin sier at han har sagt til sine kamerater at de ikke har lov til å være tilstede og at han begynner å bli redd, det kan være farlig for ham.

Forsvareren får så ordet for å foreta sin utspørring. Han forsikrer først Sahin om at det vil gå bra selv om hans kamerater ikke er tilstede. Han ber Sahin fortelle fra

---

ekteskapsinngåelsen og framover, hvordan de hadde det i ekteskapet, og hvordan han opplevde det å komme til Norge. Sahin understreker at han var veldig glad i Turkan og at han ikke ønsker skilsmisse (under gjennomgangen av hans personalia fremkom det at de var separert), men at det er i orden dersom Turkan vil det. Sahin er nå ferdig med sin forklaring og setter seg ved siden av forsvareren sammen med tolken.

Dommeren ber aktor om å hente det første vitnet som er fornærmede Turkan. Hun kommer inn og stiller seg i vitneboksen, snur seg og ser på brødrene sine før hun oppgir personalia til dommeren. Hun snakker flytende norsk. Siden Turkan er vitne må hun avgi en forsikring om at hun vil snakke sant, noe Sahin som tiltalt slipper.

Dette følger av Straffeprosesslovens § 91 hvor det står: "Rettens formann spør siktede om han er villig til å forklare seg og oppfordrer ham i så fall til å forklare seg sannferdig." (Lov om rettergangsmåten i straffesaker)

For vitners del ser vi i Straffeprosesslovens § 128 at det står: "Før avhøringen skal rettens formann formane vitnene til å forklare den fulle sannhet uten å skjule noe. Han skal foreholde vitnene det ansvar som følger med falsk forklaring og forsikring." (Lov om rettergangsmåten i straffesaker).

Aktor får så ordet til utspørring. Hun ber Turkan fortelle hva som skjedde og hun forteller en annen historie enn Sahin.

Turkan: Vi giftet oss i 1998. Som alltid går det bra i begynnelsen. Det har vært opp og ned hele tiden, alle kan krangle, men temperamentet går litt for langt, jeg blir skremt. Jeg kunne ikke si mine meninger. Han er oppdratt slik, at en mann bestemmer alt. Han har forklart det selv og oppført seg slik hele tiden. Han slo meg også når jeg var gravid, jeg har hele familien som vitne på det. Vi hadde ett stort møte om det. Innimellom har det alltid vært sånn. Han klarer ikke å holde seg til å snakke. Vi har hatt en datter som døde (hun gråter). Jeg har ikke vært lykkelig i det hele tatt, i 2003 den 18. september forlot han meg for ingen ting. Han reiste med enveisbillett til

Tyrkia og forlot meg med ingen ting. Han kom tilbake etter 6 måneder. Da gikk det greit noen måneder, så blir han den gamle igjen. Jeg skjønnte at han var utro med en i Tyrkia. Jeg tok opp dette, han ble sint, fløy på meg, sparket meg i magen (tiltalte flirer). Ja, han kan bare flire. Vi bestemte oss for å flytte. Vi delte alt. Han ville ha meg tilbake, han kom til leiligheten. Jeg hadde dårlig selvtillit. Han har ødelagt meg psykisk. Vi har mye gjeld som jeg må betale. Etterpå flyttet vi sammen igjen der hvor dette skjedde. Jeg jobbet på fritidsklubb noen ekstra timer. Jeg kom hjem og lagde mat til ham før jeg reiste. Jeg gjorde det for å være vennlig. Jeg sluttet kl. 20.00 på klubben. Da jeg kom hjem gikk jeg først på kjøkkenet og så at maten ikke var spist. Han så bare på TV, jeg så at han var forbannet. Jeg hentet maten til ham, vi kranglet litt mens han spiste. Jeg tok tallerkenen hans og gikk mot kjøkkenet. Han kom etter, jeg bad ham om å ikke røre meg. Han sa at jeg skulle ut. Jeg sa nei. Jeg gikk bort til ham og han sparket meg så jeg datt og han slo meg i hodet så jeg slo hodet i gulvet. Jeg har astma og puster dårlig, det svartnet for meg. Han vet at jeg bruker medisiner. Det var det som skjedde.

Aktor: Hva skjedde videre?

Turkan: Han satt seg og så på TV. Jeg ringte og broren min og moren min kom. Politiet kom og så tilstanden min. Han sitter og ser på TV. Politiet slår av TV'n. Hun [politibetjenten] kom til meg etter på og fortalte det. De tok nøklene hans etter at de hadde spurt hvem som eide leiligheten. Jeg ble kjørt til legevakta.

Aktor: Hva skjedde, ble du sykemeldt?

Turkan: Jeg var ødelagt psykisk, dro til legen min jeg orka ikke å være i området engang. Jeg ble sykemeldt i 1 måned. Jeg husker ikke datoen, det var ikke så lenge etterpå.

Aktor: Var du på jobben?

Turkan: Ja, men jeg var helt ødelagt og gråt på jobben. Jeg husker ikke så mye.

Aktor: *Da gikk du til fastlegen din?*

Turkan: *Jeg gikk til vikaren til fastlegen min.*

Aktor: *Tilbake til episodene, når merket du sinnet?*

Turkan: *Det tok ikke lang tid, han tok det ikke så tungt. Det var verre etter at han fikk passet sitt. Jeg ble brukt.*

Aktor: *Har han sagt at han som mann skal bestemme?*

Turkan: *Han sa at hans far var sånn. Han var stolt av det. Han kommer fra samme landsby som meg i Konja, han har ikke bodd andre steder.*

Aktor: *Hvor ofte skjer det?*

Turkan: *Jeg vet ikke, damen skal ikke holde kjeft hele tiden, jeg fikk ikke snakke. Alle krangler en gang i blant. Det var ofte vold, mange ganger i løpet av ett år. En gang i uken. Slår han ikke så slenger han noe på meg, som glass eller fjernkontroll, han har ødelagt døra der vi bodde før. Han tar hardt tak i meg og slår meg. Han sparker mye på bena. Poenget er at jeg skal falle fort ned. Han er så blind, han bare slår. Han slår ikke i ansiktet. Han slo og sparket meg også under graviditeten. Jeg satt på gulvet og han snakket i telefonen. Etterpå dyttet han meg og begynte å sparke meg. Jeg prøvde å beskytte barnet i magen. Han sparket meg i ryggen flere ganger. Etterpå blir han rolig og ser på TV. I hans verden har ingenting skjedd. Later som ingenting om jeg blør eller gråter.*

Aktor: *Hvorfor slutter han?*

Turkan: *Han får ut temperamentet. Min oppgave er å være stille. Han kan si hva han vil, jeg kan ikke si noe. Han bare plutselig slutter å slå.*

Aktor: *Fortell litt nærmere om 1. september, prøv å vis hva han gjorde.*

Turkan (går foran vitneboksen og viser hvordan han slår. Hun unngår å vende seg mot Sahin). *Jeg faller og etterpå så slår han meg når jeg ligger nede. Det er så vondt at jeg skriker. Så begynner han å småsparke meg. Etterpå setter han seg og ser på fotballkamp. Jeg får tak i mobilen og går inn på et annet rom og ringer politiet og broren min.*

Aktor: *Hvorfor ble du?*

Turkan: *Det var mye trusler, hvis ikke jeg gjorde som han sa var det ingen som ville hjelpe meg. Jeg var ødelagt psykisk, jeg var svak etter at datteren min døde. Han visste det godt og brukte det. Jeg følte at han var den eneste for meg.*

Aktor: *Elsket du ham?*

Turkan: *Ja, det gjorde jeg. Han var ikke glad i meg. En skader ikke den man er glad i.*

Aktor: *Begynte du å jobbe etter sykemeldingen?*

Turkan: *Jeg fikk lov til å reise bort for å komme meg. Jeg reiste til Tyrkia i litt over 2 uker, jeg har jobbet siden jeg kom hjem. Jeg trengte å komme meg bort.*

Aktor: *Hvordan har du det?*

Turkan: *Jeg er glad for at han er ute av mitt liv. Jeg har fått selvtillit, men han har ødelagt tilliten til andre. Jeg er redd for hva han vil gjøre.*

Aktor: *Er du redd for ham nå?*

Turkan: *Ja*

Aktor: *Følte du at du bare kunne gå når som helst?*

Turkan: *Jeg? Når? Å kaste deg ut er en straff, men han mener det ikke. Hvis han bare ville skille seg hadde han ikke kommet tilbake til meg hver gang. Hvis jeg var en dårlig person.*

Aktor: *Opplevde du ikke dette som at han var glad i deg?*

Turkan: *Nei, jeg prøvde å følge reglene hans. Han kan ikke finne noen som er så dum som meg.*

Aktor: *Ville han ha forstått hvis han hadde blitt spurt om han slo?*

Turkan: *Når det er en fordel for han så forstår han.*

Aktor har ikke flere spørsmål.

Forsvareren får så ordet og spør om barnets død spiller en rolle når hun ble sykemeldt etter anmeldelsen. Turkan svarer: *Ja, begge deler virker inn.*

Dommeren tar ordet og spør nærmere om sykemeldingen og om en reise Turkan foretok til Tyrkia. Hun svarer at hun fikk sykemelding og reiste til slektninger i Tyrkia for å komme bort fra det hele.

Under hele Turkans forklaring, som er ganske dramatisk sitter tiltalte og ler og smiler. For meg kan det se ut som om han ikke er enig i hennes fremstilling.

Det er klart for pause i retten og vi reiser oss mens dommerne forlater salen. Jeg blir igjen for å snakke litt med aktor og hun spør meg om jeg fikk med meg bostedet til Sahin før han flyttet til Norge. Det fikk jeg og finner det fram til henne i notatboka mi. Videre spør aktor meg om jeg la merke til at Sahin satt og flirte under hele Turkans forklaring. Jeg bekreftet at jeg hadde lagt merke til det.

Etter pausen er det klart for neste vitne, en kvinnelig politikonstabel som kom til boligen den kvelden den siste hendelsen fant sted. Dommerne kommer inn vi reiser oss og setter oss når dommeren gir beskjed om det.

Politivitnet oppgir personalia og avgir forsikring om at hun vil snakke sant. Hun forteller hvordan fornærmede så ut når de kom til boligen og at tiltalte satt i stua og så på TV. Hun bruker ikke navn på Sahin og Turkan, men omtaler dem hele tiden som tiltalte og fornærmede. Hun bekrefter i hovedsak Turkans versjon av historien. Politibetjenten var ikke vitne til selve handlingen Sahin står tiltalt for, så hun gjenforteller det hun ble fortalt når hun kom til åstedet. Hun sier at hun ikke hadde noen grunn til å tvile på det hun ble fortalt, ut i fra Turkans tilstand. Turkan kom haltende og møtte dem i døra, hun var tydelig redd for Sahin. Hun forklarer at de besluttet å ta med seg Sahin og å anmelde ham. Det er bare aktor som foretar utspørring av vitnet. På spørsmål fra dommeren sier forsvareren at han ikke har flere spørsmål.

Når vitnet er ferdig takker dommeren for oppmøtet og hun forlater rettssalen.

Da er det tid for dokumentasjon som er fremleggelse av det som sto i bevisoppgaven som ble oversendt tingretten sammen med tiltalebeslutningen. Aktor gir dommerne og forsvareren utskrift av legejournalen, som er den eneste dokumentasjonen i saken, og leser opp deler av denne: *"Så lenge hun er rolig går sinnet hans fortere over. Hun er plaget av varierende smerter etter slaget, de kommer og går. Hun er redd for hevn. Hun bor sammen med moren. Hun har overflateskader i hodebunn"*. Aktor sier så at det er noe i legejournalen hun ikke er helt sikker på betydningen av. Forsvareren hjelper til med å oversette "legespråket": *"De psykiske skadene er sterkere enn de fysiske. Hun har posttraumatisk stress"*.

Etter dokumentasjonen ber aktor om å få stille ett tillegsspørsmål til Sahin, noe dommeren gir henne lov til. Hun går da nærmere inn på hvor han kommer fra og han må innrømme at han aldri har bodd i Ankara, men at han er født og oppvokst i en liten landsby langt fra hovedstaden.

Så er det tid for prosedyrer. Det er her aktor og forsvarer gjennomgår saken og argumenterer for sitt syn på straff eller frifinnelse. Prosedyrene har til hensikt å "gi en oppsummering av jus på faktum", det vil si å se på hva som har skjedd på bakgrunn av det som fremkommer i retten og som de mener er bevist. De skal videre gi en oversikt over hvilke lovparagrafer de mener lovbruddet faller inn under. Aktor kan endre disse fra tiltalen og forsvarer har anledning til å foreslå at andre paragrafer må komme til anvendelse. Deretter legger de fram eksempler fra tidligere rettssaker som støtter opp under deres argumentasjon, det siste med hovedvekt på straffeutmålingen (Samtale med dfm Vesterås, 2006).

Aktor får ordet først og går igjennom grunnlaget for tiltalen. Hun peker på språk i hans forklaringer, til politiet har han sagt en ting, i rettssalen en annen. Hun mener at dette kan så tvil om hans troverdighet. Hun bemerker også at hun ikke kan forstå hvorfor han ville så tvil om hvor han kom fra i Tyrkia.

Hun legger videre vekt på at familievold er et samfunnsproblem og at det bør slås hardt ned på. Vold i hjemmet er grusomt, det er vold på et sted hvor man skal kunne føle seg trygg og volden er utført av en person man ikke bør forvente seg slikt av. Aktor vektlegger også den psykiske bindingen og Sahins mening om at han som mann har rett til å bestemme. Her har Turkan i lang tid levd i frykt for mer vold og mistet selvtilliten. Det har oppstått dype psykiske sår.

Deretter legger hun fram noen tidligere dommer som hun også deler ut til dommerne og forsvareren. Det finnes ikke mye rettspraksis på området, men etter det som har kommet fram under rettssaken vil hun legge ned påstand om at Sahin dømmes til 75 dagers fengsel, fratrukket de dagene han har sittet i varetekt. Hun ber også om at han idømmes saksomkostninger.

Når aktor er ferdig setter hun seg og dommeren ber forsvareren om å komme med sin prosedyre. Han reiser seg og snakker om bevisbyrden i straffesaker. Dommerne må være sikre i sin sak før de dømmer. Han fortsetter videre med å si at det er sikkert at tiltalte har sparket, men at dette ikke fikk særlige fysiske merker. Han sier at de

psykiske skadene hun pådro seg ikke er posttraumatiske lidelser, men stress som følge av blant annet datterens død og at tiltalte ikke kan dømmes for det. Videre sier han at tiltalte og fornærmedes forklaringer står mot hverandre når det er spørsmål om det har vært voldsepisoder i lengre tid.

Forsvareren legger fram en dom som er gitt i en sak han mener er tilsvarende denne, der var dommen en bot på 5000 kroner eller fengsel i ti dager. Forsvareren sier at en ikke kan legge til grunn annet enn det Sahin har sagt i rettssaken og at det er grunnlaget han skal dømmes etter og ber om at han dømmes på mildest mulig måte.

Dommeren spør aktor om hun vil ha en replikk, men hun avstår. Tilslutt får Sahin anledning til å komme med sin kommentar. Han sier at hvis noen har vært så gal som det som har kommet fram her må de dømmes, men han har ikke gjort noe sånt. Han har ikke slåss en gang siden han kom til Norge. Alt de sier her er feil.

Dommeren opplyser om at dommen faller dagen etter, kl. 15.30 og at tiltalte er pliktig til å møte sammen med sin forsvarer. Retten heves, dommerne forlater salen, mens vi andre blir stående til de har låst døren etter seg.

Dagen etter kommer jeg til tinghuset og finner fram til rettssalen. Der står allerede forsvareren sammen med Sahin. Når jeg nærmer meg hører jeg at de prater sammen på norsk. Jeg nikker til dem og de smiler begge gjenkjennende til meg. Jeg blir stående sammen med dem utenfor den låste døra til rettssalen. Forsvareren informerer Sahin om hva som skal skje og sier at dersom han blir dømt må han si at han vil ha betenkningstid. Det betyr at han vil få 14 dager til å gå igjennom dommen for å se om han vil akseptere den eller ikke.

Noen minutter før dommen skal avsies kommer tolken og vi går inn. Forsvareren, Sahin og tolken setter seg ved bordet til venstre for dommeren, jeg tar plass på tilhørerbenken.

Når dommerne kommer reiser vi oss og setter oss ned på dommerens anmodning. Dommeren deler ut domsdokumentet. Der har han og meddommerne gått igjennom

hovedpunktene i saken og skrevet domsbeslutningen. Dommeren spør forsvareren om det er i orden at tolken bare oversetter hovedpunktene og at forsvareren og Sahin gjennomgår detaljene senere. Det er ok, så dommeren leser ikke direkte fra dommen, men gjenforteller i korte trekk hva som er skrevet og tolken oversetter.

Sahin blir dømt til 75 dager i fengsel og til å betale saksomkostninger med 3000 kroner. Sahin er sint og vil anke dommen på stedet. Etter en del diskusjon med forsvareren sier han til slutt at han vil ta betenkningstid. Dommeren hever så retten og saken er avsluttet.

Dette er så klart et meget forkortet referat fra en rettssak, men det som er viktig for meg er å formidle gangen i en sak. Den består av faste elementer, som man nok kan kalle for en rutine. Jeg velger derimot å kalle det for et rituale og vil begrunne dette. Sahin har hele tiden befunnet seg i en situasjon hvor han ikke er sikker på hva som skjer med ham. Han kjemper for å bli trodd på det han sier og for å ikke bli stemplet som kriminell. Han er slik jeg forstår det i en liminalfase (terskelfase). Og her er vi ved kjernen av min argumentasjon for at det jeg har fortalt er et overgangsrituale. Han kommer til rettssalen som en fri mann, det gjennomføres et rituale og han får et svar på om han fortsatt tilhører de ustraffede eller om han overføres til gruppen av kriminelle.

Ritualets oppbygging

Det er viktig å understreke at det ritualet som foregår i rettssalen er basert på en standard som kort kan sammenfattes slik:

1. Vi får presentert de tilstedeværende og årsaken til at saken er kommet for retten, altså tiltalen
2. Deretter forklarer tiltalte seg og svarer på spørsmål fra dommerne, aktor og forsvarer
3. Så forklarer fornærmede seg på samme måte, men etter å ha avgitt forsikring om å snakke sant.
4. Dersom det er innkalt andre vitner avgir disse også forsikring om å snakke sant, forklarer seg og svarer på spørsmål
5. Dokumentasjon er neste punkt på listen. Som regel er det bare aktor som legger denne fram.
6. Aktor og forsvarer gir så sin tolkning av det som har kommet fram og sier samtidig hvilken straff de mener tiltalte bør få, eller om han bør frifinnes
7. Dommerne avholder ett lukket rettsmøte hvor de skriver rettsboken og dommen som gjenspeiler deres oppfatning av saken.
8. Dommen leses så opp for tiltalte som møter sammen med sin forsvarer
9. Tiltalte har da tre valg; enten å ta betenkningstid, anke på stedet eller akseptere dommen.

Hvorfor vil jeg så hevde at dette er et overgangsrituale? Jo, som jeg allerede har nevnt mener jeg at tiltalte befinner seg i en liminalfase, han er tiltalt, men vet ikke hva som

---

vil skje eller hvilke opplysninger som vil komme fram. Han er underlagt et system som har til hensikt å avgjøre hans skjebne, å plassere han i en gruppe av frie menn, eller i en gruppe av kriminelle. Det hele ledes av fagdommeren som kan sammenlignes med en seremonimester i andre ritualer som vi har kjennskap til fra andre kulturer. Seremonimesteren skiller seg ut fra de andre i salen gjennom sin påkledning, han er iført en sort kappe med fløyelskanter, de andre advokatene i salen har tilsvarende kapper, men uten fløyel. I tillegg sitter dommerne på en opphøyet plattform i forhold til de andre tilstedeværende. At riksvåpenet er plassert rett over fagdommeren er også med på å understreke at han er en myndighetsperson.

Arnold van Gennep er kjent for sin analyse av overgangsritualer i boken *Rites de passage* (van Gennep 1999). Van Genneps empiri er i det store og hele basert på hva en finner i ikke-vestlige kulturer, de "halvsiviliserte" som han omtaler dem som. Også her i Norge har vi mange overgangsritualer. Eksempler på dette kan være dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse for å nevne noen. Dette er ritualer som har til felles at de er allment kjent. Rettsakene er derimot ikke et like kjent rituale. De færreste av oss har vært tilstede i en rettsak.

Han mener at et overgangsritual har tre faser: preliminale riter (atskillelse), liminale riter (terskel) og postliminale riter (innlemmelse) (van Gennep 1999:26). Victor Turner forklarer fasene slik:

"Den første adskillelsesfasen omfatter en symbolsk opptreden som uttrykker at individet eller gruppen løsrives fra enten et tidligere fast punkt i den sosiale strukturen, eller fra ett sett av kulturelle betingelser (en "tilstand"). I den mellomliggende liminale fase er det rituelle subjektet ("passasjeren") i en tvetydig tilstand idet vedkommende passerer gjennom en sone som har få eller ingen av egenskapene til den foregående eller kommende tilstanden. I den tredje fasen fullføres overgangen" (Turner: i van Gennep 1999:132).

I en rettssak vil den preliminale fasen utgjøres av i hvert fall tiltalen, det er mulig at en kan inkludere den handlingen som førte til tiltalen i denne delen. Tiltalte har altså foretatt en handling som har gitt ham en status som nettopp tiltalt. Han er på denne måten atskilt fra de andre i samfunnet som ikke er tiltalt. Dette er en status som vanligvis ikke er ønsket eller blir sett positivt på.

Når tiltalte så kommer til rettssalen utføres de andre delene av overgangsritualet. Her har dommeren regien og har ansvaret for at de forskjellige delene av ritualet gjennomgås på en riktig måte. Ritualet er basert på det norske lovverket og på sedvane. Dommeren vil i tillegg, siden det ikke er fastsatte regler for alle eventualiteter i en rettssak, måtte bruke av sine personlige erfaringer som seremonileder til å få de opplysninger han har behov for. Etter den åpne delen av rettssaken trer retten (alle tre dommere) tilbake og avholder forhandlinger i et lukket forum. Når denne forhandlingen har munnet ut i en avgjørelse er vi kommet til den postliminale delen. Det er her dommen blir forkynt for tiltalte og han får vite om han er plassert i gruppen for kriminelle eller om han får gjeninntre i samfunnet frifunnet for det han er tiltalt for. Ritualet er dermed gjennomført og tiltalte har fått en ny status, enten som kriminell eller frikjent.

Victor Turner tok opp igjen van Genneps analyser og arbeidet videre med dem. I sin berømte artikkel "Betwixt and between" (Turner i vanGennep 1999) tar han liminalfasen som en marginalfase, en "interstrukturell" situasjon. Han foretrekker å se på overgangen som en prosess og en transformasjon av den som er objektet for ritualet (Turner i van Gennep 1999:131). Han siterer også Lloyd Warner som sier:

"...alle samfunn ritualiserer og markerer offentlig gjennom egnede skikker som innprenter individets og gruppens betydning overfor alle samfunnets levende medlemmer." (Turner i van Gennep 1999:132)

Han er her inne på offentligheten i ritualet, det vil si at den er tilgjengelig for alle. Alle har adgang til å være tilstede i en rettssak dersom ikke spesielle forhold tilsier noe annet. Dommene er offentlig tilgjengelige og disse inneholder både tiltale, et

---

referat fra rettssaken og domsslutningen. Det hele er altså en offentlig sak og skal tjene samfunnet og individene slik at en følger lovene, eller blir straffet dersom man ikke gjør det. Det vil si at rettssaksritualet bidrar til å opprette status quo i samfunnet.

Turner nevner også at den som befinner seg i liminalfasen ofte ikke har ett navn eller får ett eget navn i denne fasen (Turner i van Gennep 1999:134). Dette kan i noen tilfeller også stemme for tiltalte i rettssalen. Noen dommere foretrekker å tiltale tiltalte med nettopp "tiltalte". Da brukes personens status og ikke navn. Nå er ikke dette det jeg har hørt oftest, men det forekommer at enkelte konsekvent unnlater å bruke tiltaltes navn. Noe annet som heller ikke direkte kan sammenlignes med overgangsritualer i stammesamfunn er at de som er i liminalfasen ofte glemmes bort. Dette stemmer ikke for tiltalte. Tiltalen er offentlig, alt han sier og gjør i rettssaken er offentlig og hans reaksjon på dommen likeså. Det finnes noen som "gjemmer seg bort" i strafferettssaksritualet også, det er de tre dommerne som trekker seg tilbake fra rettssalen for å diskutere skyldsspørsmålet og eventuell straffereaksjon. Det er samtidig ikke disse ritualet har til hensikt å transformere, men det er verdt å notere seg at ikke alt i ritualet er offentlig.

Turners artikkel "Betwixt and between" ble skrevet i 1964. Han var opptatt av ritualer i hele sin karriere. I essayet "The Anthropology of Performance" (1988) beskriver han det han kaller et sosialt drama. Dette er et rituale, men har en annen inndeling enn van Genneps tredeling. Det sosiale dramaet har fire deler eller sekvenser:

1. Brudd med gjeldende normer i samfunnet som gjøres i offentlighet
2. Krisen hvor folk tvinges til å ta side med eller i mot den som har brutt de sosiale normene
3. En liminal fase som kan være religiøs eller juridisk hvor det som leder opp til bruddet, og selve bruddet blir gransket

4. Den siste fasen kan kalles oppgjøret, da denne innbefatter om den som har gjort bruddet skal reintegreres i gruppen eller ekskluderes. (Turner 1998:74-75).

Her finner jeg igjen selve handlingen som gjerningsmannen er dømt for i punkt 1. Her har det skjedd ett brudd med de gjeldende normene i det norske samfunnet. Stort sett skjer all vold i en familie i det skjulte. Det har likevel vært vitner tilstede i noen av tilfellene jeg har hørt, og saken er anmeldt og slik kommet til offentlighetens kjennskap. Altså om selve hendelsen, volden eller trusselen om vold ikke har skjedd i ett offentlig rom er den blitt kjent for andre gjennom fortellinger til polititjenestemenn eller andre i familien eller vennekretsen. Når tiltalen er tatt ut er det ikke lenger tvil om offentligheten. Jeg ser dette som tilstrekkelig for at vi kan si at dette første punktet er oppfylt.

I Turners andre punkt er det snakk om ett brudd med samfunnets sosiale normer og at man tvinges til å ta stilling til det. Som jeg har understreket tidligere har jeg sett på tiltalte med fremmedkulturell bakgrunn og med norsk etnisk bakgrunn. Her må en da diskutere hva som menes med "samfunnet". I denne omgang vil jeg nøye meg med å si at det er de norske lovene det her er snakk om. Når en slik sak kommer politiet for øret, enten i form av en tilkallelse ved husbråk eller som en anmeldelse i ettertid må fortellingen om handlingen tolkes og politiet må ta stilling til om det som har skjedd er et brudd med det norske samfunnets normer eller ikke. Siden politiet bare i noen tilfeller har vært til stede under selve situasjonen ligger mye av denne vurderingen hos de som faktisk var til stede. Den som tilkaller politiet eller anmelder en person har også gjennomgått en vurdering av hva som er akseptabelt eller ikke. Her må også fornærmede og andre vitner ta stilling til om man er villig til å akseptere en oppførsel fra gjerningsmannen, og eventuelt være villig til å vitne for eller i mot.

Den neste fasen, liminalfasen, beskriver Turner som en juridisk fase der man skal finne ut hva som skjedde og hva som var årsaken til det. Dette er selve kjernen i rettssaken. Her forklarer den tiltalte seg, fornærmede og eventuelt andre vitner. Her kan alle bli bedt om å svare på spørsmål for at dommerne skal få et så godt og riktig

---

grunnlag som mulig til å gi en korrekt bedømmelse av hva som har skjedd. Som jeg har beskrevet ovenfor, det er denne biten jeg har vært vitne til. Som i saken hvor Sahin er tiltalt forklarer han sin versjon av saken og prøver hele tiden å fremstille seg i et godt lys. Turkan har en noe annen versjon av saken og prøver å belyse situasjonen fra sitt ståsted. Her skal aktor foreta en utspørring, dokumentasjon og prosedyre som skal bygge på sakens fakta og utdype disse så objektivt som mulig. Sahins forsvarer på sin side vil søke å legge alle de tingene som tjener til hans klients fordel frem på samme måte. Det er blant annet på bakgrunn av dette at dommertrioen skal fatte sin beslutning.

Til slutt kommer den fjerde fasen hvor dommerne trekker seg tilbake i ett rom som er lukket og utilgjengelig for andre. Her bestemmer de om tiltalte er skyldig eller ikke og hvordan han eventuelt skal gjøre opp for dette. Hvordan dette i detalj gjøres vet jeg ikke fordi dette møtet er som nevnt lukket. Det jeg har fått vite er at de tre dommerne vanligvis samles under ledelse av fagdommeren og at meddommerne først gir sitt syn på hva som har skjedd i rettsaken og hvordan det bør dømmes, før fagdommeren kommer med sitt syn og redegjør for sakens juridiske sider (Samtale med dfm Vesterås, 2006).

Den siste delen når tiltalte får presentert dommen har jeg derimot kjennskap til. I Sahins tilfelle stred det mot hans oppfatning, han ble hissig og følte seg urettferdig behandlet da han fikk vite at han var ekskludert fra gruppen av lovlydige borgere og overført til gruppen av kriminelle.

Vi ser at det er like riktig å kalle rettsaken for et rituale som et sosialt drama. Ritualet ligger innenfor rammen av det sosiale dramaet. Det vil si at Turners sosiale drama inkluderer ett normbrudd som ikke omfattes av van Genneps rituale. På denne bakgrunn er det helt klart at vi står overfor et rituale. Dette har til hensikt å opprettholde makt og orden i samfunnet. Det interessante er at disse teoriene som er utviklet på bakgrunn av ritualer hos hva van Gennep kaller "*halvsiviliserte*" og Turner kaller "*stammesamfunn*" er like anvendelige på et rituale i vårt moderne samfunn, og at de ulike fasene på denne måten gjenkjennes på tvers av ulike samfunnsformasjoner.

Den observante leseren vil se at jeg har lagt hovedvekten på tiltalte og hans gang gjennom overgangsritualet, men at det også finnes andre deltagere i ritualet som jeg ikke har omtalt i stor grad. I denne saken fantes det tre tilhørere; foruten meg selv, fornærmedes bror og en annen mann som jeg forsto var en venn av denne. I dette offentlige ritualet er det altså mennesker tilstede som ikke er direkte involvert, og som ikke har noen innflytelse på det rituelle spillet som foregår. Hva gjør så disse? Selvsagt følger publikum med på det som foregår under rettssaken, men de er også opptatt av andre gjøremål, som å drikke kaffe, ha lavmælte samtaler seg i mellom som ikke nødvendigvis har med rettssaken å gjøre. Jeg har observert andre gjøremål som å lese avisen, sende SMS'er eller snurre på en rosenkrans. Dette forteller meg at det ikke nødvendigvis er viktig for publikum å få med seg alt som sies og gjøres under rettssaken. På den annen side har det vært publikummere som har gitt sine høylydte kommentarer til det som foregår. Dette har blitt etterfulgt av en advarsel fra fagdommeren. At en manglende interesse eller bare delvis interesse hos publikum forekommer ser vi også i annen forskning på ritualer. Kapferer ser på dette fenomenet i en artikkel om eksorsisme fra Sri Lanka (Kapferer 1984). Her er det også et klart avgrenset sentrum for begivenhetene hvor ritualet foregår, og han viser til forskjellig grad av involvering. De som er i nær slekt med den som er besatt av onde ånder er nær denne og opptatt med forskjellige oppgaver i forbindelse med ritualet. Det samme er de profesjonelle demonutdriverne og danserne/skuespillerne som framfører de rituelle dansene. Publikum sitter i utkanten av området og følger bare delvis med. Ritualet tar lang tid, så publikum benytter tiden til andre ting: "They drink, play cards, gossip and continually move around the perimeter of the performance arena" (Kapferer 1984:191).

Det finnes også andre grader av engasjement. Ikke basert på konsentrasjon om saken, men det dreier seg om hva som står på spill hos den enkelte. De profesjonelle aktørene i rettssalen inkludert meddommerne vil i liten grad påvirkes av resultatet av dommen. For dem er det ingen fare for å miste sosial status. Clifford Geertz studier av

---

hanekamper på Bali (Geertz 2000: 412 ff) reflekterer over begrepene ”deep and shallow play”. Disse begrepene referer til engasjementet i spillet, eller ritualet om man vil. I hanekampen er det dyrenes eiere og disses nære venner og slektninger som har mest å vinne eller tape. Det er her den store innsatsen legges, det er her den sosiale statusen kan påvirkes. Det er i første rekke tiltaltes status som svekkes eller styrkes, men også fornærmedes når man tenker på hvem som oppfattes som troverdig. Blir han dømt og får status som kriminell får han dermed en lavere samfunnsmessig status. Ritualets utfall har derfor større betydning for ham enn de andre deltakerne. Visst kan fagdommernes eller de andre juristenes innsats føre til at de får endret sin status, men bare en gradvis endring, ikke en helt ny. Juristene blir bedømt ut i fra faglige standarder om ”hvor godt de klarte seg” under rettssaken og kan ha noe å si for den personlige karrieren, men ingen statusendring på kort sikt. Grensen mellom de som spiller med høy innsats og de som spiller med betydelig lavere innsats ser vi altså klart i rettssalen. Det kan virke noe søkt å overføre begrep fra en hanekamp til en norsk rettssal, men som Geertz viser til har han hentet begrepene nettopp fra jussen (Geertz 2000: 432, fotnote 19).

Oppsummering

Strafferettssaken er statens måte å søke rettferdighet på vegne av den som har vært utsatt for overgrep eller trusler om dette, og ikke det som man så lett ser på som et rituale. Jeg har nå sett på hvordan rettsaken er et rituale ved hjelp av sentrale teorier innen antropologien. Jeg har vist at både van Gennep og Turners teorier fra andre samfunn kan overføres direkte til strafferettssaken. Med hovedfokus på tiltalte har jeg sett hvordan han er transformert fra en status til en annen gjennom ett eldgammelt rituale som har sine røtter i Romerretten. Jeg har i liten grad berørt de andre aktørene i dette kapitlet da jeg har sett på tiltalte som den overgangsritualet skal transformere til en ny status i samfunnet.

6. ROLLER I RETTSSAKEN

I ritualet som beskrevet foran er det mange roller: Fagdommer, meddommer, aktor, forsvarer, tiltalt, fornærmede, andre vitner og i mange tilfeller tolk. I tillegg kommer roller som bistandsadvokater, rettsbetjenter og tilhørere.

De rollene jeg vil vektlegge, la oss kalle dem hovedrollene er tiltalte og fornærmede, Tolken har egentlig en birolle, men jeg ser den som viktig i en antropologisk fremstilling, da denne også som vi skal se blir brukt av dommeren som "kulturtolk". De andre rollene ser jeg på som helt klart biroller, selv om vitnenes forklaringer er med på å styrke utsagnene til enten den tiltalte eller den fornærmede og dommeren er den som leder rettssaken.

For rollene foreligger det forventninger eller rammer i mer eller mindre grad. Noen av aktørene har spilt rollene mange ganger og for andre er det første gangen de deltar i en rettssak. Fagdommerens og meddommernes roller er gitt visse rammebetingelser i straffeprosessloven, det samme gjelder aktor og forsvarsadvokaten. Jeg vil nå gå nærmere inn på disse enkeltaktørene for å se hvordan tiltalte og fornærmede forklarer seg, og hvordan tolken utfører sin oppgave. Finnes det noen fellesnevnerer for hvordan de enkelte rollene utøves? Forklarer man seg forskjellig om man er født i vestlige land eller kommer fra fjernere himmelstrøk? Hvordan utfører tolken jobben sin? Disse spørsmålene vil jeg søke svar på ved å nøye gjennomgå en del forklaringer og for tolkens del hvordan denne forholder seg til sine nominelle oppgaver og hvilke forventninger andre rolleinnhavere synes å ha til tolken.

For å se på hvordan aktørene utøver sine roller vil jeg i hovedsak se på Goffmans rolleteorier (Goffman 1961 og 1979). Han beskriver hvordan man forholder seg *backstage* og *frontstage*, det vil si hvordan man forbereder seg i kulissene (*backstage*) og hvordan man fremtrer på scenen (*frontstage*). I retten er det viktig å forsøke og styre de inntrykkene som andre får av en. Dette kaller han inntrykkshåndtering. *Frontstage* er her det som skjer i full offentlighet i rettssalen.

Backstage er selvsagt det som skjer bak lukkede dører, men også samtaler mellom aktørene som skjer i pauser og under rettssaken. *Backstage* er også det som skjer før rettssaken, selve det en er tiltalt for og hva som har skjedd av samtaler før en kommer så langt som til rettssalen.

I rettssalen foregår det meste *frontstage*, men ikke alt. Det finnes lavmelte samtaler mellom aktor og forsvarer, mellom forsvarer og tiltalte. Det er blick og annet kroppsspråk som ikke er tenkt for alle. Et eksempel på dette er en advokat som utvekslet blick med meg og himlet med øynene over ett vitnes noe utfordrende påkledning. Videre skjer det ting i pausene hvor jeg som tilhører får tilgang til hva som skjer *backstage*. Dette er alt fra samtaler mellom aktører til at noen av disse trekker meg direkte inn i det som foregår av vurderinger og arbeidsoppgaver. Jeg får høre om hvordan en planlegger å forholde seg til andre aktører, problemer med tekniske hjelpemidler som legger begrensninger på rolleutøvelsen og hjertesukk over andres rolleutøvelse og inntrykkshåndtering.

De siste opplysningene får jeg i hovedsak fra aktor og forsvarer, men noen samtaler med tiltalte viser også at de er opptatt av hvordan de fremstår og stiller meg direkte spørsmål om hvordan jeg oppfattet deres forklaring. Det kan synes som om det er viktig å få bekreftet at den strategien de har valgt virker som de hadde forutsatt. Eksempler på dette er tiltalte som i pausen etter sin forklaring henvender seg til meg og sier: "Det gikk vel ikke så galt?", eller "De må da forstå hva jeg mener". Det var også vanlig at de tiltalte bemerket at de ikke fikk sagt alt de hadde på hjertet. For meg kan dette være et tegn på at de hadde et litt annet mål med rettssaken enn det som ligger i lovverket.

En rolle spilles alltid ut i forhold til en annen, de som innehar de rollene jeg beskriver er ikke isolerte. De står i forhold til de andre i rettssalen (*role others*) og disse andre har også forventninger til hvordan rollen skal utføres. Noe har de gjennom sin erfaring, dette gjelder i første omgang de profesjonelle deltagerne, juristene. De andre aktørene møter ofte denne arenaen for første gang. De har en viss anelse om hva som

skal foregå, men har ingen tidligere erfaring fra denne "scenen". De må altså trekke på sin erfaring fra andre arenaer for å kunne utøve sin rolle.

Et kjent eksempel på det å forberede seg til en rolle finner vi i eventyret "God dag mann!" "Økseskaft". Her forbereder den døve mannen seg på et møte med lensmannen. Han tenker seg hvilke spørsmål lensmannen vil stille og finner ut hva han vil svare. Som kjent utvikler det seg til en underlig samtale og ender med at lensmannen mener den døve er en tulling (se vedlegg 3). Slike absurde situasjoner oppstår heldigvis ikke i rettssalen, men det finnes eksempler på at rolleinnhavere har et annet mål med rettssaken enn det som er det offisielle målet; å finne tiltalte skyldig eller ikke og idømme den skyldige en passende straff. Spesielt gjelder dette fornærmede. Dette kommer til uttrykk gjennom uttalelser som: "*Jeg vil ikke at han skal dømmes*", "*Han må forstå at han har gjort noe galt*", "*Det er ikke jeg som har ønsket rettssak*". Jeg vil utdype dette når jeg tar for meg denne rollen. Den andre hovedrollen vil jeg også beskrive ved hjelp av utvalgte eksempler.

Tiltaltes forklaring

Jeg vil nå se på hvordan tiltalte i familievoldssaker forklarer det som har skjedd, det de er tiltalt for. Hvordan velger de å fremlegge sin versjon, det vil si hvilken strategi velger de for å fremstå som troverdige? Jeg velger i denne omgang å la tiltaltes forklaring stå alene og ikke balansert opp mot fornærmedes forklaring. Selvsagt er det mange måter å forklare en hendelse på og jeg forstår at det ikke er like lett å huske detaljer om hendelsesforløpet. De fleste forklaringer er derfor lite presise og ganske korte.

Den tiltalte vil ønske å fremstå som troverdig, det er også en vurdering av om forklaringen er troverdig eller ikke som retten legger til grunn når den skal dømme i en straffesak. Hvilken type forklaring velger man å bruke? Finnes det forklaringer som vi kan si er kulturelt betingede, og kommer det frem slike forklaringer fra tiltalte

---

i de rettssakene jeg har vært tilstede i? Er det tydelige forskjeller på hvordan menn med fremmedkulturell bakgrunn velger i forhold til menn med vestlig bakgrunn? Det er viktig å understreke at kulturelt betingede forklaringer ikke er mer eller mindre troverdige enn andre forklaringer.

Jeg har kommet fram til at flere typer forklaringsmodeller er representert i de rettssakene jeg har vært i. Jeg har også sett at de ofte framkommer i kombinasjon og at det derfor ikke er rett å si at en tiltalt trekker på en forklaringsmodell og en annen benytter en annen. Det viktige er derfor å se på hvor tiltalte legger hovedvekten av sin forklaring, og om denne blir oppfattet som troverdig. Jeg finner det vanskelig å trekke fram klare modeller fra mitt materiale. Jeg vil likevel se på de forklaringsmodeller som er spesifisert i NOU 2003:31 - Retten til et liv uten vold, for å finne om jeg kan gjenkjenne elementer av disse modellene i de tiltaltes forklaringer.

For å klargjøre hva den enkelte er tiltalt for vil jeg i hver sak innlede med en gjengivelse av den offentlige tiltalebeslutningen. For å se på hva slags forklaringer retten finner troverdig vil jeg også se på hva dommerne legger vekt på i domsavsigelsen.

Jeg begynner gjennomgangen av noen forklaringer avgitt av menn som er tiltalt for vold mot ektefelle, samboer eller kjæreste. Slike forklaringer kommer ikke som ett foredrag, men er ofte avbrutt av spørsmål fra juristene. Jeg har derfor valgt å lage sammendrag av hva tiltalte sa, selv om tiltalte ikke alltid vil bli sitert ordrett. Der jeg ser at det er ønskelig at en ordrett gjengivelse kommer med, bruker jeg plass på den. Ordrett kan i mange tilfeller settes i gåseøyne da mange av forklaringene er tolket fra et fremmed språk, og det er tolkens oversettelse jeg bruker.

Iftikars forklaring

Tiltalebeslutning:

1. Straffeloven § 227, første straffealternativ for i ord eller handling å ha truet med en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn 6 måneders fengsel, under slike omstendigheter at trusselen var skikket til å fremkalle alvorlig frykt.

Grunnlag:

Mandag 15. september 2005 ca kl. 05.10 utenfor K gate 9 i Oslo, etter å ha forholdt seg som beskrevet i post 2, uttalte han [Iftikar] til Tasleem : "Jeg skal fikse deg, jeg skal drepe deg, du slipper ikke unna" eller lignende.

2. Straffelovens § 228, første ledd for å ha øvet vold mot en annens person.

Grunnlag:

Mandag 15. august 2005 ca kl. 04.30 i K gate 9 i Oslo, presset han Tasleem ned på sengen ved å sette seg oppå Tasleem, holde tak i nakken og presse knærne inn i ryggen hennes. Deretter slo han Tasleem flere ganger i hodet med knyttet hånd.

Iftikar står i vitneboksen, han står bredbent iført en blanding av vestlige og pakistanske klær. Ved hans høyre side står tolken.

Fagdommer: *Hva er forholdet til fornærmede?*

Iftikar (snakker fort på gebrokkent norsk): *Er kone. Hennes bror er nabo, hun løp til ham. Løp rett inn til ham. Det ringte på døra, de slo meg når de kom inn. De vil kaste meg ned trappene.*

Fagdommer: *Litt saktere*

Iftikar: *De slo meg, ringte politiet, jeg ble tatt til politihuset og forklarte alt. De har alltid sloss med meg. De tok bilder.*

Fagdommer: *Kan jeg få noen detaljer?*

Iftikar: *Hun er utro med min bror.*

Hans bror, kona og konas bror hadde lagd en plan. Han skulle skilles fra kona for at hun skulle gifte seg med hans bror. De skulle så ha iscenesatt et slagsmål og anmeldt ham for å ha utøvet vold mot kona. Etter å ha forklart hvordan han ble angrepet av broren og svogeren, forteller han at han har vært i Pakistan og blitt (altså ikke en aktiv ønsket handling fra hans side) skilt. Han forteller videre at hans bror nå bor sammen med hans fraskilte kone. Etter denne noe heseblesende innledningen spør dommeren om hendelsesforløpet, og går som han sier skrittvis gjennom hva Iftikar sier skjedde denne natten. Iftikar hadde drukket litt, men var ikke beruset. Han slo ikke de andre (selv om legen senere kunne bekrefte både blåmerker og nesebrudd hos dem).

Han, kona og hans bror hadde reist til Pakistan og vært der i tre uker i forbindelse med at hans far var syk, og han ble da presset til skilsmisse. Han og kona reiste i forskjellige biler fra flyplassen, de bodde i samme hus, men var ikke sammen.

Om trusselen han skal ha fremsatt sier Iftikar:” *Jeg har ikke sagt det. Jeg har fire barn og noe sånt har jeg ikke sagt. Jeg sa det var dårlig gjort, ikke drapstrusler*”.

Tolken forklarer at uttrykket kan bety mye: Fra å slå til å drepe. Tolken mener det er en trussel, selv om innholdet er uklart, han sier at det ikke kan presiseres nærmere.

I dommen står det: "Tiltalte har det siste året beskyldt sin kone for å være utro med tiltaltes bror, og han forklarer at anmeldelsen og beskyldningene mot ham er et komplott for at hans kone skal kunne skille seg fra ham og bli sammen med broren. Retten finner ikke noen holdepunkter for å legge en slik forståelse til grunn" (Dom saksnr 05-15116 MED-OTIR/03).

Hva er det Iftikar forklarer? For det første erklærer han seg ikke skyldig etter tiltalen. Det er han som er utsatt for vold og som han sier: "*Dette var et planlagt komplott*". Her har han gitt en kulturell forklaring. Han legger ikke skjul på at han innordner seg kulturen i hjemlandet ved å gå med på skilsmisse mot sin vilje. Faren var her i en posisjon til å bestemme over ham.

Arnes forklaring

Tiltalebeslutning:

Straffeloven § 228, første ledd, jf § 232 For under særdeles skjerpene omstendigheter, å ha øvet vold mot en annen person eller på annen måte fornærmet ham på legeme. Ved avgjørelsen av om særdeles skjerpene omstendigheter foreligger skal det særlig legges vekt på om overtredelsen er begått mot en forsvarsløs person, om den har skjedd uprovosert, og om den har karakter av mishandling.

Grunnlag:

I perioden medio juni til 31. august 2005 i I gate 2A i Oslo, utøvet han vold ved gjentatte anledninger mot sin samboer Kjersti ved blant annet å sette seg over henne, ta kvelertak, lugge og slå henne, slik at hun ble påført blåmerker på halsen og sår i hodet.

Fornærmede har begjært påtale som også er påkrevet av allmenne hensyn.

Påstand om erstatning/oppreisning forbeholdes nedlagt

Arne forklarer at han ble slått mye av samboeren og at hun ble utagerende når hun drakk. Blant annet våknet han en gang av at hun sto over ham med en stor kniv.

Han innrømmer at han har slått, men at det var i selvforsvar. Han forteller at han en gang kastet henne på dør kun med en dyne, for at hun skulle roe seg ned.

Det hadde vært en del krangling om penger da han ikke klarte å bidra med særlig mye til husleie eller andre ting i husholdningen. En gang hadde det resultert i en slåsskamp hvor begge hadde ramlet og slått seg. "*Det er absurd at jeg står her nå [i vitneboksen], jeg har bestandig vært snill*". Selv om han fikk besøksforbud hadde hun oppsøkt ham og forsøkt å få ham med hjem til seg. Han forklarer videre at han ikke ønsket å gjøre henne noe og at han var glad i henne. Han stiller henne i et dårlig lys ved å fortelle at hun hadde planer om å drepe moren sin og at hun var nektet adgang på to utesteder i byen. De skadene han har sett på henne er merker etter selvskading, da hun var i psykisk ubalanse. Om basketakene sier han: "*Jeg fikk i hvert fall skader, forstua fingeren. Om hun har fått skader er det ikke min skyld*". Arne sier at det er en belastning å stå tiltalt, da han bare ønsket å hjelpe samboeren.

I dommen kan vi lese: "Tiltalte har hevdet - og retten tror på ham - at hans bruk av makt har vært ment å stagge hennes voldsomme utbrudd under påvirkning av alkohol. Det er imidlertid grenser for hvilken vold tiltalte straffritt kan utøve ved slike anledninger" (dom i saksnr 05-175333 MED-OTIR/06).

Her har vi nok en forklaring fra en som hevder at han er uskyldig, han erkjenner ikke straffeskyld på spørsmål fra dommeren. Han forklarer at hendelsene utløses av henne. Han legger ingen vekt på sin bakgrunn. I realiteten får vi bare vite hvilket yrke han har. Denne forklaringen er ikke kulturelt basert, men den forholder seg kun til det vi kan kalle sakens fakta, da han ikke trekker inn bakenforliggende forklaringer på sin egen handlemåte.

Retten finner hans forklaring troverdig, slik den fremkommer under rettssaken ved hjelp av spørsmål juristene stiller ham.

Zi Cais forklaring

Tiltalebeslutning:

Straffelovens § 228, første ledd, jf § 232. For under særdeles skjerpene omstendigheter, å ha utøvet vold mot en annens person eller på annen måte fornærmet ham på legeme. Ved avgjørelsen av om andre skjerpene omstendigheter foreligger skal det særlig legges vekt på om overtredelsen er begått mot en forsvarsløs person og om den har karakter av mishandling.

Grunnlag er følgende forhold:

I perioden 1991 til 27. september 2004, i Oslo, har han gjentatte ganger slått og/eller sparket og/eller dyttet Yieng mot kropp og/eller hodet.

Allmenne hensyn krever påtale.

Påstand om erstatning/oppreisning forbeholdes nedlagt.

Når dommeren spør om han erklærer straffeskyld blir han sint og erklærer straffeskyld fullt ut, men forsvareren retter det til at han bare erklærer straffeskyld etter § 228 og ikke etter § 232. Han innrømmer at han har slått kona en sjelden gang siden de kom til Norge. De ble skilt fordi hun brukte for mye penger på gambling [spill på automater]. Årsaken til at han slo var at han ikke hadde flere argumenter igjen når de kranglet. Siden kona er kortvokst har det vært lettest å slå henne i hodet. Kona fikk ingen skader av slagene, de hadde vært gift i over 30 år så han ville ikke slå henne hardt. Når svigerdatteren tilkalte politiet ble han med dem fordi han var redd at han ville bli enda sintere og slå mer. På spørsmål fra en av meddommerne sier han at det å slå kan ligge i kulturen, i hvert fall på landet. Han sier at han og kona kommer fra en storby, Shanghai.

Under Zi Cai's forklaring spør dommeren, henvendt til tolken, *"Vi er interessert i når han slo og hvordan han slo"*. Tolken oversetter Zi Cai's svar: *"Hvordan skal jeg huske det når det er 365 dager i ett år og fem år blir 1825 dager? Jeg slo fordi jeg prøvde å få henne til å slutte å gamble. Det var ingen annen utvei."*

På spørsmål fra aktor om det er vanlig at han blir aggressiv og tyr til vold når han krangler, svarer Zi Cai: "*Det kan godt være*".

I dommen kommer det ikke frem at tiltaltes forklaring alene gir ett troverdig inntrykk. De kommer frem til: " Retten finner det bevist [etter gjennomgang av alle vitneutsagn i saken] at tiltalte har utøvet vold mot sin tidligere ektefelle, Yieng, til tid og sted som nevnt i tiltalen ved å slå henne med hendene minst fem ganger" (Dom i saksnr 05-142002 MED-OTIR/05).

Her har retten kommet frem til at han ikke har forklart seg utdypende om alle forhold, men at de andre vitneutsagnene er med på å fylle ut bildet, og at forklaringene til sammen gir et troverdig inntrykk. Tiltalte forklarer seg her ut fra hva som har skjedd, uten å legge vekt på egen bakgrunn.

Mario Armando sin forklaring

Tiltalebeslutning:

1. Straffelovens § 229, første straffealternativ, jf § 232 for ved bruk av særlig farlig redskap eller under andre særdeles skjerpende omstendigheter, å ha skadet en annen på legeme eller helbred. Ved avgjørelsen av om andre særdeles skjerpende omstendigheter foreligger skal det særlig legges vekt på om overtredelsen har skjedd uprovosert og om den har karakter av mishandling.

Grunnlag:

Fredag 4. april 2003, ca. kl. 0140, i Esvingen i Oslo, slo og/eller sparket han sin tidligere ektefelle Silva i hodet og kroppen, slik at hun dunket hodet i veggen og falt i bakken, hvoretter han sparket henne gjentatte ganger mens hun lå nede. Dette medførte at Silva blant annet ble påført hjernerystelse, hoven leppe og en rekke blåmerker.

2. Straffeloven § 228, første ledd jf § 232 for ved bruk av kniv eller annet særlig farlig redskap eller under andre særdeles skjerpende omstendigheter, å ha øvet vold mot en annens person eller på annen måte fornærmet hun på legeme. Ved

avgjørelsen av om andre skjerpene omstendigheter foreligger skal det særlig legges vekt på om overtredelsen har skjedd uprovosert og om den har karakter av mishandling.

Grunnlag: I perioden 1991 til mars 2003 i Norge, gjentatte ganger slo og/eller sparket og/eller tok han kvelertak på sin tidligere ektefelle Silva, herunder

- ved en anledning i 1999, idet hun var naken, slo han henne på overkroppen med et belte- ved en anledning i 2000, idet hun holdt sin datter i armene slo han henne med en ledning, slik at hun mistet datteren på sengen

- ved en anledning i 2003, tok han kvelertak på henne med en ledning

Aktor frafalt punkt 2 i tiltalebeslutningen etter samtale med forsvarer. Begrunnelsen var at saken var foreldet.

Mario Armando bestrider tiltalen ved å henvise til at han ikke var i landet på det tidspunktet overgrepet skal ha skjedd. Det er ingen som kommenterer dette videre. Han forklarer at han og kona ble skilt fordi kona ikke kunne akseptere at han fikk ett barn med en annen kvinne. Han og ekskona hadde møttes ute på en kafé for å snakke om noe i forbindelse med barna. De hadde diskutert eller kranglet og ekskona hadde reist hjem.

Fagdommer: *Kan du mer i detalj forklare hva som hendte den kvelden?*

Mario Armando (i tolkens oversettelse): *Jeg kan ikke forklare med mange detaljer. Jeg har ikke ønsket å huske det. Vi tok noen øl. Det var min nye datter som var tema for diskusjonen. Jeg kom tilbake for å gi datteren min [datter fra ekteskapet med Silva], vi fortsatte og prate og hun [Silva] gikk løs på meg.*

På spørsmål om han er sterkere enn henne svarer han ja. Etterpå hadde han gitt henne telefonen sin, slik at hun kunne ringe politiet. Han ble med til politiet, og han synes de var hyggelige å snakke med.

Han har følt seg forfulgt siden episoden fordi han har fått mange besøksforbud. I tillegg har særlig den eldste datteren vendt seg mot ham. Denne datteren skulle senere

---

vitne mot ham og tiltalte sa at hun ikke hadde vært tilstede, men at hun var blitt bearbeidet av moren i ettertid.

I dommen skriver retten følgende: "Retten har ikke festet lit til tiltaltes forklaring om at fornærmede gikk løs på ham" (Dom i saksnr 05-180731 MED-OTIR/09)

Han bruker ikke sin kultur når han forklarer årsaken til hva han har gjort, men det er tydelig at han mener at ekskona har provosert ham, og at han stiller seg undrende til at hun ikke kunne akseptere at han hadde fått ett barn med en annen kvinne mens de fortsatt var gift. Ved å låne bort telefonen slik at offeret kunne ringe til politiet etter slagene, mener jeg at han ser på den volden han har utøvd som legitim. Det at retten ikke finner hans forklaring troverdig beror på at den ikke stemmer overens med de øvrige vitnenes forklaringer.

Afzals forklaring

1. Straffeloven § 227, første straffealternativ

for i ord eller handling å ha truet med en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn 6 måneders fengsel, under slike omstendigheter at trusselen var skikket til å fremkalle alvorlig frykt.

Grunnlag: Fredag 28. februar 2005 ca kl 2230, på bopel i Ts vei 46 i Oslo, sa til sin kone Mudassar at han skulle drepe henne hvis hun ikke flyttet ut i løpet av 2. mars, eller lignende, hvilket var egnet til å fremkalle alvorlig frykt hos Mudassar.

2. Straffelovens § 228, første ledd for å ha øvet vold mot en annens person eller på annen måte fornærmet ham på legeme.

Grunnlag:

a) Ved tid og sted som beskrevet under post 1, slo og sparket han sin kone Mudassar en eller flere ganger

b) Onsdag 2. april 2005 kl 1030, i Ts vei 73 i Oslo, dyttet og/eller slo og sparket han sin kone Mudassar en eller flere ganger

3. Straffeloven § 342, første ledd, bokstav c) for å ha krenket forbud etter straffeprosesslovens §§ 222 a eller 222 b

Grunnlag: I perioden torsdag 10. mars til onsdag 16. mars 2005, i Oslo, ringte han sin kone Mudassar åtte ganger til tross for at han den 28. februar 2005 ble ilagt besøksforbud overfor henne.

Fornærmede har begjært tiltale som også er påkrevet av almenne hensyn for påst 2 a og 2 b.

Straffeloven § 63, 2. ledd kommer til anvendelse for post 3

Straffeloven § 62, 1. ledd kommer til anvendelse.

Her bor tiltalte sammen med kona som han er tiltalt for å ha slått. Etter at personalia er opptatt begynner Afzal sin forklaring, og fagdommeren hjelper til gjennom spørsmålsstillingen.

Fagdommer: *Beskriv hvordan ekteskapet har forløpt. Fortell om de problemer som har dukket opp.*

Afzal: *Det gikk greit i begynnelsen når hun kom hit opp. Etter hvert ble det stille.*

Fagdommer: *Det var dårlig kommunikasjon mellom dere?*

Afzal: *Hun er vel oppdratt på en annen måte enn meg. Nå er det mye bedre.*

Fagdommer: *Har det bakgrunn i saken? Var det krangel om leiligheten?*

Afzal: *Det var ikke slik, jeg har ett barn utenfor ekteskap.*

Fagdommer: *Er dette et arrangert ekteskap?*

Afzal: *Ja*

Fagdommer: *Kan du ha sagt noe som ble oppfattet som truende?*

Afzal: *Det var skittekasting begge veier, jeg kan ikke huske hva jeg har sagt.*

Han er tiltalt for vold mot kona og brudd på besøksforbud. Han forklarer at han har kranglet mye med kona, drevet og brukt hasj. I begynnelsen fungerte ekteskapet bra. De bodde hos hans familie, og når de kranglet var det alltid noen som kunne gå i mellom. De flyttet i egen leilighet cirka ett år før hendelsen han er tiltalt for skjedde. Han forklarer at han slo når han ble sint og at han ikke er "særlig stolt" av det.

Han kan ikke huske detaljene i det som skjedde, men mener at han både slo og sparket, og at han truet med at hun burde drepes. Årsaken til ranglingen var skittkasting dem i mellom og krangling om økonomien.

Han forteller at han oppsøkte psykolog for å få hjelp til å styre sinnet sitt. Han var også hos politiet for å forklare dette. Han var innlagt i tre uker på psykiatrisk sykehus og hadde håpet på å få oppfølging hos "Alternativ til vold"¹⁴, men han hadde fått avslag.

Begge ektefellene hadde vært i Pakistan for å snakke sammen og for å snakke med familien. De hadde da blitt enige om å prøve å bo sammen igjen.

I denne saken legger tiltalte seg nærmest flat og forteller hvordan han har forsøkt å gjøre noe med sinnet sitt. Han og fornærmede har gjenopptatt samlivet, og det går bra (dette bekreftet også ektefellen når hun vitnet i saken). Her balanseres det mellom to kulturer hvor en på den ene siden forklarer seg ut i fra individuell oppførsel og ser at denne ikke er riktig. På den annen side innordner man seg til en patriarkalsk kultur hvor man etter samtaler med familien i Pakistan bestemmer seg for å prøve å leve sammen videre.

I dommen (Dom i saksnr 05-073347 MED-OTIR/01) står det ikke noe om tiltalte oppfattes som troverdig eller ikke. Da tiltalte i all hovedsak erklærte seg skyldig er det sannsynligvis ingen grunn til å understreke troverdighet.

---

¹⁴ Behandlingsinstitusjon som blant annet gir hjelp i sinnemestring

Per Anders' forklaring

Tiltalebeslutning: 1. Straffeloven § 128 for ved trussel å ha søkt å formå en offentlig tjenestemann til urettmessig å foreta eller unnlate en tjenestehandling eller medvirke til dette.

Grunnlag: Tirsdag 21. januar 2006 kl 23 i Bs vei 11 i Oslo truet han flere polititjenestemenn ved å uttale "Jeg skal skyte dere alle sammen" idet de var på stedet i anledning melding om husbråk og/eller slåssing.

2. Straffeloven § 127, første ledd, annet straffealternativ for ved vold å ha søkt å formå en offentlig tjenestemann til å foreta eller unnlate en tjenestehandling eller å hindre ham under en sådan, og den skyldige tidligere er straffet for en forbrytelse av voldsom art.

Grunnlag: Tirsdag 21. januar 2006 kl. 22.56 i Bs vei 11 i Oslo spyttet han politibetjent Nyborg i ansiktet for å hindre pågripelse.

3. Straffeloven § 227, første straffealternativ for i ord eller handling å ha truet med en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn 6 måneders fengsel, under slike omstendigheter at trusselen var skikket til å fremkalle alvorlig frykt.

Grunnlag: Tirsdag 21. januar 2006 kl. 22.56 i Bs vei 11 i Oslo truet han livet samboer Nina ved å kaste ting etter henne samtidig som han uttalte "Jeg skal ta deg for faen m.m. hvilket fremkalte alvorlig frykt hos Nina.

4. Straffeloven § 291, første ledd, jf annet ledd for rettsstridig å ha ødelagt, skadet, gjort ubrukelig eller forspilt en gjenstand som helt eller delvis tilhørte en annen.

Grunnlag: Onsdag 22. januar 2006 ca kl 0830 i Parkveien i Oslo skadet han taklyset i politiets patruljebil ved å sparke i taket.

Som det fremkommer av tiltalen omfatter denne saken mer enn familievold; den omfatter også vold mot offentlig tjenestemann, han skal ha hindret offentlig tjenestemann i å utføre jobben sin og har skal ha skadet en lampe. Jeg vil naturligvis i hovedsak vektlegge volden som er utøvd mot samboeren. Per Anders forklarer: Det

---

hele begynte med litt mat, og som vanlig alt for mye drikke. "*Vi drikker hver dag, og krangler to dager i uka*".

Han kan ikke huske noe fra den voldsutøvelsen mot samboeren som han er tiltalt for. Han er også tiltalt for å ha sparket ned en lampe i politibilen. Det kan han huske noe av. Han har ett langt strafferegister, han synes ikke selv at han er voldelig selv om han mener det kan se slik ut på papiret.

Tiltalte her fraskriver seg ikke skyld, men sier at han ikke kan huske noe. Alkoholene er årsaken til at han ikke kan huske noe. Alkoholene er også vanligvis årsaken til at han og samboeren krangler, det vil si at de krangler når de drikker.

Her er forklaringen at volden skyldes alkoholene. Han gir ingen forklaring som tyder på at det er andre årsaker til volden, med unntak av at han nevner at alkoholkulturen er en annen i Norge enn i Sverige. "*Det er en annen ølkultur her enn i Sverige, vi gikk ut på pub hver dag etter jobb*" sier han.

I dommen (Dom i saksnr 06-035278 MED-OTIR/02) skriver retten at den finner det troverdig at tiltalte kan få blackout når han drikker sprit og øl sammen, basert på politilegens utsagn. Dette fritar ham likevel ikke for skyld.

Ahmeds forklaring

Tiltalebeslutning:

Straffeloven § 228, første ledd, jf § 232. For ved bruk av kniv eller annet særlig redskap eller under andre særdeles skjerpene omstendigheter, å ha utøvet vold mot en annens person eller på annen måte fornærmet han på legeme. Ved avgjørelsen av om andre skjerpene omstendigheter foreligger skal det særlig legges vekt på om overtredelsen er begått mot en forsvarsløs person, om den er rasistisk motivert, om den har skjedd uprovosert, om den er begått av flere i fellesskap, og om den har karakter av mishandling.

Grunnlag:

a) Lørdag 5. oktober 2005 kl. 23.00 i Ftunet 8 i Oslo slo han Amina gjentatte ganger i hodet samt at han slo hode hennes inn i en vegg.

b) Fredag 4. oktober 2005 i Ftunet 8 i Oslo slo han Amina gjentatte ganger i armen og skulderen

Strl. § 54 kommer til anvendelse

Almenne hensyn tilsier påtale.

Påstand om erstatning forbeholdes nedlagt.

Han er tiltalt for ved to anledninger å ha slått sin tidligere kone. Han innrømmer at han har slått henne en gang med flat hånd, etter å ha blitt provosert når hun ville ringe politiet. "*Beklageligvis er hun kvinne, så man skal ikke slå*".

Hun provoserer ved å ta barna med til byen. Det er ikke bra for dem, de bør leke i egen bydel. "*Jeg er veldig opptatt av oppdragelsen, og vi krangler en del om den*". Forklaringen hans er veldig ustrukturert og han hopper fram og tilbake mellom de to episodene han er tiltalt for, men fastholder at han bare har slått en gang med flat hånd.

Han liker ikke at kona bruker sminke og at hun reiser med barna til byen for å kjøpe det. Som muslimsk kvinne skal hun ikke bruke sminke sier han. Han blir konfrontert med en tidligere dom om trusler mot kona og han sier at han var sint og "*ikke normal*" den dagen. I Somalia skal mannen bestemme, men i Norge kan kona også bestemme.

Han bruker forskjellige argumenter for å forklare handlingene sine. Han provoseres av kona når hun vil ringe politiet, han liker ikke at en muslimsk kvinne bruker sminke og han godtar likestilling i Norge.

Han gir her klart kulturelle forklaringer på hvordan kona skal oppføre seg, og det motsatte provoserer ham til vold. Når han blir konfrontert med tidligere voldsepisoder bruker han en forklaring hvor han viser til at han var i psykisk ubalanse.

Her uttaler ikke retten at de ikke finner tiltaltes forklaring troverdig, men de skriver: "Retten la ved bevisvurderingen vesentlig vekt på forklaringen fra fornærmede, som den ikke fant grunn til å betvile" (Dom i saksnr 06-010921MED-OTIR/06). Jeg forstår det slik at tiltaltes forklaring ikke ble sett på som helt troverdig.

Bjørn-Ivars forklaring

Tiltalebeslutning: Straffeloven § 227, første straffealternativ. For i ord eller handling å ha truet med en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn 6 måneders fengsel, under slike omstendigheter at trusselen var skikket til å fremkalle alvorlig frykt

Grunnlag: Fredag 18. oktober 2005 i Oslo, leste han inn følgende beskjed på mobilsvarer til Anne-Marit : "Jeg tar og knekker nakken på deg Anne-Marit, en dag. Jeg sier det rett ut, jeg knekker nakken din en dag".

Fornærmede har begjært påtale.

Bjørn-Ivar er tiltalt for drapstrusler mot tidligere ektefelle. Han ønsker ikke å si noe negativt om sin tidligere ektefelle, men understreker at hun var lite opptatt av barna. Han hadde støttet henne økonomisk i forbindelse med at hun flyttet ut, slik at hun fikk kjøpt seg en bolig i nærheten.

De hadde hatt ett svært dårlig seksualliv, men han ønsket at de fortsatt skulle bo sammen av hensyn til barna. Det ønsket ikke kona.

Han har nå dårlig økonomi da han er uføretrygdet, og det koster både tid og penger å følge opp barnas fritidsaktiviteter. Det er vanskelig å samarbeide med ekskona om barna og hun har ofte på telefonsvarer når han ringer.

I forbindelse med tiltalen mente han at hun hadde brutt en avtale om kjøring av barna til forskjellige idrettsarrangementer. Han ble sint på grunn av dette og leste inn truslene på telefonsvareren hennes. Han forklarer at han kom med truslene først, for så å roe seg ned. "*Jeg synes ikke jeg har gjort noe galt, det jeg sa er jo bare sjargong fra idrettsmiljøet, hun kjenner denne sjargongen*".

I dommen(Dom i saksnr 06-004518 MED-OTIR/01) kommenteres dette slik: "Tiltalte understreket i retten at han kommer fra et svært tøft idrettsmiljø og at han er vant til ganske grovkornet skriking fra tribunen av typen: "Drep dem, drep dem, blod, blod" eller lignende".

Eks-samboeren stilte seg i sin forklaring uforstående til mannens skildring av sjargongen på tribunen.

Fra dommen kan vi videre lese: "Retten finner det klart at tiltalte forsettlig har kommet med de uttalelsene som er beskrevet i tiltalen. Etter rettens oppfatning er det imidlertid noe tvilsomt om tiltalte i det aktuelle tilfellet har regnet det som sikkert eller overveiende sannsynlig at hans trusler var egnet til å fremkalle alvorlig frykt hos hans tidligere samboer. Ut fra prinsippet om at enhver rimelig tvil skal komme den tiltalte til gode, finner retten at tiltalte således må frifinnes".

Han bruker unnskyldninger som dårlig økonomi, ikke overholdte avtaler og at truslene var uskyldige. Han har forventet at kona skal følge opp barna på samme måte som han gjør og spiller her på kjønnsroller. Han vil ha rett til å definere og sette grenser for hennes rolle og bruker derved en kulturell forklaringsmodell. Han trekker også på kulturen i fritidsaktiviteten og det er dette som er årsaken til at han frifinnes.

Mohammads forklaring

Tiltalebeslutning:

1.Straffeloven § 390a for ved skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs atferd å ha krenket en annens fred

Grunnlag: I perioden desember 2004 til juli 2005 ringte han ved en rekke anledninger til Rubina, sendte henne tekstmeldinger, oppsøkte henne og fulgte etter henne, hvorunder han fremsatte truende og/eller skremmende utsagn og viste tilsvarende adferd og således krenket hennes private fred.

---

2. Straffeloven § 291, første ledd, jf annet ledd for rettsstridig å ha ødelagt, skadet, gjort ubrukelig eller forspilt en gjenstand som helt eller delvis tilhørte en annen.

Grunnlag:

a) Natt til torsdag 14. april 2005, i Eveien 442 i Oslo, kuste han frontrute og siderute på en Opel person bil med kjennemerke DHxxxxx tilhørende Rubina.

b) Natt til torsdag 28. april 2005, på sted som beskrevet under post 2, grunnlag a, knuste han bakrute og frontrute på personbil som der beskrevet.

3. Straffeloven 342, første ledd, bokstav c) for å ha krenket forbud etter straffeprosessloven §§ 222a eller 222b

Grunnlag:

a) Fredag 27. mai 2005 kl. 15.00, i Thorstensens gate i Oslo, fulgte han etter og kontaktet Rubina, til tross for at han ved Oslo politidistrikts beslutning av 03.05.05 ble ilagt besøksforbud overfor Rubina gjeldende frem til 03.05.06.

b) Lørdag 28. mai 2005 kl. 17.00 på Grønland i Oslo, kontaktet han Rubina, til tross for at han ved Oslo politidistrikts beslutning av 03.05.05 ble ilagt besøksforbud overfor Rubina gjeldende frem til 03.05.06.

c) Lørdag 25. juni 2005 kontaktet han Rubina pr. telefon, til tross for at han ved Oslo politidistrikts beslutning av 03.05.05 ble ilagt besøksforbud overfor Rubina gjeldende frem til 03.05.06.

d) Torsdag 7. juli 2005 kontaktet han Rubina pr. telefon, til tross for at han ved Oslo politidistrikts beslutning av 03.05.05 ble ilagt besøksforbud overfor Rubina gjeldende frem til 03.05.06.

Straffeloven § 62, 1. ledd kommer til anvendelse.

Fornærmede har begjært påtale for post 2a og 2b

Fornærmede har begjært påtale som også er påkrevet at almenne hensyn for post 1

Det tas forbehold om å nedlegge påstand om erstatning til fornærmede."

Mohammad er tiltalt for å ha forstyrret og forfulgt sin tidligere kjæreste, ødelagt ekskjærestens bil og brutt besøksforbudet.

Han forteller at han og fornærmede har vært kjærester i tre år og at det ble slutt fordi hun var utro. Da begge hadde arbeid som brakte dem rundt i byen så de hverandre ofte selv om de ikke lenger var kjærester. Han innrømmer å ha brutt besøksforbudet ved å ringe og å sende tekstmeldinger. Han ville snakke om utroskapet hennes (som ikke er nevnt av noen andre eller har kommet fram i rettssaken uten når han har nevnt det) og han ville hente noen bildekk han hadde liggende hos henne.

Han konfronteres med at han skal ha ødelagt ekskjærestens bil, men benekter dette samtidig som han sier at han ønsket å hjelpe henne med å finne et verksted som kunne ordne opp for en billig penge.

Tiltalte er gift med en annen og har barn med henne. De har tidligere bodd fra hverandre i en periode på to måneder. Han hadde fortalt fornærmede at han var separert.

Han har blitt hentet av politiet en gang når han var på besøk hos fornærmede og sier at det ikke var fornærmede han kranget med, men en annen. Dette var før han fikk besøksforbud.

Han forteller videre at han var sammen med fornærmede i helgen før rettssaken og at hun ringte ham opp på en bensinstasjon og at det kan bekreftes av den ansatte der.

Mohammad blir dømt for punkt 1 og 3 i tiltalen, og frifunnet for punkt 2. Under punktet om straffeutmåling i dommen står det: "Allmennpreventive hensyn gjør seg gjeldende ved brudd på besøksforbud. Videre finner retten at tiltaltes opptreden må ha vært en psykisk belastning for fornærmede ved at han over lang tid stadig tok kontakt mot hennes vilje eller viste seg for henne, og på denne måten ga fornærmede inntrykk av å være overvåket og kontrollert av tiltalte i det daglige liv."

Mohammad forsøker hele tiden å sette ekskjæresten i ett dårlig lys. Det er hun som har vært utro, ikke han som har vært gift samtidig med at fornærmede var kjæresten hans. Han prøver å få respons for dette hos dommerne og spiller på kjønnsroller og derigjennom en kulturell forklaringsmodell.

Hva har vi fått forklart i disse rettssakene?

Hovedoverskriften på forklaringene i disse sakene kunne ha vært: Jeg har ikke gjort noe, og i tilfelle jeg har gjort noe er det ikke alvorlig.

Det som kommer frem er at der tiltalte er vestlig er det oftere alkohol med i bildet enn der tiltalte ikke er vestlig. Det er vanskelig å si om alkohol er den utløsende årsaken eller ikke, men forklaringene i retten tyder på at det er en forklaring som vektlegges av de tiltalte. Alkohol som sådan har ingen formildende effekt på en straff. Man anses i utgangspunktet å være klar over at man inntar alkohol, og at man er kjent med virkningene av denne. Det er derfor lite sannsynlig å si at episodene ikke hadde funnet sted dersom alkoholen ikke hadde vært med i bildet.

Ser vi på de forskjellige forklaringene fra menn med fremmedkulturell bakgrunn ser vi at de benytter forskjellige modeller. Noen benytter alkohol, andre benekter handlingen og fremstiller seg selv som offer. Det kan se ut som det at man er i Norge gjør at man taktisk bruker en forklaringsmodell som tilsynelatende er kulturelt akseptert i Norge.

NOU 2003:31 - Retten til et liv uten vold nevner tre hovedkategorier av forklaringsmodeller (NOU 2003:31 ss. 28-32) som ofte forekommer i familievoldssaker: Strukturelle forklaringer, forklaringer på gruppenivå og individorienterte forklaringer. Kort skissert kan disse forklares slik:

1. Strukturelle forklaringer er der hvor samfunnsstrukturer tillegges vekt. Det kan være at mannen er oppdratt til å være dominerende overfor kvinner (patriarkalsk

struktur), det kan være sosial klasse da det hevdes at menn fra lavere sosiale lag slår oftere. Det kan også være forklaringer ut fra etnisitet, religion og kultur som fremmer samfunnsmessige forventninger til maskulinitet.

2. Forklaringer på gruppenivå er forklaringer hvor det hevdes at familiesystemet ikke fungerer, og at vold brukes til å løse problemene. Sosialisering er også en slik forklaring som henspeiler på at man er sosialisert inn i en familie hvor far slår mor.

3. Til sist er det de individorienterte forklaringene som kan gå på psykiatrisk avvikende oppførsel, rus som utløsende faktor eller at volden er en del av mannens identitetsskapende prosjekt.

Som jeg innledningsvis har nevnt er det vanskelig å bruke disse forklaringsmodellene separat. I rettssalen kommer tiltaltes bakgrunn i svært liten grad frem. Det er derfor vanskelig å se hvordan tiltaltes bakgrunn influerer på valg av strategi når han forklarer seg i retten. På generelt grunnlag kan man derfor forvente at en tiltalt som kommer fra en patriarkalsk kultur ser på kvinnen som underordnet mannen. Dette baserer seg på samfunnsstrukturen i det enkelte land. Også i Norge som på mange måter defineres som et land med likestilling, ser vi rester av patriarkalske strukturer. Det at det til stadighet diskuteres om vi har behov for kjønnskvoltering og at likelønn ennå ikke er oppnådd kan stå som eksempler på det.

Mange av de tiltalte jeg har møtt i rettssalen kommer fra patriarkalske samfunn. Ahmed sier det rett ut; i Norge kan ikke mannen bestemme, men i Somalia kan han det. Iftikar har gått med på å skilles fra kona fordi hans far har bestemt det. I Afzals tilfelle ser vi at også han lever i en patriarkalsk kultur, ekteskapet er arrangert og fortsetter etter råd fra familien.

Mario Armando har ønsket å ha et forhold utenfor ekteskapet. Han forstår ikke helt hvorfor eks-kona ikke ville akseptere det. Det er uklart for meg om en forklaring basert på dette kan innpasses i noen av NOU'ens kategorier.

Bjørn-Ivar er en godt voksen mann på nærmere 60 år. Han skylder på at kona er vanskelig å samarbeide med i forbindelse med barna. Han er konkret tiltalt for trusler, som han hevder er kulturelt baserte. Han får medhold i retten på det.

I Arne og Per Anders' forklaringer spiller alkoholforbruke en vesentlig faktor. Arne sier at det er eks-samboerens alkoholforbruk som er en utløsende årsak til volden og Per Anders husker ingenting på grunn av et stort alkoholforbruk den aktuelle kvelden volden fant sted.

Som vi ser er det i de fleste forklaringene elementer av kulturelle årsaker, men retten fester seg bare ved ett tilfelle: Bjørn-Ivars.

Hovedvekten av de tiltalte er fra patriarkalske samfunn. Jeg har vist hvordan dette kommer til uttrykk gjennom deres forklaringer.

Jeg har lyst til å trekke inn boka For "For ærens skyld Fadime til ettertanke" (Wikan 2003) hvor Wikan beskriver to rettssaker i Sverige mot en far som har drept sin datter. Dette er en sak som er kjent i den svenske offentligheten. Fadime har hatt en svensk kjæreste som er død i en ulykke. Hun ble utstøtt fra familien og utvist fra hjembyen Uppsala. Hun har opptrådt i media og i det svenske parlamentet Riksdagen. Hun har forklart at bakgrunnen for bruddet med familien er æreskodeksen fra hjemlandet som familien forholder seg til. Når hun oppsøker sin mor og sine søstre for å ta avskjed før hun reiser til studier i utlandet blir hun skutt og drept av sin far. Han melder seg til politiet og innrømmer drapet i politiavhør. I den første rettssaken i tingsretten hevder han fortsatt at han er gjerningsmannen, men mener at han er psykisk syk. Dette tilbakevises av psykiatrisk sakkyndige. Faren omtaler drapet på en slik måte at en ser det er klart kulturelt betinget. Wikan skriver: "Fadimes far, Rahmi Sahindal, har erkjent at det var han som skjøt sin datter. Han gir en konsekvent og konsistent beretning om hvorfor hun måtte drepes, og hvordan drapet kom til å skje. Fadime var en hore. Hun kastet skam over hele familien. Å drepe henne var "den endelige løsningen". Han innså at han ikke kunne bli kvitt henne på annet vis. "Problemet er slutt nå."" (Wikan 2003:115).

Fadimes far ble ikke trodd når han hevdet at han var psykisk syk og ble dømt til livsvarig fengsel. I ankesaken i Svea hovrätt kommer han med en ny forklaring. Han hevder å ha blitt instruert av en mann i en skog til å si at det var han som far som tok livet av Fadime, i virkeligheten var det "mannen i skogen" som skjød og drepte henne. Historien bekreftes også av Fadimes mor. De har tidligere ikke turt å fortelle dette av frykt for mannen i skogen. Heller ikke denne forklaringen finner retten troverdig og dommen fra tingsrätten opprettholdes.

Fadimesaken er en sak av en helt annen karakter enn de sakene jeg har fulgt i Oslo tingrett. Jeg ser likevel at det er likheter ved enkelte av sakene, i særdeleshet Iftikars sak. Han dikter også opp en historie idet han snur det hele på hodet og selv fremstår som offer.

Mye av det som foregår i en rettssak går ut på å fremstå som troverdig. Hvordan skal man gjøre dette? Iftikar som hevder å være utsatt for ett komplott bruker en kulturell forklaringsmodell. Han anvender en forklaringsmodell det er forventet at en mann fra Midtøsten skal bruke. Naser Khader skriver "Men i Mellemøsten er skyld og samvittighetskvaler ikke noget, man går og skilter med, og man vil for alt i verden hellere udadtil forsøge at benægte sin egen skyld i stedet for at stå frem, tilstå og give en undskyldning" (Khader, 2004:144). Jeg ser at det kan være bakgrunnen for Iftikars forklaring. Han forsøker å fremstille seg som totalt uskyldig og at hele saken er snudd på hodet. I likhet med de andre har han ingen skyld og Iftikar har ikke engang gjort noe. Det er han som er slått og utsatt for et komplott.

Jeg fikk en forståelse av at Iftikar ikke hadde snakket med den advokaten som forsvarte ham i retten. Forsvareren spurte når hun kom inn om hvem av to asiatiske menn som sto der var Iftikar. Det kan være fordi tiltalte i denne saken ikke har blitt godt nok forberedt av sin forsvarer, eller ikke hadde nok tillit til sin forsvarers råd som førte til at han ga en forklaring som senere i rettssaken ikke ble ansett troverdig.

Hva så med Afzals forklaring? Han er oppvokst i Norge, men det kom ikke fram om han er født her. Han snakker norsk uten aksent, så jeg antar at han kom hit tidlig i barndommen.

Han har etter at han har blitt anmeldt for vold søkt hjelp mot det. Han har tatt kontakt med politiet og erkjent at han har ett problem. Han har videre vært tre uker til behandling på sykehus for sine psykiske problemer og har søkt om å få hjelp fra "Alternativ til vold". Det betyr at han har vist vilje til å mestre sinnet sitt, og den medfølgende volden.

Paret har vært gift i ti år og de har bodd sammen i Norge i cirka seks år. Etter at de hadde vært i Pakistan og kommet fram til at de vil bo sammen igjen har kona begynt på norskkurs. Der har hun fått to til tre venninner, de eneste hun kjenner i Norge utenom svigerfamilien.

For meg ser hans oppførsel etter at han ble anmeldt ut til å være taktisk riktig. Han oppfører seg eksemplarisk ved først å innrømme at han har gjort noe ulovlig, for deretter å søke behandling for voldelig oppførsel. Dette forteller at han er vel integrert i det norske samfunnet og at han kjenner "spillereglene". Her ser vi at han ikke som Iftikar og Fadimes far gjorde, bruker en forklaringsmodell som er akseptert i opprinnelseslandet.

Disse sakene vil jeg karakterisere som ytterpunktene når det gjelder forklaringer fra menn med fremmedkulturell bakgrunn. De fleste sakene ligger ett eller annet sted i mellom disse. Ser vi på saken mot Ahmed ser vi at han er klar over likestillingen i det norske samfunnet. Han forstår at han må akseptere det når han er i Norge. Han har likevel innvendinger mot at hans muslimske (eks-) kone skal bruke sminke. Det kan virke provoserende på ham. Han bruker altså delvis en kulturell forklaringsmodell, og klarer ikke som Afzal å virke overbevisende i sin argumentasjon. Den blir ikke helhetlig.

Til nå har jeg latt tiltalte i hovedsak få lov til å slippe til. Det er flere som venter i kulissene. Den viktigste av disse er fornærmede, den som volden og/eller truslene er

rettet mot. Fornærmede har status som vitne i saken og må derfor avlegge en forsikring om å snakke sant. Jeg skal i neste avsnitt se hvordan hennes vitneutsagn oppfattes som troverdig og om det der finnes flere utsagn som kan kaste lys over mitt spørsmål om det brukes kulturelle forklaringsmodeller i rettssalen.

Fornærmede

Fornærmede er den betegnelse som brukes på den som har vært utsatt for vold eller trusler om vold. I de sakene jeg har fulgt har alle fornærmede vært kvinner. Jeg vil nå se på noen eksempler fra disse rettssakene for å vise hvordan fornærmede forklarer seg, hva de vektlegger og om de blir trodd i sin forklaring, det vil si om det i domsbegrunnelsen fremkommer om de har tiltro til hennes forklaring. Fornærmede har status som vitner og vil derfor måtte avgi en forsikring om at de vil snakke sant. Langt de fleste av kvinnene er innvandrere og behersker norsk dårlig, tiltross for at de har bodd i Norge i mange år. Jeg vil se nærmere på hva det er de forklarer, hvilke bakgrunnsopplysninger de mener er viktig i saken og hvorfor de i dag står frem som vitner selv om de ikke er forpliktet til det på grunn av deres nære relasjon med tiltalte. I de sakene hvor tiltalte blir dømt i henhold til tiltalen har jeg vist ved å referere til dommene at det ofte er fornærmedes vitneprov som blir ansett som troverdig.

Det er ofte ikke fornærmede, men påtalemyndigheten som har anmeldt forholdene eller sørget for at det blir tatt ut tiltale. Her vektlegges det at det er almenpreventive hensyn som ligger til grunn for tiltalen i tillegg til den volden og/eller trusler om vold som er utøvd. Jeg skal belyse noen årsaker til at fornærmede ikke ønsker en rettssak eller at de ønsker at rettssaken skal ha et annet mål enn at tiltalte blir straffet.

Skal man opptre foran en forsamling forbereder man seg gjerne. Til dette har man ofte hjelp av andre. Tiltalte har hjelp av sin forsvarer, men fornærmede har ikke rett til advokatbistand i den type saker jeg har fulgt. Noen har likevel privat

---

bistandsadvokat eller de har en bistandsadvokat i forbindelse med barnefordelingssaker eller lignende. Hovedregelen har likevel vært at fornærmede ikke har profesjonell bistand. Dette fikk jeg bekreftet i en samtale med aktor i en av sakene jeg fulgte. På mitt spørsmål svarte hun at politiet sjelden hadde kontakt med fornærmede utover anmeldelse og et politiavhør. I forberedelsen til saken var det sjelden mer kontakt enn et brev fra stevnekontoret¹⁵ hvor fornærmede blir innkalt som vitne. Hun tilføyde imidlertid at i saker med høyere strafferamme hadde de tettere kontakt med fornærmede og at fornærmede da gjerne også hadde en bistandsadvokat å rådføre seg med.

I løpet av dommerens utspørring av de fornærmede kommer det flere ganger frem hvordan de har bestemt seg for å anmelde forholdet og hvem de har rådført seg med. I to saker hvor etniske nordmenn sto tiltalt og fornærmede også var etnisk norsk hadde venner rollen som veileder og pådriver for å anmelde saken. I et av disse tilfellene hadde fornærmede i tillegg privat bistandsadvokat som hun konfererte med når hun vitnet. Fornærmede av utenlandsk opprinnelse hadde i tre tilfeller bistandsadvokat. I den ene saken ble tiltalen endret slik at bistandsadvokaten etter dommerens avgjørelse måtte trekke seg i begynnelsen av rettssaken, i den andre saken møtte en bistandsadvokat som hjalp fornærmede i en barnefordelingssak og i den siste saken var det en oppnevnt bistandsadvokat. I de fleste sakene hadde de fornærmede med innvandrerbakgrunn kun rådført seg med sin familie eller svigerfamilie.

I mange av sakene hadde fornærmede og tiltalte inngått arrangerte ekteskap hvor den ene parten hadde kommet til Norge gjennom familiegjenforening. Jeg så ingen forskjell i hvordan man hadde rådført seg når jeg sammenlignet par hvor mannen først kom til Norge eller der hvor kvinnen kom først og mannen kom gjennom familiegjenforening. Den største forskjellen lå mellom norske kvinner og innvandrerkvinner når det gjaldt å rådføre seg med venner. Innvandrerkvinnene oppga

---

¹⁵ Stevnekontoret er den avdelingen hos politiet som sørger for at vitnene blir informert om at de skal møte i retten.

på spørsmål fra juristene at de hadde få eller ingen venner utenom familien. For å vise hvordan fornærmede forklarer seg vil jeg nå gi noen eksempler.

Tasleem

Tasleems mann Iftikar er tiltalt for vold og trusler. Det er ikke første gangen. Han har blitt bøtelagt for dette noen år tidligere. Tasleem er en liten slank kvinne kledd i tradisjonelle pakistanske klær. Hun kommer inn sammen med en norsk kvinne. Aktor forteller meg i en pause at dette er en bistandsadvokat hun bruker i barnefordelingssaken mot den tidligere ektemannen. På spørsmål fra dommeren om hun er villig til å forklare seg svarer hun at det vil hun, dersom det er viktig. Hun ber om å få sette seg under forklaringen, men dommeren sier at hun må forsøke å stå. Att et vitne skal stå under sin forklaring er sannsynligvis en sedvane i rettssaker. Jeg har ikke lyktes å finne en lovbestemmelse eller en forskrift som sier at man skal stå. Om jeg skal foreslå noen årsaker kan det ha med "å stå til rette for noen", det kan ha med å vise respekt for retten eller en pragmatisk grunn; man er ikke så avslappet når man står som når man sitter, og det kan føre til bedre konsentrasjon om saken. Alt dette er selvsagt bare gjetninger fra min side.

Tasleem forteller på punjabi at hun har vært slave i eget hus, at hun ikke har fått lov til å gå ut på egenhånd og at hun har blitt slått gjennom hele ekteskapet. Hun skjelver når hun forteller om hvordan hun er blitt vekket midt på natta for å stå til tjeneste for tiltalte når han kom hjem. Det hun sier blir tolket fra punjabi til norsk, men etter en kort stund går hun over til å prate engelsk og spør dommeren om det er i orden¹⁶. Hun får lov til dette etter at dommeren har konferert med meddommerne og juristene at de godtar det. Hun forteller om hvordan Iftikar denne natten kom full hjem og ville at hun skulle våkne og ha sex med ham. Hun snakker engelsk når hun forklarer fritt om episoden Iftikar er tiltalt for. Hun forklarer hvordan han tilslutt presser henne ned i sengen og slår henne i hodet. Hun gråter når hun forklarer dette og må ta noen korte

---

¹⁶ Her har min manglende erfaring ført til en metodefeil. I stedet for å notere på engelsk hva hun sa har jeg oversatt hennes forklaring til norsk. Jeg har dog notert meg at hun snakket meget godt engelsk.

---

pauser. Hun klarte å få sparket Iftikar slik at hun kom seg fri og løp ut i gangen. Hun stopper opp litt ser på dommeren og sier: "*Jeg måtte løpe ut barhodet og barbent!*". Det var tydelig å se på henne at det ikke var normalt for henne å ikke være fullt påkledd utenfor leiligheten.

Når hun er ferdig med sin innledende forklaring begynner dommeren med sine spørsmål. Han ber henne fortelle om trusselen. Hun har forklart at når Iftikar blir arrestert av politiet fremsetter han en trussel mot henne. Trusselen fremsettes på punjabi. Hun forteller at denne ble fremsatt idet Iftikar ble tatt med til politibilen av politiet. "*Det han sa kunne bety så mangt på punjabi*" sier hun. Dommeren ber tolken om å forklare uttrykket; "*Det er viktig dersom dette kan oppfattes på flere måter*". Tolken bekrefter at uttrykket ikke er entydig og Tasleem fortsetter: "*Han mente drepe. Hvis han nekter er det hans problem, ikke mitt*".

Litt senere etter at dommeren har takket Tasleem for at hun møtte i retten sier hun: "Hva jeg vil gjøre i framtida er ikke hans problem. Han skal ikke blande seg inn i mitt liv. Jeg ber dommeren om å forklare ham det. Det er vanskelig i det pakistanske miljøet". Videre ber hun om at dommeren må sørge for at Iftikar får behandling for alkoholproblemet sitt, slik at han kan bli normal og en far som barna kan respektere. Dommeren svarer ikke på dette og Tasleem forlater rettssalen sammen med bistandsadvokaten.

Hva skjedde i denne forklaringen? For det første ga Tasleem en helt annen forklaring enn tiltalte Iftikar. Hun forklarte episoden slik hun husket det, men det som var viktig for henne var ikke at han skulle dømmes, men at han skulle forstå at han hadde gjort noe galt, og at han ikke skulle plage henne mer. Dette sier Tasleem under avslutningen av vitnemålet sitt. Hun ber også om at hun i dommerens påsyn får snakke direkte til Iftikar om dette. Det tillater ikke dommeren.

Tasleem uttrykker ønske om både å snakke direkte med Iftikar under rettssaken og å få dommeren til å få Iftikar til å forstå at han må slutte å drikke og oppføre seg som et forbilde for barna. Dommeren kommenterer som nevnt ikke dette, men takker henne for vitnemålet. Dette er tydeligvis ikke dommerens bord. Tasleems bønn til dommeren forteller meg at hun sannsynligvis ikke var klar over dommerens myndighetsområde, noe som er lett å forstå da hun ikke har hatt kontakt med det norske samfunnet. Hun er etter eget utsagn blitt holdt innesperret som slave i leiligheten. Det må derfor være rett å anta at den kjennskapen hun har til rettssystemet stammer fra Pakistan, det landet hvor hun er oppvokst. Den lille sosiale omgangskrets hun har er familien, som også er fra Pakistan. Kan hennes bakgrunn være årsaken til at hun ber om dommerens hjelp til å få mannen til å endre seg? Det er sannsynlig at en dommer i Pakistan kan ha annen myndighet enn en norsk dommer. Det finnes eksempler i antropologisk litteratur som kan tyde på at dommere og andre i liknende posisjoner kan ha muligheter til å gripe inn slik som Tasleem ber om. Unni Wikan forteller fra Oman (Wikan: *Behind the Veil in Arabia* 1991) at det i byen fantes en offisiell tjenestemann, wadi, hvor man kunne gå for å få hjelp til å løse sine problemer. Maggi Wynnies forteller noe lignende fra Pakistan; her skulle kvinnene i bygda gå til guvernøren for å få løst ett problem (*Our Women are free* 2004). Det er derfor mulig at kvinnens pakistanske bakgrunn fikk henne til å fremsette denne bønnen til dommeren. Hennes mål med rettssaken kan derfor ha vært et annet enn det som kommer fram i den offisielle tiltalen.

Når dommen legges fram ser vi at Tasleem blir trodd på sin forklaring i tingretten og Iftikar blir dømt til 75 dager i fengsel. På bakgrunn av det jeg har tatt opp ovenfor kan det stilles spørsmål ved om Tasleem fikk det ut av rettssaken som hun hadde forventet. Som jeg har vist gir hun uttrykk for at rettsvesenet har en annen makt enn det i virkeligheten har.

Hva så når en norsk kvinne er fornærmet? Vil det være tilsvarende forståelser? La oss se på en slik sak, og hva fornærmede sier.

Kjersti

I saken mot Arne er det Kjersti som er den fornærmede. Jeg står og snakker med aktor når Kjersti kommer sammen med sin private bistandsadvokat. Aktor introduserer meg for dem og det blir snakket litt om hva Arne har sagt, men så åpnes rettssalen igjen og vi finner plassene våre. Kjersti stiller seg i vitneboksen, tydelig preget av alvor. Hun skjelver i bena og lener seg over vitneboksen, griper fast i bordplaten med begge hender og svarer på dommerens spørsmål om personalia med lav røst. Arne er tiltalt for flere episoder av vold mot henne. Hun har anmeldt saken etter å ha snakket med noen venninner som var enige i at han hadde gått for langt. Før aktor begynner å spørre henne om saken ber Kjersti om å få sitte. Dommeren sier at hun får prøve å stå først.

Kjersti forklarer om de fire episodene Arne er tiltalt for, det går litt frem og tilbake mellom episodene og hun konfererer med bistandsadvokaten noen ganger når hun er i tvil om hva hun skal svare. Dommeren oppfordrer henne til det. Etter hvert kommer det frem at det er to episoder med vold mot henne; de to andre episodene er ikke voldelige i den forstand at det har vært vold mot personer.

Kjersti innrømmer at hun også kan ty til vold for å løse konflikter. Hun forteller at Arne hadde lovet henne ett bilde til en kafé hun drev. Hun hadde betalt på forhånd. Han arbeidet imidlertid med et bilde til en venninne av seg som skulle åpne kafé ett annet sted. Kjersti var sår på grunn av dette. De kranglet og Kjersti gikk ut, kjøpte seg noen øl og drakk disse i en park. Når Arne overtalte henne per telefon til å komme hjem igjen forteller hun: *"Jeg ble skikkelig hissig, jeg måker ned hele salongbordet. Jeg var krakilsk og han setter seg oppå meg. Jeg fikk ikke puste. Han sa jeg var så gæærn at jeg burde legges inn. Han går ut og når han kommer hjem igjen blir vi på en måte venner igjen"*.

Litt senere spør dommeren: *"Vi har fått inntrykk av at De klabbet til ham med flat hånd?"* "Det er ikke alltid jeg som starter" svarer fornærmede *"Det var vanskeligheter*

med økonomien. Han forstår det ikke, kaller meg for Mammon. Jeg blir veldig provosert av det og når jeg får slengt i trynet at jeg er tvista i huet."

Kjersti mener at Arne til tross for at hun har anmeldt han for vold ikke bør straffes med fengselsstraff. Hun har forklart at hun var glad i ham og at de ikke har noen kontakt lengre, så hun er ikke redd ham eller for at han skal utøve vold mot henne igjen.

Her forklarer Kjersti at hun også er voldelig og at hun lar seg provosere av Arne. Hun forsøker å bagatellisere sin egen vold og å forklare denne. Hun er tydelig ukomfortabel i vitneboksen, selv om dommeren gjør sitt ytterste for at hun skal føle seg vel blant annet ved å be henne ta det rolig, og at dommeren vil hjelpe henne med spørsmål underveis. Dommeren understreker også at hun ikke er farlig, men ute etter å få vite hva som har skjedd. Kjersti trekker ikke frem noe av sin bakgrunn som forklaring på episodene, eller Arne sin bakgrunn. Episodene blir derfor fremstilt ganske isolert, selv om de til sammen blir en serie. Hun prøver å fremstå rasjonell og tilbakeviser at hun er årsak til at episodene oppstår. Hun fremstiller seg heller ikke som svakere enn tiltalte, men viser til hva som får henne sint.

Rettsaken kan her ses på som et forum hvor både tiltalte og fornærmede får fremmet sitt syn på hva som har skjedd og at en av Kjerstis replikker når hun blir spurt om hvorfor hun anmeldte forholdet: "*Jeg visste jo ikke at det blei sånn [at saken kom opp i tingretten]*" kan bety at hun ikke var klar over de konsekvensene en anmeldelse kan føre til.

Det kan også være saker der en er klar over hvilke konsekvenser det kan ha om en vitner. I en sak hvor en pakistansk kvinne vitnet mot sin ektemann er det mulig at hun var taktisk i sitt vitnemål. For å se om det er noe i en slik påstand, la oss se nærmere på saken.

Mudassar

I rettssaken mot Afzal er fornærmede Mudassar. De har inngått et arrangert ekteskap. Jeg har i ettertid fått vite at de er fetter og kusine. Selv om Afzal er anmeldt for vold mot henne og de har flyttet sammen igjen velger hun å vitne i saken. Dommeren bruker tid for å forsikre seg at hun virkelig vil vitne. Årsaken til at dommeren bruker god tid på dette kan være at paret bor sammen. Mudassar snakker ikke mye norsk og forklaringen hennes blir tolket fra urdu.

Mudassar er kledd i vestlige klær, ser litt nervøs ut og holder på håndveska si som hun har lagt på bordet i vitneboksen. Afzal er tiltalt for trusler og vold mot henne og for å ha brutt et besøksforbud han ble i lagt etter anmeldelsen av vold og trusler.

Hun forklarer om det første forholdet der Afzal slo og truet henne: "*Vi hadde kranglet litt i noen dager. Det var mye krangling den dagen. Han slo meg med flat hånd og sparket meg. Han sa at jeg skulle forlate leiligheten. Etter en lengre periode med krangling og bruk av vold ble jeg veldig redd. Vi kranglet og han slo meg og jeg ringte politiet*" Hun sukker litt, ser på tiltalte som stirrer rett frem for seg.

På spørsmål fra aktor kommer det frem at han har slått henne på kroppen, bena og i ansiktet. Hun fikk merker på armene, det gjorde vondt og hun var hjemme fra norskkurset i en uke. Afzal truet henne, han ville drepe henne hvis hun ikke flyttet.

Aktor: *Du har ett barn, han truet deg med å drepe deg hvis du ikke flyttet. Hva gjorde du?*

Mudassar: *Jeg har en snill svigerfamilie. Jeg reiste til dem.*

Aktor: *Du var trygg hos svigerfamilien din selv om du var redd mannen din?*

Mudassar: *Ja*

Aktor: *Er svigerfamilien den eneste familien du har i Norge?*

Mudassar: *Ja*

Hun forklarer så videre om volden hun ble utsatt for, om mannens utroskap og at deres felles sønn helst ville at de skulle flytte sammen igjen.

Neste episode skjedde da hun var på besøk hos svigermoren. Uten at Mudassar visste det var Afzal der også. Når hun kom lå han og sov i et annet rom, men våknet og ville snakke med Mudassar. Mudassar vegret seg og hun ble slått og dyttet. Svigermoren la seg i mellom, og Afzal gikk ut.

Afzal brøt besøksforbudet ved å ringe og sende meldinger til Mudassar. Hun ble redd når hun fikk disse telefonene. Hun lurte på hva han ville. Hun ringte så selv opp og fortalte Afzal at hun tok sønnen med til Pakistan.

Mudassar forteller at hun tok sønnen sin med seg til Pakistan og var der i ca fire måneder. Mot slutten av oppholdet kom også Afzal. De ble enige om å prøve igjen. Når saken er oppe i tingretten har de bodd sammen igjen i ca seks måneder.

Fornærmede i denne saken har valgt å flytte sammen med tiltalte igjen. Hun er villig til å gi ham en ny sjanse. Hun velger likevel å vitne mot ham i denne straffesaken. Hun velger å kle seg vestlig, mannen hennes er oppvokst i Norge og også han har vestlige klær. Mudassar har etter mange år i Norge begynt på norskkurs. Hun klarer ennå ikke å snakke godt nok norsk til å klare seg uten tolk. Hun kunne ha valgt å ikke vitne (på grunn av at hun er gift med tiltalte), likevel står hun frem og bekrefter det hun har sagt i tidligere politiavhør. Hun prøver ikke å unnskyldde mannen på noen måte, men bekrefter at ekteskapet nå fungerer bra.

Fornærmede i slike saker ber ofte om at tiltalte må gå ut mens de forklarer seg. Mudassar ber ikke om det. Etter rettssaken snakker jeg med dommeren som tar opp dette. Hun mener at Mudassar må være sterk som velger å vitne. Når jeg senere snakker med aktor i saken om dette kommenterer han: "*Det er mye mer vold her enn det som kom frem*". Dette er utsagn som også har kommet fra andre aktorer i tilsvarende saker. Det kan synes som om man er nødt til å ta ut tiltale på punkter man føler seg sikker på at vil vinne fram i retten, eller så kan deler av sakene bli foreldet.

Det kan altså synes som om Mudassar har vitnet, holdt seg til det hun minimum må si i forhold til politiavhør og håpet på den måten å bygge opp under mannens uttrykte ønske om å forbedre seg¹⁷.

En annen sak hvor det kan se ut som om det har vært samtaler mellom fornærmede og tiltalte på forhånd, er saken mot Ahmed. De har barn sammen og etter begge forklaringer kommer det fram at de ofte snakker sammen og at Ahmed overnatter hos Amina. Ahmed hevder at de ikke er skilt (på muslimsk vis), noe Amina ikke er enig i.

Amina

Allerede i sitt innledningsforedrag sier aktor at Amina ikke ønsket at Ahmed skulle tiltaltes og straffes for det han hadde gjort mot henne. Aktor sier videre at hun ikke har fått tak i Amina og at det er uklart om hun kommer. Ahmed forklarer da at han har overnattet hos Amina om natten og at hun har fortalt ham at hun ikke ville vitne.

Etter en pause kommer det fram at aktor ved hjelp av tolken har klart å få tak i Amina på telefon og at hun kommer. Hun kommer noen minutter senere inn i rettssalen og en vitnestøtte¹⁸ viser henne hvor hun skal stå. Hun er kledd i mørke klær, på tradisjonelt somalisk vis. Hun har et hodeplagg (*khimar*) på som bare viser ansiktet. På dommerens spørsmål om hun vil vitne svarer hun (gjennom tolken): "*Jeg er ikke forberedt, jeg visste ikke at jeg skulle møte, men jeg kan svare på spørsmål hvis det er viktig for dere*". Amina vil altså ikke vitne fordi det er viktig for henne, men om myndighetene ønsker det svarer hun på spørsmål.

Amina står rolig i vitneboksen og ser fra tid til annen på Ahmed. Etter å ha avklart at de ikke er gift og hun har forklart litt om hva som har skjedd spør aktor: "*Var du redd ham?*"

---

¹⁷ Afzal sluttet ikke å slå Mudassar. Hun anmeldte ham igjen og saken kom opp i lagmannsretten hvor Afzal ble dømt til 60 dagers fengsel. Dette fikk jeg tilfeldigvis vite i en samtale med sakens aktor noe senere.

¹⁸ Vitnestøtte er en frivillig som hjelper vitner i tinghuset. Se forklaring i innledningskapitlet.

Amina: *Fra jeg ringte til politiet var jeg redd. Han hadde ødelagt hele Id-dagen, hadde kranglet hele dagen. Hvis han ikke hadde slått hadde jeg ikke ringt.*

Aktor: *Kan du huske at du sa til politiet at han slo deg?*

Amina: *Ja, jeg skulle til det, han slo meg med hodet i veggen fordi han ikke ville at jeg skulle dra inn politiet. Heldigvis fikk jeg ikke store skader.*

Aktor: *Slo han en eller flere ganger?*

Amina: *Jeg husker ikke, men hadde han slått meg mange ganger hadde jeg jo dødd!*

Aktor: *Slo han hardt?*

Amina: *Ja, jeg hadde vondt i hodet om kvelden og hele dagen etter*

Aktor: *Har han slått deg tidligere?*

Amina: *Ikke som jeg kan huske. Jeg håper retten finner ut om han er normal eller ikke*

Aktor: *Er du redd ham i dag?*

Amina: *Nei, men han gjør sånne ting og benekter handlingene*

Aktor: *Er du redd for å bli slått igjen?*

Amina: *Det er ikke sikkert jeg frykter ham i dag, i så fall ringer jeg til politiet. Hvis jeg var veldig redd hadde jeg ikke kommet.*

Hun forklarer seg så om den andre episoden, og på spørsmål fra forsvarer bekrefter hun igjen at hun ikke vil at han skal i fengsel. Hun virker usikker på om hun er redd ham eller ikke, men sier samtidig at dersom hun hadde vært redd ham ville hun ikke kommet. Hun hevder at hun ikke er gift med Ahmed, men som vi så under hans forklaring mener han at de fortsatt er gift på muslimsk vis.

Amina forsto ikke at hun måtte møte opp, eller så hadde hun bestemt seg for at hun ikke ville. Det hele blir litt uklart. Når hun vitner svarer hun greit på spørsmålene, og ser ut til å stå ved sin egen forklaring om hvordan forholdet dem i mellom er. På retten virker hun overbevisende i sin forklaring, da Ahmed blir dømt etter tiltalen. I rettssalen snakker hun ikke norsk, men det er tydelig at hun klarte å gjøre seg forstått når hun ringte til politiet den kvelden hendelsen fant sted.

Amina viste gjennom sin forklaring hva som hadde skjedd og ved å gjøre det er det lite trolig at hun fryktet represalier fra Ahmed. Det ser også her ut til at Amina hadde behov for hjelp til å fortelle Ahmed at han ikke skal slå, men at straff ikke har noen betydning for henne. Aktor går så langt i sin prosedyre som å understreke at Amina ikke ønsker å være ansvarlig for at Ahmed havner i fengsel. Amina uttrykker også et ønske: "*Jeg håper retten finner ut om han er normal eller ikke*".

Er det virkelig sånn at fornærmede ikke ønsker tiltalte straffet? I de fleste sakene hører vi det, men det finnes unntak. Saken mot Bjørn-Ivar bekrefter det.

Anne-Marit

Bjørn-Ivar er tiltalt for drapstrusler mot ekssamboer Anne-Marit. Hun har tatt opp truslene på bånd og disse blir spilt av i retten før hennes forklaring.

Hun ønsker å forklare seg og begynner med å fortelle om at eksmannen Bjørn-Ivar hele tiden ønsker å kontrollere og legge normer for hvordan hun skal oppføre seg overfor barna. Hun må ringe dem hver morgen og kveld når de er hos ham. Hun forteller at hun har fått flere meldinger enn de som er avspilt og at han har truet med å gjøre livet surt for henne. Hun står i vitneboksen med notatblokk og gråter når hun forteller om Bjørn-Ivars kontrollbehov. Hun forteller også at mannen sier at hun er lesbisk, noe hun avkrefter, og at han sier det til barna også. Hun forteller at hun stiller opp så mye hun kan på ungenes fritidsaktiviteter, også når de er hos faren.

Hun forteller at Bjørn-Ivar har dyttet, sparket, slått og spyttet på henne. Det er bakgrunnen for at hun føler at hun må ta de truslene han har fremsatt på alvor. Hun er nå ikke lenger på gråten og forklarer seg med fast stemme.

Dommer: *Når spilte du av meldingen?*

Anne-Marit: *Jeg spilte den av om dagen fra jobben, eller om ettermiddagen*

Dommer: *Hvordan sov du den natten?*

Anne-Marit: *Det setter seg i magen, men jeg sov sikkert.*

Dommer: *Når gikk du til politiet?*

Anne-Marit: *Jeg vet ikke. Noen dager etter?*

Hun forteller at hun har snakket med mange venner om dette og at de har støttet henne. Hun har også anmeldt Bjørn-Ivar tidligere, for vold, men trukket anmeldelsene.

Når Anne-Marit er ferdig med å vitne setter hun seg på tilhørerbenken og noterer litt underveis i rettssaken.

I sin prosedyre sier forsvareren at han synes det er merkelig at Anne-Marit har sendt en SMS til Bjørn-Ivar for å si at hun ikke kan treffes i helgen. Han mener det er rart når hun hevder at de ikke hadde noen avtale. Her bryter Anne-Marit inn og sier: "*Feil!*". Dommeren og forsvareren ser forbauset på henne og hun sier ikke mer.

Når Anne-Marit forklarer seg viser hun først følelser før hun klarer å roe seg ned. Etter hvert kommer det fram at hun er ganske sint, og til slutt bryter hun inn i forsvarers prosedyre. Under forklaringen viser hun en ganske vanlig opptreden. Hun har vært utsatt for noe som har opprørt henne og er følelsesmessig preget av dette, så preget at hun gråter åpenlyst. Når hun etter hvert tar seg inn igjen er hun saklig og viser til slutt litt irritasjon, som slår ut i et sint utbrudd. Her er hennes oppførsel ganske atypisk for de fornærmede jeg har sett i retten. For det første blir hun sittende

---

igjen i rettssalen etter at hun har vitnet. Hun er det eneste vitnet i familievoldssaker jeg har sett gjøre dette. Selv ikke perifere vitner har blitt igjen. At hun videre kommer med et utbrudd under en prosedyre virker også spesielt, forsvarer og dommers forbauselse er med på å understreke dette inntrykket.

Når dommen foreligger viser det seg at Bjørn-Ivar blir frikjent i saken.

Anne-Marit ønsket at Bjørn-Ivar skulle dømmes etter tiltalen. Vi har sett at noen av de fornærmede jeg tidligere har fortalt om ikke ønsket en dom. Det finnes også saker hvor fornærmede ikke kommenterer om de ønsker dom eller ikke. I slike saker vil jeg tro at de har ett ønske om det, spesielt fordi de ikke vegrer seg for å vitne.

Sermin

Sermin kommer opprinnelig fra Tyrkia og vitner mot sin eksmann. Han er tiltalt for flere episoder av vold mot henne. Hun snakker til meg utenfor rettssalen og sier at hun gruer seg, hun forteller at hun ikke har lyst til å se tiltalte mer. I rettssalen ber hun om å få slippe å forklare seg når tiltalte er tilstede. Dommeren beslutter etter rådslagning at tiltalte kan gå ut under fornærmedes forklaring og få et resymé av hennes forklaring i etterkant.

Hun forteller at hun har hatt vanskeligheter med å fortelle andre om volden. Noen ganger har hun oppsøkt fastlegen sin og fortalt om volden, og han har også sett merker på henne. Han har tatt tak i problemet og sagt at han ikke vil nøle med å anmelde Zafer dersom det gjentar seg. Zafer har også vært hos denne legen og fått informasjon om hva legen akter å gjøre ved en eventuell gjentakelse. Zafer var da rolig i en periode.

Zafers forsvarer: Du fikk merker senere, hvorfor gikk du ikke til legen med merkene?

Sermin: Jeg ville ikke blande Zafers familie inn i det. Det er enda farligere. Jeg vil bare snakke om han og meg.

Forsvareren forstår ikke helt og gjentar spørsmålet.

Sermin: Den legen jeg hadde flyttet og jeg fikk en ny fastlege. Zafer truet meg. Han sa at hvis ikke han drepte meg, kunne han få en jugoslav til å gjøre det for 10 000 kroner.

Som Sermin forteller, sluttet ikke Zafer å slå. Han ville bestemme over henne, hun fikk ikke lov å gå på kino fordi det var det bare horer som gjorde, at han selv hadde et forhold til en norsk kvinne anså han derimot som helt greit. Sermin forteller om en av episodene at han slo henne med knyttenever og truet henne med kniv. Volden kunne være helt uprovosert. Etter skilsmissen fortsatte han å ha adgang til hennes nye leilighet. Her utspilte det siste overgrepet seg. Sermin hadde tidligere konfrontert Zafer med at han hadde smittet henne med en kjønns sykdom og Zafer ville ikke høre snakk om det. Han slo henne og forsøkte å kvele henne. Ett av barna våknet og så hva faren gjorde. Når han ble klar over det slapp han Sermin og hun roet ned barnet. I mellomtiden sovnet Zafer.

Når hun hadde levert barna på skole og i barnehage dagen etter kom hun hjem, men turde ikke gå opp i leiligheten i frykt for at Zafer fortsatt var der. Etter en halvtimes tid gikk hun til politiet og anmeldte ham.

Her er det tydelig at Sermin er redd. Zafer blir arrestert samme ettermiddag og satt i varetekt. Han sitter i fengsel i 100 dager i påvente av at saken skal komme opp.

Av ulike årsaker blir saken utsatt to ganger og Zafer blir sluppet ut av varetekt. Besøksforbudet han er ilagt opprettholdes og han bryter ikke dette. Han forklarer i retten at han har fått jobb i et vaktelskap og vil ikke risikere arbeidet.

I denne rettssaken får fornærmede Sermin ro rundt sin forklaring da tiltalte forlater salen. Det er mulig at dette er årsaken til at hun kan fortelle så åpent om det som har skjedd. Hun slipper å ha den aktøren tilstede som hun er redd for. Hun har vært med på å definere hvem som skal være tilstede og har således en bedre kontroll over det rollesettet hun skal opptre i forhold til.

Selv om det er tydelig at hun er preget av det hun har opplevd klarer hun å være tydelig. Det er klart at hennes forklaring blir oppfattet som troverdig, da Zafer blir dømt etter tiltalen.

I rettssalen er det klare begrensninger på hvordan fornærmede får spille rollen sin. Dersom hun forsøker å forklare for mye om bakgrunnen for de episodene tiltalte er tiltalt for stoppes hun ofte av dommeren, eller en av de andre juristene. Ofte med ord som: "*Det her vedkommer ikke saken*", "*hold deg til det han er tiltalt for*", "*Disse problemene omfattes ikke av tiltalen*". At det ofte er mer vold enn det som kommer frem bekreftes på flere måter. En gang ble ett av tiltalepunktene frafalt på grunn av at saken var foreldet.

Mitt inntrykk er at den manglende veiledning som fornærmede får før rettssaken kan føre til forvirring og skuffelse hos fornærmede. Hun får ikke uttrykt det hun ønsker. Mange av forholdene dreier seg om vold og trusler om vold over flere år, men i rettssalen er det bare de punktene som tiltalen dreier seg om som skal behandles. Når det spørres om bakgrunnen for episoden er det derfor naturlig for fornærmede å komme inn på dette, men det aksepteres bare unntaksvis. Dette fører til usikkerhet hos fornærmede og kommer gjerne til uttrykk gjennom følelsesutbrudd som gråt eller langvarig taushet før hun igjen klarer å svare på spørsmål.

Her blir det en konflikt mellom den rollen fornærmede har forberedt seg på og den hun faktisk får spille.

Tolken

Dette er en rolleinnehaver som "ikke står på rollelisten", det vil si at tolken ikke nevnes i dommen som de andre aktørene. Tolkens oppgave er å oversette mellom to språk, så langt som mulig gi en ordrett oversettelse av det som blir sagt. Tolken er ikke part i saken, og har klare retningslinjer å holde seg til (Retningslinjer god tolkeskikk vedlegg 4/www.tolkeportalen.no).

Jeg velger likevel å se på tolkens rolle, fordi jeg har observert grensetilfeller der det kan se ut til at tolken går ut over sin normative rolle som tolk ¹⁹. Jeg vil gi tre eksempler på dette og så peke på hva jeg mener ikke ligger i tolkens rolle. Det er også viktig å huske på at det er dommeren som er leder av rettssaken og begrenser hva som kan tillates av den enkelte aktør.

Iftikar skal ha truet kona si. Han snakket punjabi når han truet. Dommeren spør hva han sa og tolken oversetter og sier at det kan bety flere ting, som slå eller drepe.

Dommeren spør tolken videre om han kan presisere hva Iftikar mente når han fremsatte trusselen. Det er ikke lett for tolken og han fastholder at det er ett tvetydig uttrykk. Under fornærmedes vitnemål spør dommeren igjen om trusselen.

Fornærmede svarer raskt at det betydde at Iftikar ville drepe henne. Dommeren sier: *"Det er viktig hvis dette kan oppfattes på flere måter"* Tolken forklarer igjen: *"Det kan bety mye, slå, drepe. Det er en trussel. Det er vanskelig å presisere det nærmere"*.

Når neste vitne kommer får dommeren igjen en forklaring på trusselen: *"Han var ikke rolig, han sa at nå skal jeg gå, men jeg kommer tilbake og fikser deg. Jeg forsto at enten vet han ikke hva han sier, eller han mener det. Jeg forsto at han sa at han skulle ta livet av noen, det vil si henne"*. Dette vitnet snakker norsk, så tolken oversetter ikke for dommeren.

Det neste vitnet snakker ikke norsk og på dommerens spørsmål om trusselen svarer han i tolkens oversettelse: "Han begynte å banne. Trusselen betydde å drepe."

Her har vi flere forklaringer på ett uttrykk. På spørsmål fra dommeren forklarer tolken uttrykket så godt han kan. Han oversetter også fornærmedes og ett av vitnenes tolkning av trusselen.

Det kan settes spørsmålstegn ved om tolken i forklaringen av uttrykket går ut over den normative rollen som er tillagt ham. At han svarer på dommerens spørsmål virker

---

¹⁹ Dette temaet har jeg også diskutert i artikkelen "Språk og etnisk bakgrunn" Betwixt & Between 2007

---

greit og bidrar til å bekrefte både at det er et tvetydig uttrykk og at vitnene som sier at det her var en drapstrussel blir sett på som sannferdige. Dette kan leses i dommen.

Under en annen rettssak får fornærmede ett spørsmål om en bestemt situasjon.

Fornærmede svarer og tolken sier: Hun forklarer seg ikke om episoden, men om noe som hendte tidligere. Tolken sier at hun skal få fornærmede til å forklare seg om den riktige episoden.

Her svarer fornærmede på ett spørsmål, men tolken hører at svaret ikke korresponderer med spørsmålet og oversetter ikke hva som blir sagt. Hun tar så selv ansvar for å få fornærmede til å "svare riktig" på spørsmålet. Senere i forklaringen til fornærmede rister tolken på hodet, og lar vær å oversette. Det er ingen andre som ber om oversettelse.

I tillegg til å utføre sin normative tolkerolle tar tolken her ansvar for utspørring og sensurering av hva som blir sagt i retten. Hvilke opplysninger som ikke kommer frem er umulig å vite, men jeg antar at dommeren ikke hadde behov for flere opplysninger. Senere i rettssaken får tolken beskjed om bare å oversette hovedpunktene i et dokument tiltalte skal skrive under på, og godtar dette.

Det kan være vanskelig å vite når det er behov for tolk eller ikke. En mann fra Sierra Leone sto tiltalt for vold og han snakket en blanding av engelsk og norsk. Dommeren kom frem til: *"Vi får tilkalle tolk hvis det viser seg å være behov for det"*. Det ble ikke behov for det slik dommeren så det, men det oppsto en uklarhet som forsvareren mente kunne vært avklart dersom en tolk hadde vært tilstede. Forvarer: *"Her skulle vi hatt språklig bistand"*. Han leser så opp fra tiltaltes politiforklaring og sier at han skal prøve å forklare. Tiltalte forstår fortsatt ikke og både dommer og forsvarer forsøker å forklare på engelsk som er tiltaltes offisielle morsmål. I pausen fortsetter forsvareren å forklare. Jeg vet ikke om tiltalte forsto, eller om han ga opp å forstå.

I denne situasjonen er det klart behov for en tolk da tiltalte ikke forstår sentrale deler av hva det spørres om. Det er blant annet vanskelig å forklare forskjellen på "å

skjære" og "å stikke". Tiltalte hadde også problemer med å forstå forskjellen på "å angre" og "å være lei seg". At dommeren bestemmer seg for ikke å innkalle tolk synes merkelig for forsvareren. Dette er ikke et eksempel på at tolken ikke forholder seg etter forskriftene, men at det er mangler ved språkforståelsen til tiltalte. Forsvareren er en erfaren advokat og har også vært dommer tidligere får jeg vite av en av polititjenestemennene som har ansvaret for å passe på tiltalte som sitter i varetekt. Jeg antar at dersom han mente at det gikk ut over tiltaltes rettssikkerhet ville han ha forlangt at tolk ble tilkalt.

En trussel kommer igjen opp i en sak. Denne gangen er det Amina som har fått trusselen. Hun sier: "Han truer meg med et ord som kan bety slå eller drepe. Det er det ordet han bruker, men jeg tror ikke at han skal drepe meg". Aktor ber så tolken bekrefte den dobbelte betydningen av uttrykket. Tolken sier da at hun er usikker på om hun skal si noe, at dette er på kanten til å vitne. Hun velger likevel å bekrefte at uttrykket kan bety flere ting.

Senere under fornærmedes forklaring oppstår det en kort hissig samtale mellom tiltalte og fornærmede. Dommeren ber tiltalte være stille, han vil få uttale seg etter prosedyrene er avsluttet. Tolken gjør ikke mine til å oversette disputten.

Her ser vi at dommeren ikke begrenser tolkens rolle til kun å være oversetter av språket. Tolken påpeker riktignok at det er et grensetilfelle for hennes kompetanse eller rolle, men velger å forklare seg. Hun unnlater også å oversette en liten diskusjon, og det er umulig å vite om dette kan ha betydning for saken eller ikke. Igjen bestemmer dommeren at oversettelse er unødvendig.

Dommeren har ikke kunnskap om bakgrunnen til de han møter i rettssalen. Det er derfor han har behov for å spørre ganske inngående om dette. Ett eksempel på en slik utspørring trekker inn tolken i en annen rolle enn som tolk.

Tiltalte svarer benektende på at ekteskapet var arrangert, men forteller at de ble kjent gjennom familie og venner. Han sier at de var litt forelsket, men at det var familiens

---

forventninger til at han skulle gifte seg tyrkisk som var den utløsende årsaken til ekteskapsinngåelsen.

Dommeren spør så om "*ekteskapet er godkjent av gud eller lignende*". Tolken som til nå har sittet og hørt på tar ordet og sier: "*Mange her gifter seg i kirken, i tyrkisk miljø gifter ingen seg i moskeen*". Dommeren sier deretter: "*Det blir skrevet [han skriver direkte inn på datamaskinen sin] at de kan skille seg etter norsk lov, men at de ikke er skilt etter hjemlandets skikker. Noen kommentarer til det?*" Tolken svarer at de tyrkiske reglene er mildere enn de pakistanske. Dommeren: "*Men de er ikke skilt etter egen kultur?*" Tolken retter seg opp i stolen og forklarer ivrig: "*Tyrkia har vært et sekulært land fra 1927, det finnes offisielt ingen statsreligion. Du kan ikke skille deg religiøst, du må til retten. Religionen står sterkt, men den regulerer ikke dette*". Dommeren: "*Noen praktiserer både og, noen bare i offentlige kontorer?*" Tiltalte avslutter diskusjonen med å si: "*Det er miljøet rundt som tvinger deg. Det er kulturforskjeller*".

Her hadde ikke tiltalte behov for tolk da han var oppvokst i Norge. Tolken sitter og venter ved siden av forsvareren og følger med i sakens gang. Han skal først tolke når fornærmede skal vitne. Han uttaler seg her om ekteskapsinngåelse og oppløsning i Tyrkia. Dommeren spør også om dette. Her påtar tolken seg rollen som sakkyndig og dommeren godtar det uten videre. Her er likevel ikke tolken "på arbeid" som tolk, han har ikke begynt på oppdraget sitt ennå. I prinsippet er han kun en vanlig tilhører og det kan synes merkelig at både forsvarer og aktor godtar denne utspørringen uten at tolken blir oppført på vitnelisten. Her var det bare jeg som antropologstudent som var tilstede og det er sannsynlig at dommeren vurderte det som interessant å få disse opplysningene, og at de andre aktørene ikke synes det var underlig. Årsaken til det siste kan være at det i en liten rettssal blir mer intimt og en velger å gå ut over reglene dersom saken blir bedre belyst.

Som nevnt i kapittel 4 skjer det at antropologer blir oppnevnt som sakkyndig i rettssaker. De eksemplene jeg har vist til her, hvor tolken går ut over det å gi en meningsfull oversettelse og blir "kulturoversetter" eller "kulturtolk" fører meg over til

diskusjonen mellom Borchgrevink og Grønhaug i 1997. Her hadde Grønhaug vært antropologisk sakkyndig i en drapssak med utspring i et tyrkisk miljø. Borchgrevink setter spørsmålsteget ved om det er riktig av en antropolog, han burde kanskje ikke uttalt seg dersom det kunne føre til en mildere dom (Borchgrevink 1997:30).

Grønhaug på sin side hevder ”Som rettsantropolog kan jeg bidra med redegjørelse for handling ut fra personers valgdilemma i organiserende kontekst, ikke bare handling som utslag av (personens) kultur” (Grønhaug 1997:260). Jeg har som sagt vist til at det er et behov for kunnskap om andres kulturer også i mindre alvorlige saker enn drapssaker. For meg kan Borchgrevinks artikkel gi et inntrykk av at hun overser det faktum at det er retten og ikke antropologen som dømmer. Dette poenget understrekes også av Sommerfelt (2006) i en artikkel hvor hun tar opp diskusjonen mellom Borchgrevink og Grønhaug. ”Antropologisk kunnskap kommer inn i tilfeller der det er vanskelig å fortolke disse [som ligger i andre kulturer] forutsetningene. Det blir rettens oppgave å vurdere hva som bør anses som skjerpende eller formildende omstendigheter, slik den gjør i alle saker” (Sommerfelt 2006).

Jeg har nå vist noen eksempler på tolkens rolle i retten. Det er helt klart at den begrenses (og utvides) etter dommerens bestemmelser. Tolken ser ut til å møte i retten med en forskjellig oppfattelse av hva tolkens rolle er. Jeg har ikke tatt med eksempler på tolkerollen der den er utført i henhold til de etiske retningslinjene for tolking, men vist noen unntak fra disse.

For en av tolkene synes det greit å forklare et uttrykk, for en annen er det derimot vanskelig å forklare samme uttrykket. Så har vi eksemplet hvor en tilhører (tolk senere i saken) blir trukket inn for å forklare etnisk tyrkiske ekteskapsregler. I tillegg ser vi at det mangler tolk i en sak hvor det hadde vært til hjelp for tiltalte. Det som er viktig å legge merke til mer er at det er dommeren som bestemmer hva som skal frem i retten og av hvem. Tolken innretter seg etter dommerens krav eller ønsker og ser ut til å ikke tenke mye over sin egen rolleutøvelse *frontstage*. Det kan være at dette er situasjoner som tolken ikke har forutsett, og derfor ikke har forberedt seg på. Det finnes derimot andre deler av tolkerollen som de har forberedt seg på. Ved samtaler

med flere tolker i pauser i rettssakene har jeg fått vite at de frisker opp språk og teknikk før ett oppdrag og at de understreker at de ikke vil fremstå som en part i saken. Det finnes tolker med ulik utdannelsesmessig bakgrunn (In Other Words, Fiva 2006) og dette har gjenspeilet seg nettopp i slike situasjoner som jeg har gjengitt her. Tolken som var i tvil om hun vitnet hadde tolkefaglig utdanning, de andre ikke. Dette kan være en årsak til at de ikke holdt seg strengt til oversettelse, men forsøkte å tolke tiltaltes bakgrunn.

Selv om tolkingen i stor grad er regulert av dommerens styring av saken ser vi at det forekommer at tolken tar styring og aktivt sensurerer en forklaring fra en fremmedspråklig tiltalt. På denne måten utøver tolken makt, både overfor den fremmedspråklige og overfor de andre i rettssalen. Det er bare dommeren som eventuelt kunne overstyre tolken i slike situasjoner.

Avsluttende bemerkninger

Jeg har nå gått igjennom mange måter å tolke forskjellige roller på. Scenen er den samme, men utøverne skifter. Statusen til de forskjellige aktørene gjenspeiles i det spillerommet de har. Tiltalte har et friere spillerom en fornærmede og andre vitner. Dette kommer av at tiltalte ikke vil bli straffet for å avgi falsk eller uriktig forklaring, noe de andre risikerer.

Jeg har vist til flere saker der tiltalte ikke er blitt trodd. Det er viktig for tiltalte å avgi en forklaring der han gir en logisk forklaring på tiltalepunktene. At hans forklaring sjelden blir funnet troverdig har ingen sammenheng med hvordan han velger å forklare seg. Det er bevis og vitneforklaringer som dekonstruerer hans historie. Tiltaltes forklaring avslører en allmenn tendens til å prøve å stille seg selv i et så godt lys som mulig. Fornærmede på sin side ser ut til å ha et ønske om å forklare mer enn det tiltalen omfatter. Som jeg har vist er ofte målet å få en person med autoritet til å få tiltalte til virkelig å forstå at han har gjort noe galt, og ikke at tiltalte skal straffes.

Dette er ikke et utpreget fenomen hos de som ikke er etnisk norske, men jeg har oftere sett det i slike saker.

Dommerne har forskjellige strategier for styring av sakene innenfor et regelverk. Når dommeren styrer tiltalte og vitner mot tiltalens punkter er det uklart for meg om han eller hun har forventninger om at den som står i vitneboksen skal holde seg til saken. Det som er klart er at dommeren bruker sin autoritet til å styre den andres rolleutøvelse.

Den "usynlige" rolleinnhaveren, tolken, trer noen ganger frem på scenen. Som oftest på dommerens oppfordring, men også på eget initiativ. Vi ser også at det kan være et visst behov for forklaring av enkelte trekk ved tiltaltes og fornærmedes kultur/livsverden. Da bruker dommeren tolken til dette. Dette ser ut til å være vanlig praksis i Oslo tingrett. Det er også observert av Hilde Fiva (2006: kap 5 Milan). Her får tolken tildelt en annen rolle som vitne eller sakkyndig, uten at det blir bemerket av noen av de andre deltakerne. Dette er med på å bekrefte at en slik endring av rolle eller ny rollestatus ikke er uvanlig. Vi har her sett at rollene kan utøves på mange måter. Mange av rollene har retningslinjer som skal følges, noen er aktører som opptrer i samme rollen flere ganger og andre er i retten for første gang. Jeg har også vist at det finnes forskjellige forventninger til andres rolleutøvelse og at dette kan føre til at de forberedelsene som er gjort i forhold til rollen ikke er tilstrekkelige.

7. KONKLUSJON

Fra ett fysisk begrenset felt har jeg kommet nært inn på mange mennesker og deres opplevelse av familievold. Mitt mål har vært å se på hvordan tiltalte og fornærmede forklarer seg i en familievoldsrettssak og om det finnes forklaringer som kan knyttes til den enkeltes etniske bakgrunn. Jeg har også sett på ulike måter tolken utøver sin rolle på og sett på avgrensningen mot antropologen som sakkyndig i retten.

Det er viktig å understreke at det er personer, det vil si enkeltindivider som har vært mine informanter i rollene som tiltalt, fornærmet eller tolk. De står ikke som representanter for grupper, eller om man vil, kulturer. På den annen side kan man ikke se bort fra at man som enkeltindivid er sosialisert inn i livsverdener med særskilte syn på for eksempel hva som er rett og galt.

Som svar på spørsmålet om vi kan se forskjeller på forklaringer ut fra etnisitet er svaret ja. Dette kommer fram i min analyse av tiltaltes forklaringer. Samtidig ser vi at det finnes grader av forskjeller. En forklarte seg på en måte som ga helt klare indikasjoner på kjennetegn fra opprinnelseslandets kultur, mens vi på den andre siden så en forklaring som kunne vært avgitt av en etnisk norsk, kanskje med unntak av at hans ekteskap var arrangert.

Vi finner tilsvarende i fornærmedes vitnemål og ser at de er svært forskjellig integrert i det norske samfunnet. En sier at hun er slave og innesperret i hjemmet, en annen er aktiv i yrkeslivet og finner det naturlig å gå ut for å ta et glass øl. Det finnes likevel en fellesnevner; vold er unormalt og er like uforenlig med opprinnelseslandets kultur som den norske. Det er ikke bestandig at fornærmedes primære mål med å anmelde og/eller vitne er at tiltalte skal dømmes. Flere ganger viser det seg at hun ønsker at tiltalte skal forstå at han har gjort noe galt og at dommeren er den som skal forklare dette, da fornærmede selv ikke har klart å få tiltalte til å forstå dette. Andre har gjort seg ferdige med forholdet og oppfatter ikke rettssaken som noe som angår dem.

Tolken ser jeg på som interessant i disse rettssakene, da de på den ene siden har etiske retningslinjer å arbeide etter og på den andre siden blir bedt om å svare på spørsmål som går ut over disse. Det siste kan oppfattes som å avgi vitnemål. Jeg har gitt noen eksempler på dette og sammenlignet med antropologen som sakkyndig/sakkyndig vitne. Det er klart at retten har behov for å få belyst tiltatles bakgrunn, for å få avklart hva som har foregått og i hvilken sammenheng meningene skal settes inn i. Det er viktig at den som skal gi retten denne informasjonen har en faglig bakgrunn for dette, slik at det ikke oppstår situasjoner hvor tolken blir "kulturtolk".

Gjennom en grundig gjennomgang av rettssaken har jeg ved hjelp av Turner og van Genneps teorier vist at rettssaken er en del av et rituale. Vi ser helt klart hvordan tiltalte blir ledet gjennom ritualet og til slutt får en ny status. De særtrekkene som kjennetegner en liminalfase i et rituale er som jeg har vist klart tilstede.

De konklusjoner jeg har gjort baserer seg på de data jeg har fått gjennom feltarbeidet, begrenset i tid og rom. Jeg har ikke belegg for å hevde at mine konklusjoner kan overføres til andre felt eller oppfattes som representative for etniske grupper generelt.

Kildeliste

- Asbjørnsen, Peter Chr og Jørgen Moe (1993): *Samlede eventyr II* Oslo: Den norske Bokklubben (se også vedlegg 3)
- Aubert, Vilhelm (1954): *Om straffens sosiale funksjon* Oslo : Akademisk forlag
- Bohannan, Paul (1957): *Justice and Judgment among the Tiv*
- Borchgrevink, Tordis (1997): ”Et ubehag i antropologien.” I: *Norsk Antropologisk tidsskrift* Oslo: Universitetsforlaget nr 1/1997
- Daugstad, Gunlaug (2005): *Innvandrerbefolkningen er mangfoldig*
URL: <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200504/02/index.html> lesedato 21.11.2005
- Dommerstyring av straffesaker, god praksis for rask avvikling.* Den norske dommerforening. Oslo: 2005
- Eriksen, Thomas Hylland (1998): *Små steder, store spørsmål*
Oslo:Universitetsforlaget
- Fiva, Hilde (2006): *In Other Words* Oslo: Sosialantropologisk institutt UiO
- Geertz, Clifford (2000): *The Interpretation of Cultures* New York: Basic Books
- Gluckman, Max (1967):*The judicial process among the Barotse of Northern Rhodesia*
Manchester: Publ. on behalf of The Rhodes-Livingstone Institute, Northern Rhodesia by Manchester University Press
- Goffmann, Erving (1961): *Encounters two studies in the sociology of interaction.*
Indianapolis: Bobbs-Merill
- Goffmann, Erving (1992): *Vårt rollespill til daglig* Oslo: Pax Forlag

- Greenhouse, Carol J. (1989) "Interpreting American Litigiousness"
I: *History and Power in the study of law*. June Starr & Jane Colhen Ittaca:
Cornell
- Grønhaug, Reidar (1997): "Rettsstaten, det flerkulturelle og antropologien" I: *Norsk Antropologisk tidsskrift* Oslo: Universitetsforlaget nr 3-4/1997
- Hydle, Ida (1999) *Murder without a motive*. Oslo: Sosialantropologisk institutt
- Hydle, Ida (2003) *Skyld, ansvar og statsmakt belyst ved en antropologisk studie av strafferett i Norge. Tanker om tro, viten og rasjonalitet* Høgskolen i Agder
- Kapferer, Bruce (1984): "The Ritual process and the problems of Reflexivity in Sinhalese Demon Exorcisms". I: John MacAloon (red.) *Rite, Drama, Festival, Spectacle* Institute of Human Issues
- Khader, Naser (2002): *Ære og skam. Det islamske familie- og livsmønster i Danmark og mellomøsten*. København: Borgens Forlag
- Kirkerud, Liv-Kari (2007) "Språk og etnisk bakgrunn. En diskusjon om tolking i retten". I: *Betwixt & Between 2007* E.S. Johnsen m.fl. (red) Oslo: B&B redaksjonen SAI UiO
- Maggi, Wynne (2004): *Our Women Are Free* Michigan: The University of Michigan
- Maine, Henry (1954): *Ancient Law* London: Oxford University Press
- Malinowski, Bronislaw (1926): *Crime and Custom in Savage Society* London :
Routledge & Kegan Paul
- Melhuus, Marit (2001): "Kan skinnen bedra? Noen meninger om assistert befruktning" I: *Blod - tykkere enn vann? : betydninger av slektskap i Norge*. Signe Howell og Marit Melhuus (red.) Bergen : Fagbokforlaget 2001

Melhuus, Marit og Signe Howell (in press) ”Adoption and Assisted Conception: One universe of unnatural procreation”. I: Jeanette Edwards og Carles Salazar (red) *Kinship Matters. European Cultures of Kinship in the age of Biotechnology*. Oxford: Berghahn Books

Oslo Tinghus

http://www.domstol.no/DAtemplates/Article_10531.aspx?epslanguage=NO

Lesedato 06.01.2006

Renteln, Alison Dundes (2004): *The Cultural Defence* New York: Oxford University Press

Retningslinjer for god tolkeskikk Nasjonalt tolkeregister

<http://www.tolkeportalen.no/tolkeportalen/templates/CommonPage-7145.aspx>

lesedato 22.02.2008

(Se også vedlegg 4)

Retten til et liv uten vold. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, 2003 (NOU 2003:31)

Skjørten, Kristin (2002): *Lov og rett mot familievold* Oslo : Pax forlag

Sommerfelt, Tone (2006): ”Antropologer som sakkyndige i norske straffesaker: Noen refleksjoner” I: *Kritisk Juss* Oslo: Fagbokforlaget 2006 (32) nr. 3

Straffeloven. Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10

Straffeprosessloven. Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22.05.1981 nr 25

Turner, Victor (1988): *The Anthropology of Performance* New York: PAJ Publications

Wikan, Unni (1991): *Behind the veil in Arabia: women in Oman* Chicago : University of Chicago Press

Wikan, Unni (2003): *For ærens skyld Fadime til ettertanke* Oslo: Universitetsforlaget

Årsmelding 2005. Oslo tingrett Oslo 2006

Saksnummer på dommer:

05-151116 MED-OTIR/03

05-175333 MED-OTIR/06

05-142002 MED-OTIR/05

05-180731 MED-OTIR/09

05-073347 MED-OTIR/01

06-035278 MED-OTIR/02

06-010921 MED-OTIR/06

06-004518 MED-OTIR/01

06-019884 MED-OTIR/08 (81)

Vedlegg 1

Anm.nr.: 8785000 83486/04-1

Dok.nr.:

Tiltalebeslutning

Politimesteren i Oslo setter herved

Zi Cai [redacted]
[redacted] 10, 0563 OSLO

under tiltale ved Oslo tingrett for overtredelse av:

Straffeloven § 228, første ledd, jf § 232

For under særdeles skjerpene omstendigheter, å ha øvet vold mot en annens person eller på annen måte fornærmet ham på legeme. Ved avgjørelsen av om andre særdeles skjerpene omstendigheter foreligger skal det særlig legges vekt på om overtredelsen er begått mot en forsvarsløs person og om den har karakter av mishandling

Grunnlag er følgende forhold:

I perioden 1991 til 27 oktober 2004, i Oslo, har han gjentatte ganger slått og/eller sparket og/eller dyttet Ying [redacted] mot kropp og/eller hodet.

Almenne hensyn krever påtale.

Påstand om erstatning/oppreisning forbeholdes nedlagt.

Oslo politidistrikt, 26.11.2004

Trude Antonsen
politidadvokat
med utvidet påtalekompetanse

Anm.nr.: 8785000 83486/04-1

Dok.nr.:

**Aktoratets bevisoppgave
i straffesak mot
Zi Cai [REDACTED]**

Påtalemyndigheten ønsker å føre

I Vitner:

	Dok.nr.	Oppmøtetid	Merknad
1. <u>Bao Ying</u> [REDACTED] [REDACTED] 0563 OSLO		10.00	
2. <u>Peiqiong</u> [REDACTED] [REDACTED] 0563 OSLO		10.15	
3. <u>Trine Jenny Mårstøl, Pb</u> Pb. Solberg. Oslo politidistrikt,		10.30	rellet arkiv
4. <u>Bjørn Aasland, Politibetjent</u> Oslo politidistrikt,		10.45	ptr. [REDACTED]

II Dokumenter:

1. Underdokumentliste for personopplysninger av 28. oktober 2004, jfr. dok. 00
2. Utskrift fra legejournal av 2. november 2004, jfr. dok. 09

Ytterligere bevis forbeholdes ført.

Oslo politidistrikt, 26. november 2004

Trude Antonsen
 politiadvokat

Vedlegg 3

«God dag, mann!» – «Økseskaft»

Det var en gang en ferjemann som var så tunghørt at han hverken kunne høre eller samle det noen sa til ham. Han hadde en kjerring og to sønner og en datter, og de brydde seg ikke om mannen, men levde lystig og vel, så lenge det var noe å leve av, og siden tok de på borg hos gjestgiveren og holdt bedt lag og kastut hver dag.

Da ingen ville borge dem lenger, skulle lensmannen komme og pante for det de hadde borget og ødt bort; så reiste kjerringa og barna til skyldfolkene hennes og lot den tunghørte mannen bli igjen alene og ta imot lensmannen og lensmannsdrengen.

Mannen gikk der og stullet og stelte, og undres på hva lensmannen ville spørre etter, og hva han skulle si når han kom.

«Jeg kan ta meg til å emne til noe,» sa han ved seg selv, «så spør han meg om det. Jeg får gi meg til å telje på et økseskaft.

Så spør han meg hva *det* skal bli; så sier jeg:

«Økseskaft.»

Så spør han meg hvor langt det skal være; så sier jeg:

«Opp under denne kvisten.»

Så spør han meg hvor ferja er henne; så sier jeg:

«Jeg skulle tjærebre henne; hu ligger nedpå stranda og er sprukken i begge ender.»

Så spør han: «Hvor er den grå merra di henne?» Så sier jeg: «Hu står på stallen følldiger.»

Så spør han: «Hvor er feet og sommerfjøset ditt henne?» Så sier jeg:

«Det er ikke langt unna; når du kommer opp bakken, så er du der straks.»»

Dette syntes han var godt og vel overlagt.

Da det led om en stund, kom lensmannen, han var sikkker nok; men drengen hans hadde gått en annen vei om gjestgiveren, og der satt han og drakk enda. «God dag, mann!» sa han.

«Økseskaft,» sa ferjemannen.

«Jaså – –» sa lensmannen. «Hvor langt er det til gjestgiveren?» spurte han.

«Opp under denne kvisten,» sa mannen og pekte et stykke opp på økseskaftemnet.

Lensmannen ristet på hodet og glante stort på ham.

«Hvor er kjerringa di, mann?» sa han.

«Jeg skulle tjærebre henne,» sa ferjemannen, «for hu ligger på stranda og er sprukken i begge ender.»

«Hvor er datter di?»

«Å, hu står på stallen og er følldiger,» sa mannen; han syntes han svarte både godt og vel for seg.

«Å reis du til –, din tull du er!» sa lensmannen.

«Ja, det er ikke langt unna; når du kommer opp bakken, så er du der straks,» sa mannen.

YRKESETISKE REGLER FOR TOLKER**§ 7. Tolken skal ikke utføre andre oppgaver enn å tolke under tolkeoppdraget.**

Tolkens nøytrale stilling gjør at han/hun ikke kan utføre andre oppgaver under tolkeoppdraget enn å tolke. Tolken skal ikke svare på spørsmål om noen av partenes forhold, eller tale noen parts sak, ikke heller opptre som fullmektig. Tolken skal ikke gjøre oppmerksom på forhold han/hun mener bør utdypes av hensyn til sakens opplysning, eller om saksforholdet forøvrig.

Fordi tolkesituasjonen i seg selv krever stor grad av konsentrasjon, kan ikke tolken f.eks. være sekretær eller ordstyrer i et møte, fyller ut skjemaer o.l.

Tolken har ingen funksjon som kulturinformant eller kulturformidler under tolkingen, og skal således ikke komme med "ekspertuttalelser" om forhold som det kan ventes at tolken har spesielle kunnskaper om, for eksempel forhold i et annet land. Dersom samtalepartene stiller tolken spørsmål om dette eller andre saksforhold, må tolken oversette spørsmål til samtaleparten, slik at parten selv kan svare. Et svar fra tolken kan bli oppfattet som om tolken tar part i saken, og dermed svekke tilliten til tolken. Dessuten kan en feilaktig opplysning fra tolkens side få uheldige konsekvenser for saken.